

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

1750

De Theologicis Disciplinis Liber Secundus In quo de Divinis attributis
universe, ac singillatim disseritur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83620)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER SECUNDUS

In quo de Divinis attributis universe, ac singillatim differitur.

De Divinis
Attributis

INVESTIGATA DEI EXISTENTIA AC NATURA, ejus proprietates, quæ usitatisimo vocabulo Attributa appellantur, sece offerunt examinandas. Sunt autem hæc attributa perfectiones quædam, quæ ratione nostra Dei consequuntur naturam. Quarum aliqua absoluta dicuntur, & communia tribus Personis, alia autem relativa, quibus Personæ Divinæ ad invicem referuntur. Ex illis vero, in quibus tantummodo hoc præsenti libro versabimur, præter unitatem, de qua disputatum est

hactenus, duodecim connumerantur à Scholasticis, viginti duo à Boëtio, neque pauciora sunt Επιτοιχιαι, videlicet mentis nostræ excursionibus, quibus aliquid non indecorum, neque indignum de supremo Numinе excoigitamus. Postiora autem sunt ineffabilitas, simplicitas, infinitas, æternitas, immutabilitas, imminensitas, veracitas, omnipotencia, pulchritudo ac perfectio; & quæqua particularē postulant dissertationem, invisibilitas, scientia, voluntas ac libertas, providentia, prædestinatio. Horum itaque notitiam tradam ea methodo, quæ præseferat amorem sapientiae moderatum.

C A P U T I.

De ineffabilitate Dei, atque de Divinis nominibus.

S U M M A R I U M.

1. Deus est ineffabilis.
2. Obiectio, & ejus solutio.
3. Divinorum Nominum alia Divinam natu-
ram ac substantiam significant, alia attributa.
4. Obiectio ex S. Athanasio, illiusque solu-
tio.
5. Quænam præcipua sint Dei Nomina.
6. De Sanctissimo Nominе Jesu.

De Divinis
nominibus,
& ineffabili-
tate Dei.

ARBITRABATUR IMPiUS Hæreticus Eu-
nomius, quem Nyssenus lib. XII.
cavillatorem, nominumque aucu-
pem appellabat, Deum pluribus signifi-
cari nominibus, quorum singula Di-
vinam naturam quatenus in se subsistit
exprimerent. Ad confutandum versi-
pelle hominem sat est, si duo brevi-
sime præstentur, nimirum probetur

nullo simplici vocabulo designari posse

reconditam divinitatem, nisi prout
mente nostra inadæquate concipitur; ac
diversa nomina Dei, sive substantiva
sint, sive adjectiva, varias mentis igno-
rantiæ tenebris involuta exhibere per-
ceptiones.

PROPOSITIO I. Deus est ineffabi-
lis, id est, licet plura vocabula signifi-
cent. Propositio I.

cent Divinam essentiam, aut attributa, prout à nobis percipiuntur, nulla excitant ideam Divinae naturæ, prout est in se.

Probatur. Probatur I. ex libro Prov. cap. xxx. v. 4. *Quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?* II. Sanctorum Patrum sententiis, quos inter Justinus in Cohortatione ad gentes ait: *Fieri non potest, ut proprium aliquod Dei nomen attribuatur.* Lactantius lib. 1. divir. Instit. cap. 6. *Déo nomen non est.* Novatianus lib. 1. de Trinit. cap. 4. *Nomen Dei proprium edici non potest, quoniam non potest nec concipi.* S. P. Augustinus in Psal. LXXXV. n. 12. *Deus ineffabilis est.* Et ibidem: *Quæreris quid sit? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.* Tertio probatur communi Philosophorum consensu. Ita namque scribit Plato in Parmenide, & de Republ. vi. Plotinus Ænead. lib. 5. cap. 16. Proclus Th. Platon. lib. 2. cap. 4. Jamblichus Segm. vii. quos citat, & longiori explicatione persequitur Thomasinus lib. vi. Th. Dôgm. cap. v. Addere possum Alcinoum, ac Maximum Tyrium, quorum loca refert Petavius lib. viii. cap. vi. n. 6. Addit Huetius Alnetan. Quæst. lib. II. n. xv. Simplicium, & Philemonem Poëtam, qui ait, terrible esse nomen Dei, nec à quoquam proferri posse. Accedunt cum Hebræi, qui in hodiernam diem nomen Dei Tetragrammaton, cuius etiamnum ignoratur pronunciatione, efferre nesciunt, tum Samaritani, qui Garizimitanum templum Deo sacrum omni carere vocabulo dixerunt Antiocho illustri, ut libro xi. Antiquit. cap. 7. scribit Josippus. Denique probatur ratione: Nomina sunt signa conceptuum nostrorum: Essentiam Divinam non possumus in hac vita perfecte cognoscere: Ergo neque perfecte possumus aliquo nomine exprimere.

2.
Objicitur. Oppones: Aliqua Dei nomina non pendent ab hominum instituto, sed Deum ipsum, qui ea Moysi revelavit, habent auctorem. Ergo hæc saltem plane ac digne exprimere poterunt Dei naturam.

Solvitur. Resp. nego consequentiam. Etenim, quemadmodum Deus cum esset invisibilis in assumpta creatura dignatus est apparere, ut nos misericorditer visitaret; ita, cum sit ineffabilis, congruum existimat se aliquo vocis sono nominare, quia admittens humanæ vocis obsequium, *verbis nostris in sua laude gau-*

dere nos voluit. S. P. Augustinus lib. 1. de Doct. Christiana cap. 6.

PROPOSITIO II. Divinorum non minum alia Divinam naturam ac sub-
stantiam significant, alia attributa.

Sequitur ex dictis, & probatur: Tam nihil Divinæ naturæ adveniat, indulgetur tamen imbecillitati rationis nostræ, ut concipiamus esse à se tantum naturam; justitiam, misericordiam, & alia quæ habent quamdam connotationem, veluti proprietates sequentes essentiam: imo sunt Divina nomina personalia, quæ de natura & essentia enunciari non possunt, nisi, ut Scholæ loquuntur, *in concreto:* Atqui nomina significant res prout mente nostra percipiuntur: Ergo alia Dei nomina significant essentiam, ut istud *Ens à se*, alia vero attributa, aut personas, ut, *justitia, Pater, &c.*

Opp. Athanasius in libro de Decretis Nicenæ Synodi, Cyrillus in lib. Thefauri cap. 19. atque alii Patres affirmant tam nomen Dei, quam nomen Filii, ac Patris, (quod afferendum est de quocunque alio nomine) Divinam significare substantiam, cum in Deo nihil sit eorum, quæ naturam sequuntur. Ergo qualecumque Divinum nomen Essentiam significat.

Resp. Athanasium ac Cyrrillum Responsio. Alexandrinum disputare contra Arianos, qui asserebant Verbum natura ac substantia realiter distinctum à Patre, ex cogitantes Divinam generationem ad instar humanae, quæ fit cum propagatione ac decisione naturæ. Augustinus autem in vii. de Trinit. cap. 1. aliquæ Patres docent nomen Filii, Verbi, Imaginis, & id genus plurima, relationem, non substantiam significare. Quæ in libris de Trinitate data opera explicabuntur. Dist. itaque ant. Nomina Divina, quæcumque sint, significant substantiam, si accipiunt secundum rem, & absolute, concedo: si spectentur secundum rationem intelligentiae nostræ, & connotative; nego: nam etiam si Essentia Dei, hypostasis, atque attributum sint una eademque substantia; hanc tamen nos appellamus *naturam* prout sola ac simplex per se spectatur, *personam* quatenus ad aliam refertur; *proprietatem* propter connotationem ad aliquem terminum, ut in sequentibus explanabitur.

Si vero quæras, quænam præcipua sint Dei nomina, responde decem apud Decem sunt Dei Nomina. Agrippa vir superstitionissimus, aliisque malefici excogitarunt,) in sacris literis I. Ineffabile.

COR-

connumerari. Quorum primum est inef-
fabile nomen יהוה dictum Hebraic
שמ'בו ארבע אותיות Nomen filius quatuor literarum, Græcis, quod idem est, Τετραγενερον. Atque hunc literarum numerum in Deum nominando obseruant etiamnum Græci, Latini, Hispani, Galli, Theutones, Turcae quoque ac Arabes, qui Dei nomen sic efferunt, ΘΕΟΣ, DEUS, DIOS,
DIU, GOT, ALLA, unde & imitatione digni videntur Itali, qui omnium gentium exemplo scripserunt IDIO, consona non geminata. No-
men illud vel à radice יהוה, vel ab יהוה, quod est Fuit, creditur derivatum, unde ejus etymōn exponitur in Exodo iii. v. 4. **אָחֶיךָ אֲשֶׁר אָחַד**, *Sum qui sum.* Certa hujus nominis pronunciatio nondum innotuit, *Jaho* effert Clemens Alex. Stromm. V. *Jave* Theodoreus quest. xv. in Exodum, *Jebue*, Genebrardus in Psalm. lxxxii. *Jova* Angelus Caninius lib. de locis Hebraicis cap. i. Post Galatinum communiter omnes *Jehovā*. Quidam, auctore Hieronymo Epist. 136. propter elementorum similitudinem, scilicet inter Hebreum ח & Gracum II, atque inter ו, & ו, legere consueverunt *Pipi*, *Pipiones* non illepidē dicti. De his recte Exodi vi.

Et nomen meum Adonai non indicavi eis.
Ex hoc loco comprobatur pronunciatio
יהוָה, quam reprehendit Genebrar-
dus: nam Hebræi, Septuaginta, nec-
non Vulgata nostra vertunt nédum hoc
loco, sed ubique pro **יהוָה** Adonai,
אֱלֹהִים, Dominum. Ergo non male in-
scriptum est nomen tetragrammaton
punctis vocalibus nominis **Adonai**, mu-
tata tantum priori vocali propter lite-
ram gutturalem **ה**, quæ nusquam pa-
titur simplex Scœva. Hæc non absque
magna utilitate Theologi dicta sunt;
etenim ubincunque in novo, ac veteri
Testamento legeris **Dominum** substitu-
tum loco Hebraici nominis **יהוָה**, cer-
tissime inferes ibi de vero Deo sermonem
institui.

3. Est.

II. Est יְהִי Ja ab eodem Themat.
Hinc Alleluja, laudate Deum.

3. El

III. **לֹא**, *El à radice לֹא forte
esse*, unde Latine *Fortis*, Gracie *σωματικός*,
Deus in publicis Ecclesiarum precibus Feria
sexta majoris hebdomadae appellatur.

4. Floak.

IV. אלוה Eloah.
R. P. Berti Theol. Tom. I.

V. אלֹהִים: Utrumque ab אלהַ Juravit, Latine, Princeps, Iudex Graece δικαστής, ἄρχος: Aliqui derivare putant ex Arabismo, in quo אלהַ significat adorare. Hieronymus hæc duo nomina distinguit; sed diversa sunt solo regimini statu.

VI. שָׁדַי *Saddai*, à relativo שָׁ Qui, 6. Saddai.
& דִּי sufficere, Latine reddi potest sibi
sufficiens, omnipotens, neque indigens
nostris, Græce ἀλημος, παντοκρατωρ, αὐ-
ταρχης. Aliqui in capitul LXIII. Esaiæ v. 9.
observant hoc nomen tribui aliquando
Archangelo Michaeli, fortasse, quod
sit ad salvandum pronus, atque præpo-
tens ad bellandum.

¶ VII. אָדוֹן אֲרוֹן Adonai, Adon, 7. Adonai,
κύρος, δεσπότης, Dominus, ut diximus
supra. Hujusmodi nomen connotat
creaturas, in quibus Deus dominatur;
& quoniam non semper creaturæ fue-
runt, Tertullianus disputans contra Her-
mogenem, qui putabat materiam esse
Deo coæternam, cap. 3. ait: *Dei no-
men dicimus semper fuisse apud semet-
ipsum, Dominum vero non semper.*

VIII. **אֲשֶׁר יְהוָה** Græce ἡ̄ση, Lat. 8. Qui est.
tine *Qui est*, de quo in I., ex relativo,
ac verbo **הִהֵּנָה** esse.

IX. יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת Do- 9: **Dominus Deus Sa-**
minus Deus Sabaoth, id est, Exercituum: baoth.

X. עֲלֹן Elion, ἔψιος, excel- io. Elion
sus, supremus, à th. עַלְה ascendere,
præfesse. Ex quo autem Deus maximus
sit, & summe excelsus, animadverte-
rat Salomon Glassius vir hæreticus qui-
dem, apprime tamen eruditus, Dei
nomen loco Epitheti dici de rebus ex-
cellentissimis, ut Ps. LXXIX. v. 11. Cedri
Dei dicuntur arbores procerissimæ;
plaga Domini II. Paralipp. xxvi. v. 20.
lepra Ozia: ut mittam exempla Glas-
si lib. iii. Philolog. sacræ Tract. 1.
Can. xvii. n. 3. Atque de his Dei no-
minibus, præter Hebraicarum dictio-
num Interpretes, ut Buxtorfius, Pa-
gninus, & alii, vide citata Epistola Hie-
L ronymum.

ronymum, Isidorum Hispalensem lib. vii. Originum cap. i. Angelum Caninum de locis Hebraicis cap. 2. Petavium lib. viii. cap. ix. nonnulla etiam apud Scholasticos, præfertim Ludovicum Habert. Tract. de Deo uno cap. i. & Contenson dissert. v. cap. ii. spec. iii.

Quid nomen
Deus signi-
ficeret.

Satis de Hebraicis nominibus summi Dei, qui Græcis dicitur Θεός, unde Latinum, Deus; vel à verbo θεωμι, videre, atque contemplari, quoniam θεός δια πάντων, inspicit omnia: vel à, θέω, currere, ponere, facere, quod omnibus præsto sit, omnia disponat, omnium sit artifex; vel ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, urere ac fulgere, non quod ignis sit, ut Persis Ägyptiisque Deus Ptah, sed propter viam cupiditatum consumptricem, aut inaccessibilem gloriæ lucem. Eo nomine significari substantiam docent Latini Patres, Tertullianus in primis adversus Hermogenem cap. 3. Græci fere omnes, efficientiam & energiam. Facile conciliantur; nam si illud nomen, referas ad ideam proferantis, significat Dei naturam, si ad vocis etymologiam, operationem aut facultatem. Idem assero de nominibus Äthiopicis אֵל מֶלֶךְ Elab, forte ab Hebræo מלך Rex;

אֲנָשָׁן, vel, אֱנוֹנִיאבֵר Egzia, Egziaber, Dominus bonus. Omnia ferme penes cæteras nationes Divina nomina eamdem habent cum expositis significationem.

6.
De Ss. No-
mine Iesu.

Loquamur pauca, quandoquidem hoc deducta est oratio, de dulcissimo nomine JESU. Derivatum est à ψυχή, Salus: unde Iesus idem est ac Σωθή, Salvator. Negant aliqui, inter quos Caninius numerat Osiandrum, istam originem, quoniam alicubi scriptum reperitur ψυχή Ioseph, absque radicali litera ψ Ayin, unde dictum putant, inquit Listrius, à verbo substantivo Εψ, ψη. At insulsa nimium arguta-

tio. Moysis tempore scribebatur, ut constat ex libro Josue, יְהוָשֻׁעַ Yehoshua; post Babylonicum exilium, ut reperimus apud Esdram, & Nehemiam, scriptum est producta sub Iod vocali paucioribus literis יְהוּשָׁעַ Yeshua, eti antiquiorem scripturam retinuerint Agæus, & Zaccharias. Ex Syrorum, Arabumque commercio desuescere coepit postrema litera שׁ, quod Caninius in l. demonstrat ex שׁ שְׁבַע septem, quod scriptum aliquando in Thalmud שׁ absque Ayin, & Hugo Grotius ad caput l. Lucae v. 5. ex nomine אלישָׁבָע Elisabab, unde abrasa finali, & substituta ט, T, Syrorum exemplo, Græci ac Latini fecerunt Elisabeth. Satis hinc refutatur hallucinatio Osiandri, & manifesta redditur nominis JESU recepta fere ab omnibus interpretatio: de qua Matthæi 1. v. 21. Vocabis nomen eum JESUM: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Christus à verbo χριστός, ungo idem est ac Μίστης, Messias, à משָׁיַח, ungit.

Fertur Reparatoris nostri nomen ita prædictissime Sibyllam Cumanam:

Sed quæ sit numeri totius summa, docebo.

Namque octo monades, totidem decadas super istas,

Atque hecatontadas octo, infidis significabit

Hominibus nomen: tu vero mente teneto.

De Sibyllarum carminibus dicam alibi. Oraculum, qualecumque sit, nunc expono. Octo monades sunt unitates 8. Octo decades 80. Octo hecatontades 800. totius numeri summa, 888. Nomen ΙΗΣΟΤΣ, Jesus, eundem continet numerum, nam j. valet 10. H 8. Σ 200. O 70. T 400. Σ 200. Supputa, num resulgent 888., & protegat te nomen Dei Jacob. Psalm. xix. v. 2.

C A P U T II.

De simplicitate Dei.

S U M M A R I U M.

1. Quinam male senserit de simplicitate Dei.
2. 3. 4. Melito Asianus Sardensis Episcopus vix ab errore Anthropomorphitarum potest excusari.
5. 6. 7. 8. Propior fuit Anthropomorphitarum errori Tertullianus, nec certis argumentis defenditur.
9. 10. 11. Nec S. Epiphanius nec Audius Deum esse Anthropomorphon existimabant.
12. 13. 14. 15. Deus est purus, ac simplex spiritus qualicunque corpore expersus.
16. Objectio facta ex S. Scriptura solvitur.

P.R.B.

Quinam ma-
re senserint
de simplici-
tate Dei.

PRÆTER memoratos præcedenti libro gentiles, qui Deos humanis membris præditos cogitârunt, hominemque impiissimum Spinosam, qui materiam ac naturam Deum esse commentus est, hæc recte de divina simplicitate senserunt iv. Ecclesiæ seculo Ægyptii Monachi, qui turmatim in eum errorem descivere, quod Deus sit Anthropomorphos, formæ scilicet humanæ & corporeæ. Quibus dubitari potest an præluserint secundo saeculo Melito Sardensis, qui anno 169. misit pro Christianis ad M. Aurelium Apologiam; quia creditur permotus ad vetandum, ne quisquam in posterum religionis causa Christianos calumniaretur. In eamdem hæreses suspicione inducit Tertullianus, Audius, à quo fertur Anthropomorphitas dictos fuisse Audianos, & quod gravius est, à Socrate, & Sozomero etiam Epiphanius. Plures item, etiam si his telis non ausi sint divinam impetere simplicitatem, in eo tamen peccârunt, quod in ea indivisa natura intrinsecam distinctionem admiserint, Gilbertus Porretanus Piætavorum Episcopus saeculo XII. de cuius errore non idem sentiunt Theologi, Gregorius Palamas, & Græculi quidam Monachi, qui imperante Joanne Cantacuzeno increatum aeternumque lumen reapse à Deo separârunt, & Abbas Joachimus, qui à divinis Personis visus est realiter distingue esse tantam. At de Græcorum, & Ab. Joachimi erroribus, ne longior evadat disputatio, alibi est differendum. Modo postquam critica quædam, & apologetica fuerint expedita, demonstrabo neque Deum esse corporeum, neque in eo intrinsecam ac realem distinctionem aliquam reperiri: quæ prætermitti non debent eo quod ad istud revera simplicitatis attributum proprius attineant, sed in ceteris quoque disputationibus usum habent frequentissimum. Qua in re declinabo quidem aliquantulum in Gregorii nostri, aliorumque Nominalium veram, ut puto, sententiam, sed eam cum asserta asserta à D. Thoma, & Aegidio virtuali distinctione temperabo. De Scotistarum doctrina, qua propugnant distinctionem *formalem ex natura rei*, gravissimi Theologi Ludovicus Thomassini lib. IV. de Deo cap. I. num. VIII. judicium erat; quod Scotus ejusmodi distinctione, *Non hostiliter quidem divina insultavit simplicitati, sed minus forsitan reverenter ingenii sui acumen illi inservuit*. Sit tamen Auctoris sui patrocinio satis valida. Forte plus.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

ra obscurioribus verbis implicantur; neque cum Adversariis frequenter altercaremunt, si fas esset illorum mentem inspicere.

PROPOSITIO I. Melito Asianus Sardensis Episcopus vix ab errore Anthropo- mophitarum potest excusari.

Hac propositio est Origenis, & Theodoreti quæst. xx. in Exodum, Gennadii lib. de Dogmat. cap. 4. Petavii lib. II. cap. 1. Guilelmii Cave Hist. Eel. saecul. II. ad an. 170. Iohannis Clerici ad annum 149. num. ix. in eamque prænior est Thomassinus lib. IV. cap. I. num. 2. Ac probatur: Eusebius, Hieronymus, Theodoreetus, & quotquot Melitonis recensent opera, & sanctissimi scriptoris meminerunt, exscripsere omnia ex Origenè suppare Melitonis atati; atqui Origenes loco citato apud Theodorenum, apertissime tradidit, Melitonem existimasse Deum corporeum: Ergo Melito vix ab hujus erroris nœvo purgari potest. Probo minorem: Origenes apud Theodorenum ait: *Ante omnia disceptandum illud est, ubinam constet istud: Ad imaginem: in corpore, an in anima. Videamus porro quibus utantur qui prius assurunt. E quorum numero est Melito, qui scripta reliquit de eo argumento, Deum esse corporeum.*

Respondent L' Herminier, Tournely, Boucat, aliique clarissimi recentiores Theologi hæc facile dispungi. I. Quia neque Eusebius, neque Hieronymus, neque ipse Theodoreetus Melitonem accusant. II. Inquunt Origenis textum sic vertendum esse cum Sexto Sen. lib. V. Biblioth. annot. 18. *Melito scripta reliquit de eo argumento, quod dicitur Deo corpus inesse.* III. Falsam suspicionem ortam esse ex inscriptione libri περὶ ἐνσωματῶ Θεοῦ, quam Rufinus vertit *de Deo corpore induito.* IV. Gennadium virum fuisse judicio præcipiti, utpote qui postulavit Dioysium Alexandrinum Arianæ impietatis, novitatis vero Augustinum.

Verum hi comiter à Melitone errorem conantur abstergere. At ad I. respondetur, Eusebium ex Origenè, Hieronymum ex Eusebio de Melitone exscriptisse: librosque Sardensis Episcopi, non errores connumerâsse. Imo ne hæretici abuterentur præstantissimi Praefulis auctoritate, Rufinus & Hieronymus quadam dissimilârunt: librum enim scriptum περὶ κτίσεως, καὶ γενέσεως Χειρός, de creatione, ac generatione Christi, propter ambiguum vocem τῆς κτίσεως reddiderunt alter, *de Incarnatione Christi*.

L 2

Christi, alter vero *deside & generatio-*
ne Christi, idque habent & nonnulli Eu-
sebiani Codices περὶ πίστεως, καὶ γενέτεως
Χειρῶν. Sixthus autem Senensis aperte
 fallitur, & immerito reprehendit interpre-
 tationem Joannis Pici; nam revera
 in emendatissimis Theodoreti Codici-
 bus legitur, ἐν τούτοις εἴναι τὸν Θεόν,
corporeum esse Deum. Inscriptionem
 libri περὶ πίστεως Θεοῦ de corporeo Deo
 referens Hieronymus Græcam Eusebii
 vocem retinuit, Rufinus reddidit, de
Deo induito corpore, Christophorus, de
Deo incarnato, Henricus Valesius,
de Incarnatione Dei; ita quoque Natalis Alexander s. c. II. cap. IV. art. IIII.
 sed liber περὶ πίστεως Θεοῦ diversus est
 à libro *de Dei incarnatione*, qui inscri-
 bitur apud Anastasium Sinaitam cap.
 XXXIII. περὶ σωμάτων χειρῶν. Quae di-
 versa inscriptione & item dirimit, & in
 contrarium sententiam traxit doctissi-
 mos viros, qui prius erant defensores
 Melitonis. Postremo Gennadius contra
 antiquissimum scriptorem non potuit
 studere partibus, quemadmodum Se-
 mipelagianis fortasse addictus iniquus
 fuit Augustini expostulator: at de Meli-
 tonem consentientes habet gravissimos,
 ac synchronos auctores, quos neque ex
 scriptis Melitonis, quae perierunt, ne-
 que ullo veterum redarguere possumus
 testimonio.

5.
Propositio 2. PROPOSITIO II. Propior fuit Anthro-
 pomorphaitarum errori Tertullianus, nec
 certis argumentis defenditur.

Probatur errasse Tertullianum.

Illi Patroni sunt Natalis Alexander
 dissert. IX. sec. II. art. II. Honoratus
 Tournely de Divin. Attrib. quæst. V.
 L' Herminier de Simpl. Dei, Boucat
 dissert. III. art. III. & alii. At ma-
 jorem esse de eo, gravissimamque su-
 spicionem docet S. Thomas I. contra
 Gentes cap. 20. Petavius lib. II. cap. I.
 num. V. & seqq. Petrus Annatus lib. IV.
 art. XII. Huetius in Origenianis lib. II.
 q. I. num. VIII. Pamelius in Parado-
 xis cap. 15. noster Gavardi quæst. de
 Simpl. Dei art. I. & Critici fere omnes.
 Probatur I. S. P. Augustini apertissimo
 testimonio: ait enim Ep. 190. ad Optatum:
Mirandum non est hoc somniasset
Tertullianum, qui etiam ipsum Creatorem
Deum non esse nisi corpus opinatur.
 Et lib. 2. de origine animæ cap. V. Ter-
 tullianus, inquit, *sicut animam, ita*
etiam Deum corporum esse contendit,
 S. Thomas quoque loco citato: *His rationibus*, inquit, *excluduntur delira-*
menta simplicium Iudaorum, Tertul-
lianum, Audianorum, seu Anthropomor-
phitarum, qui Deum corporalibus linea-

mentis figurabant. II. Probatur ex eo-
 dem Tertulliano, qui lib. de Anima
 cap. 7. ait: *Nihil enim si non cor-*
pus. Item libro de Carne Christi
 cap. II. *Quum autem sit, habeat ne-*
cesse est aliquid per quod est. Si habet
aliquid per quod est, hoc erit, corpus
ejus: omne, quod est corpus, est sui generis.
Nihil est incorporale, nisi quod non est. Lib.
 etiam contra Praxeum cap. 2. *Quis enim*
negabit Deum corpus esse, et si spiritus sit?
Spiritus corpus sui generis in sua effigie.
 Et lib. 2. adv. Marcionem cap. 16. *Nam*
dexteram, & oculos, & pedes Dei legi-
mus, nec ideo tamen humanis compara-
buntur, quia de appellatione sociantur.
 His verbis, inquit Pamelius, satis se ex-
 plicat.

Attamen reponunt viri doctissimi, at-
 que erga Tertullianum humaniores I.
 Augustinum lib. de Hæres. ad Quodvult-
 deum hær. 86. afferere, quod Tertul-
 lianus *Corpus* pro qualicunque substanc-
 ia usurpavit. II. Tertullianum in lib.
 de anima vel loqui de solo ente creato,
 vel de corpore late accepto. III. In
 lib. de Carne Christi sese explicare, dum
 ait *omne quod est, esse corpus sui generis.*
 IV. In libris contra Marcionem Deo
 tribuere membra metaphoricè, juxta
 Divinarum Scripturarum consuetudinem.

6.
Defensio I.
 Tertulliani.

Utinam haec invicta essent pro Ter-
 tulliano argumenta; Sed primo Augu-
 stinus in ejus patrocinio loco citato,
 ait: *Possit enim quoquo modo putari; dum*
verò ipsius errores recenset, definitè,
neque uno in loco, Tertullianum re-
 darguit. Vellem ego non benignam,
 ac liberalem excusationem, sed certam,
 qualem viri alioquin docti spondent,
 Apologiam. Quod in libro de anima
 loquatur de solo ente creato me certio-
 rem non redundat ea verba, *Nibil enim*
si non corpus; ac similia in libro de car-
 ne Christi, *Nihil est incorporale, nisi*
quod non est. Ait quidem contra Pra-
 xeum cap. 2. *Spiritus est corpus sui ge-*
neris; sed eo sensu, quod spiritus sit
 corpus in comparatione horum ter-
 norum tenuissimum, ac prædictum sua
 effigie ac membris, quæ saltem Deus
 intuetur; sequitur enim immediate: *Sed in*
invisibilis illa quaecunque sunt, ha-
bent apud Deum & suum corpus, &
suam formam, per quæ soli Deo visibilis
sunt. Ajunt observandum esse, loqui
 Tertullianum contra Praxeum, qui ex-
 stimabat Verbum Divinum esse rem va-
 cuam, & inanem. Illud animadvertis,
 sed quare ad Praxeum confutandum, vir
 haud

7.
Refutatio.

haud impos latini sermonis, & florentissimus novorum verborum inventor. *Corporis nomine non vacuam rem significaverit, id non satis percipio: poterat enim uti non sibi ignotis vocabulis *Spiritus, substantia, essentia, persona, &c.* Atque non contra Praxeam tantummodo, sed ubique scribit, *nil esse praeterquam Corpus*, & audivimus repetitam saepe cantionem. Denique adversus Marcionem non metaphorice corporeas partes tribuit Deo, sed veras: distinguit enim sicut duplex genus animi, ita duplex genus corporis, & duplex genus sensuum. Tum inquit: *Quanta erit diversitas divini corporis & humani sub eisdem nominibus membrorum, tanta erit animi divini, & humani differentia sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantia humana, quam incorruptorios efficit in Deo incorruptibilitas substantia divina.* Quo in loco si Tertullianus nequaquam Deo negat veram rationem animi, neque denegat veram rationem corporis, licet diversi generis ab humano passibili, & corruptibili.*

8.
Defensio 2. Oppones: Tertullianus cap. xx. Apologetici ait, Deum esse *Spiritum*: lib. de Anima cap. 7. *Incorporalitatem nihil pati*, è contra lib. adversus Praxeam cap. 29. Deum esse *impassibilem*; quæ ponebant Augustinus lib. x. de Genes. ad lit. cap. 25. affirmat, Tertullianum priorem revocasse sententiam. Denique lib. de Baptismo cap. 11. fatetur Dei propriam esse *simplicitatem*.

Solutio: Resp. hæc omnia, si prædictis cōparentur, parum Tertulliani causam juvare. Ille enim spiritum contra corpus distinguit non per negationem matteræ, sed per intractabilem tenuissimamque corpoream effigiem; ait enim contra Praxeam cap. 2. *Spiritus corpus est sui generis in sua effigie.* In anima vero passibilitatem affirmat, quam negat in Deo: sed loquitur de passione, quæ suapte natura dolorem infert, quam non audet assere in Deo, cui tribuit passionem aliquam ac sensus generis sui, videlicet, *incorruptorios*. Augustinus, si eum attente legas, non ait, Tertullianum priorem revocasse sententiam, sed eum potius arguit antilogia. Denique, inquit, Tertullianus quia corpus esse animam creditit non ob aliud nisi quod eam incorpoream cogitare non potuit, & ideo timuit ne nibil esset si corpus non esset, nec de Deo valuit aliter sapere: qui sane, quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam visa veritate superatur.

Quid enim verius dicere potuit, quam id quod ait quodam loco, omne corporale passibile est? Debuit ergo mutare sententiam, qui paulo superius dixerat, etiam Deum corpus esse. Neque enim arbitror eum despississe, ut etiam Dei naturam passibilem crederet. &c. Quorum verborum sensus est: Tertullianum non solum animam hominis cogitasse corpoream, sed etiam Deum, quia non valuit sapere, quod aliquid existeret incorporeum, non tamen constare sibi, sed contra opinionem suam manifestissime superari, si enim creditit omne corporeale passibile, neque adeo despuit, ut naturam quoque Dei passibilem crederet: Ergo, ut sibi constaret, debuit mutare sententiam. At quod reapse pristinam sententiam revocaverit, aperte Augustinus non asserit. In libro deum de Baptismo Tertullianus Deo tribuit simplicitatem, quæ opponitur corpori nostri generis, non spiritui quem putat esse corpus generis sui. Dicunt appellavisse Deum *Corpus generis sui* etiam Clarissimum Agenii Episcopum Phœbadium, de quo Severus Sulpitius lib. 2. Historiæ sacrae, in Tractatu adversus alteram Formulam Sirmensem à Potamio Olyssiponensi conscriptam, nec tamen venisse unquam in suspicionem haereseos. Soebadium alii, alii Fygadium, aut Fœgadium nominaverunt. At is neque Deo effigiem, neque membra, neque sensus tribuit, uti Tertullianus: de quo gravis exortur suspicio; eaque non omnino benignis his interpretationis extergitur.

Propositio III. Neque Sanctus Epiphanius, neque Audius Deum esse anthropomorphon existimaverunt. **Propositio 3.**

De Sancto Epiphanio Eruditus omnes Probat, convenient. Et probatur; nam Hæresi nec Epiphanius, rusticam simplicitatem Audiano, nec Audium redarguens, qui in humano corpore divinam statuebant imaginem, pag. 815. Petavianæ edit. Parif. ait: *Qui fieri potest, ut quod affectabile est ei simile sit, quod videri non potest, aut corporeum corpore experti?* & infra: *Penes Deum neque affectio illa, neque defectio est: sed undecunque lumen est: Spiritus enim Deus est, qui omnem Spiritum exsuperat.* Ubi differte in Græco Deus appellatur ab Epiphanio ἀτοματος, ἀρετος, ο πνευμα υπερ πνευμα incorporeus, invisibilis, spiritus supra spiritum. Deinde, auctore Hieronymo Epist. 61. cum Joannes Hierosolymitanus anno Christi 393. contra Anthropomorphitas coram populo, qui ad audiendum Epiphanium convenerat, concitatam

haberet concionem, atque manu, oculis, totiusque corporis trunko sanctissimum. Senem vellet suspectum facere sultissima hæresos; ille contra, salutata Ecclesia: *Cuncta, inquit, quæ locutus est collegio frater, ætate filius meus contra anthropomorphitarum hæresin, bene & fideliter loquutus est: quæ mea quoque damnatur voce: sed æquum est, ut quomodo hanc hæresin condemnamus, etiam Origenis perversa dogmata condemnemus.* Ille ergo non est inter Anthropomorphitas connumerandus, qui illorum hæresim voce ac scripto damnavit: Epiphanius voce ac scripto damnavit hæresim Anthropomorphitarum: Ergo. &c.

10. *Confirmatur.* Neque obstat, Epiphanius in hæresos suspicionem à Joanne Jerosolymitano fuisse adductum. Nam Joannes maximo odio prosequebatur S. Epiphanius, à quo fuerat accusatus, quod errores soveret Origenis: unde magnum exortum est an. 291. Joannem inter ac Epiphanium dissidium. Socrates quoque lib. vi. cap. 10. & Sozomenus lib. viii. cap. 14. male de Epiphanio sentiunt. At de his minus curandum. I. Quia nimiam præbent fidem accusationi Joannis viri Origenistæ, hostisque in Sanctum Salaminæ Antistitem infissimi. II. Quia etiam historiam pervertunt, & Paulinianum fratrem Hieronymi, quem Epiphanius ordinavit Diaconum ac Presbyterum in quadam Monasterio Palestinae, ordinatum scribunt prope urbem Constantinopolitanam, & in Ecclesia, quæ sub Jurisdictione esset Joannis Chrysostomi. III. Quoniam Socratem, & Sozomenum offendit consuetudo Epiphanii cum Theophilo Alexandrino, qui cum Ægyptiis Monachis hac infectis hæresi communicavit. Sed & Monachi illi rusticana potius simplicitate, quam perpicacia ac malitia peccaverant, neque hac de causa communiter insimulabantur hæresos, ut animadvertis etiam Augustinus in libro ad Quodvultdeum de Vadianis: &, quidquid sit de Fidei Theophilii, cum eo tantum convenit Epiphanius circa damnationem librorum Origenis, eumque in suas partes trahere conatus est etiam Joannes Hierosolymitanus. Neque credibile est, Theophilum accusasse Epiphanius de hæresi Anthropomorphanem, ut scribit Socrates, in eamdem hæresim ipse Theophilus consentiret. Quod si tam callidum velimus dicere ac versutum, ut hæresin propriam fraudolenter infestaretur; jam excusatione dignus erit quis-

quis cum illo aliquandiu communi-
cavit.

Altera pars propositionis de Audio probatur. Nam, ut scribit eadem hæresi LXX. Epiphanius, ille nulla in re à Probatur de Audio.

Catholica dissentit Ecclesia: præfracte tantum interpretabatur verba Scripturae, quæ hominem conditum ad imaginem Dei significant, propugnans talem imaginem in Corpore sitam esse: quod male intelligentes illiterati absurdam de Deo conceperunt sententiam, quasi humanis membris cōstaret, de viri clarissimi nomine, cuius abutebantur doctrina, appellati *Audiani*. At etiamsi Audius putaverit, Divinam imaginem in humano corpore expressam, non consequitur, Deum fecisse corporeum, potuit namque credere, Deum, ut hominem fingeret, humanam ad tempus sumplisse formam, tanquam efformandi hominis typum, ut scribit Prudentius sub finem Apotheosis, & Eugubinus in consmopoeja; vel afferre hominem factum ad imaginem Verbi Incarnati, jam prævisi, ut aliqui exponunt quadam testimonia Tertulliani. Dissimulandum tamen non est, Audium edicto Constantini relegatum fuisse in Scythiam, quod populos ab Ecclesiæ ohsequio retraberet, ut refert idem Epiphanius: sed haec schisma quidem redolent, non hæresim; aut si hæresim, fuerit hæc Quartadecimanorum, non Anthropomorphaitarum. Vide S. Epiphanius Panarium hæresi LXX.

PROPOSITIO IV. Utut sit de Audio, Tertulliano, ac Melitone; Deus **Propositio 4.**

Spectat hæc propositio ad fidem, & probatur **I.** Ex Sacris literis; nam Jo. iv. v. 24. habetur: *Spiritus est Deus, id est animus solitus ac liber, segregatus ab omni concretione mortali.* Ibi namque Christus Samaritidem mulierem adloquitur, docetque Deum adorandum in *Spiritu & veritate*, id est non corporeo cultu, vel uno tantum in templo, sed mente, & ubique, ideoque significat *Spiritus* hoc loco Animum nullo corpore, aut termino circumscriptum.

II. Probatur ex Patribus. **Gregorius Nazianz.** orat. xxxiv. *An corpus, Probatur 2. inquit, eum esse dices? Quoniam ergo ex Patribus. modo immensus, infinitus, figura ex- pers, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat?* Hilarius in Psalm. cxxix. *Intelligendum est, Deum incorporalem esse, neque ex partibus quibusdam, atque officiis membrorum, ex quibus unum corpus efficitur, consistere.* S. P. Augustinus lib. 8. de civit. Dei cap.

cap. 5. Porro si noster animus corpus non est, quomodo Deus creator animi corpus est? Joannes Damascenus lib. I. de Fide Orthodox. c. 4. Quo etenim modo corpus esse querat, quod infinitum, & interminatum est, quod figura caret . . . quod denique simplex est, nec compostum? Legi Petavium lib. II. cap. 1. & 2. Thomassinum lib. IV. cap. 1. & 3. Turney Quest. V. art. 1. concl. 2., &c.

14.
Probatur 3. Probat
venerabile
auctoritate
philosopho-
rum.

Tertio probatur a doctissimo Huetio lib. 2. Quest. Alnetah. n. 11. veterum Philosophorum testimonio; Deum namque expertem quoquaque corpore, ac simplicissimum docuerunt Pythagoras apud Laetantium de ira Dei, Xenophanes apud Clementem Alexandrinum V. Stromat. Plato apud Augustinum lib. VIII. de civit. Dei cap. 9. Afferunt idem ab Aristotele, à Simplicio, à Sallustio Cynico, ab ipso quoque Epicuro, qui dicebat, Deos non habere corpus, sed quasi corpus, non sanguinem, sed quasi sanguinem. Pratermitto Proclum, Alcinoum, Apulejum, Plotinum, & alios plurimos.

15.
Probatur ul-
timi rationi-
bus.

Ultimo probatur rationibus, primo: Quocunqne excogitato corpore, maius & majus sine fine poterit cogitari: id enim postulat quilibet, ingentissima licet, moles corporea, ut amplior magnitudo possit ei superaddi: Deo, ut omnibus persuasiunum est, nihil maius potest excogitari: Ergo Deus frustra queritur inter corpora. Argumentum est Augustini Serm. XIV. ex additis à Parisiensibus. Rursus: Quidquid constat corporeis membris, non est totum ubique: Deus totus ubique est: Ergo Deus non constat corporeis membris. Idem Augustinus lib. VII. Confess. cap. 7. n. XI. Præterea rationalis anima potentia vivacitate quoquaque corpus excedit; nam judicat cuique corpori incise partes majores ac minores, easque invicem sua dividit cogitatione: Deus super omnes rationales animas incommutabilis permanet: Ergo virtute ac potentia sua Deus quoquaque corpus excedit. Ex eodem Augustino contra Epistolam Fundamenti cap. XVI.

16.
Opponit 1. Obiectio 1.

Oppones: Ex sacris Scripturis plura habentur, quæ huic propositioni adversantur. Primo Deuter. IV. 24. & ad Hebreos XII. 29. dicitur Deus, *Ignis consumens*. Gen. I. v. 26. homo factus ad *imaginem ac similitudinem Dei*: at homo ex anima rationali, & humana ac terrena carne subsistit. Job. X. v. VIII. legitur, *Manus Domini fecerunt me, & plasmaverunt me*. Commemorantur quoque alia Divini corporis membra,

ac sensus; os II. I. v. 20. *cures Psal. CXXIX. v. 2. oculi Exod. XXXII. v. 13. pedes II. LXVI. v. 1. brachium Exodi VI. v. 6. dextera Ps. CXXVII. digiti Ex. VIII. v. 19. odoratum quoque Genes. VIII. v. 21*. Ex his istud conficitur argumentum: Illa substantia corporalis est, quæ virtutem habet activam, & consumptricem ignis; cujus imago est in creatura terrena, ac mortali; cui denique insunt dispositæ partes, ac sensitivæ potentiae: Itiusmodi est Deus: Ergo Deus substantia corporalis est.

Solutio.

Resp. Stolidos esse, qui non animadvertiscant Dominum Deum per homines hominibus loquentem audientium infirmati sermones suos accommodare. Itaque ubi in Sacris literis hac de causa sive humana membra, sive sensus, ac passiones Deo tribuuntur, debent per metaphoram explanari. Quod egregie probat Augustinus Epist. 148. ad Fortunatum. *De membris Dei*, inquit, que assidue Scriptura commemorat, ne quisquam secundum carnis bijus formam & figuram nos crederet similes Deo, propterea eadem scriptura & alas habere Deum dixit, quas nos utique non habemus. Sicut ergo alas cum audimus, protectionem intelligimus; sic & cum audimus manus, operationem intelligere debemus; & cum audimus pedes, præstationem, & cum audimus oculos, visionem, qua cognoscit; & cum audimus faciem, notitiam, qua innotescit, &c. Quamquam hæc Augustini verba præstatum argumentum penitus solvunt; singulas tamen ejus partes quam brevisime perseguar. Itaque vocatur Deus *Ignis* præsertim ob iram adversus peccata, quemadmodum *fumus* ira ipsa appellatur Psalm. LXXX. v. 5. *Lucerna* etiam dicitur II. Regum cap. XXII. v. 29. quoniā lucis, gratiarum, ac omnis felicitatis est auctor. Ergo sicut nullus dixerit in Deo *fumum*, ac *lucernam* molem reperiri, ita neque excogitari potest, Deum esse *ignem*. Imaginem Dei refert quidem homo, sed non corpore; animo solo, ac præminentia & dominio, ut dicam suo loco. Anthropopatheja autem, sive humanorum membrorum, ac passionum, quæ Deo tribuuntur, haec est ratio: *Facies significat intimam visionem, ac familiaritatem, unde de Angelis Mat. XVI. 10. habetur, semper vident faciem Patris*. Tribuuntur Deo oculi propter exactissimam rerum omnium notitiam; dicente Apostolo ad Hebreos IV. 13. *Omnia uida; & apertas sunt oculis ejus*. Legitur Graece *τετραγύνωσκεν*. Est autem *τραχηλίσεν* detra-

detracta spina dorſi animali quaſi anatomicoſe diſſecare: unde Apoſtolum vocabulum tranſtulit, & comparatione vietimaruſ, quibus ſpina detrahitur, ſignificat Deum, quaſi facta anatomia, ſecreta omnia conſpicere. *Aures* quandoque demonstrant, Deum ratas habere Fidelium ſuorum preces, ut Psal. cxxix. 2., quandoque vero noſram erga Deum ſervitutem, ut Ps. xl. 7. *Aures perfeciſti mihi*; quae verba Meſſiam futurum ſignificant erga Patrem obſequentiſſimum, tranſlated verbo **תְּפִלָּה** *perficerē ac perſodere* ab exemplo ſervorum, qui- bus in perpetuum mancipatum aures perforabantur. *Manus* vel Dei poten- tiam, vel flagellum, vel mitem animadverſionem, vel promiſſum ſigni- cat, quod facile ex adiunctis verbis in- telligitur; nam *extendere* manum idem eſt ac auxilium afferre, ſeu poenam im- mittere: manum *alleviari* eſt mitius cor- ripere: manum *reducere* eſt poenas re- petere: manus *expandere* eſt ad veniam & reſipientiam invitare: manus *le- vare* eſt jurare ac promittere; & *pla- dere* manu ad manum apud Ezech. xxii. aut manum *complodere*, eſt summe ad- versari, atque favere interfeſtoribus. In brachio robor: in *dextera* virtus in- nuitur ac potentia, in *digito* autem ſumma facilitas, mirabile artificium, ac

donum Spiritus Sancti; quippe perfe- ctiora ac pretiosa non extensis brachiis, maximoque corporis robore, ſed ſum- mis digitiſ elaborantur. *Pedes* & im- menſitatem, & in conterendis hoſtibus indignationem ſignificant; aliquando etiam Eccleſiae doctrinam; nam puſilli ſolent ad praeceptorum ſuorum pedes affidere. Idem de ſenſu vocabuliſ dicendum eſt; *Auditus* enim pro bene- volentia & gratia, qua preces exau- dit, *odoratus* pro complacentia ac de- lectione bonorum operum, *gufus* & *tactus* pro alacritate, & operatione ſu- muntur. Illud denique obſervandum eſt, quod *Corpus*, nufpiam in universis Biblii tribuitur ſummo Deo, praeter- quam ubi ſermo eſt de Christo: de quo multiplici ratione dicitur. Ac primo qui- dem ad ſignificandam aſſumptam à Ver- bo carnem: deinde ad demonſtranda unionem, & complexum Eccleſiae; po- ſtrem ad oſtendendam novi Testamen- ti praeftantiam, cuius veteres cæremoniæ figura erant & umbra. Eo ſenu de Neomeniis, ac ſabbatis ait Apoſtolum ad Coloffeniſ. ii. 17. *Quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Cbrisſi.* His & pleniffime ſolutum eſt argumentum, & ad plures divinarum literarum tropos exponendoſ latiſſima patet via.

C A P U T III.

Idem pertractatur argumentum, & de Divinorum attributorum agitur diſtinzione.

S U M M A R I U M.

1. 2. Quam diſtinzione in Divinis admiferit Gilbertus.
3. 4. 5. 6. Attributa Divina tantum diſtin- guuntur penes diversa cohotata.
7. 8. Quo in ſenu admittenda diſtinzione virtua- lis Thomistarum, & formalis Scotista- rum.

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Probatur, inter at- tributa nullam dari diſtinzione intrin- ſecam.
16. Usque ad 29. variæ proponuntur, & fol- vuuntur objeſtiones.
29. Nulla intrinſeca compoſitio in Deo eſt at- mittenda.

Quam diſtinzione in Divinis admiferit Gilbertus.

Diximus Gilbertum Porretanum er- rasse in Deo intrinſecam ac realem diſtinzione adſtruendo, ſed de ejus hæreſi inter Scriptores non conve- nire. Nam quidam putant, errasse quod diſtingueret Eſſentiam Divinam atque attributa ab ipſo Deo, non autem ea- dem attributa ab invicem, ut Vasquez diſp. 126. cap. 2. Claudius Fraſſen Tract. 1. diſp. 2. art. 2. quæſt. 2. qui- bus ſubſcribit Nicolaus L'Herminier; alii contra afferunt, Gilbertum etiam inter Divina attributa realem diſtin- tionem conſtituiffe, ut Petavius lib. 1. cap. viii. Juenin diſſert. 111. q. 1. in

eamque propendit Eminentissimus Gotti Quæſt. iv. dub. 1. §. 2. Antequam vero noſram de Attributorum diſtinzione proferamus ſententiam, iſtud ſit de Gil- bertio judicium.

P R O P O S I T I O I. Gilbertus diſtrinxit Deum ab eſſentia, Personas à relatio- nibus, & omne concretum ab abstractis; ſed num ſejuixerit Divinas proprietates ab invicem non ſatis conſtat, & vide- tur negativa ſententia probabilior.

Breviſſime probatur I. Quoniam Gil- bertus idcirco accuſatus fuit, quod ne- gabat concedendam eſſe illam proposi- tionem, *Deus eſt natura Divina*, alias que

que id genus, quibus abstracta enunciantur de concretis. Ulterius recensentur apud Baronium ad annum 1147. n. vii. errores Gilberti, de quibus fuit accusatus, & distinguuntur in quatuor principalia capita, quorum unum est de distinctione Dei à natura Divina, alterum de distinctione proprietatum personalium ab ipsis personis, tertium quod Personæ in nulla propositione possint prædicari, ultimum quod Divina natura non sit incarnata. At de distinctione attributorum ad invicem nec verbum quidem. Præterea Concilium Remense contra Gilbertum hanc edidit Fidei professionem: *Credimus, & confitemur, solum Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum aeternum esse, nec alias omnia res, sive relationes sive proprietates, sive unitates dicantur, vel alia hujusmodi adesse ab aeterno, quæ non sunt Deus: & credimus simplicem naturam divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu Catholicos posse negari, quin divinitas sit Deus, & Deus divinitas.* In qua Fidei professione damnatur distinctionis realis inter concreta & abstracta, scilicet inter Deum, & deitatem, atque inter Personas, & relations; at de proprietatum ab invicem distinctione nil penitus. Rursus Gilbertus in Commentariis ad Boëtium diserte profitetur justitiam ac sapientiam Dei ab ejus essentia non secerni. Denique nullus unquam Gilberto errorem istum impingit, quod attributa auctus sit ab invicem sejungere, neque S. Bernardus, qui Gilbertum profligavit, neque Gaufridus, neque Otto Frisingensis, qui licet erga Gilbertum propensior fuerit, &, teste Radericus, morti proximus testatus sit, se forsitan in historia Gilberti quemquam potuisse offendere, tamen in recensendis ejus erroribus, aut accusationibus, videtur rem acutum tetigisse, si ejus historia cum Gilberti libris, ac Remensis Synodi definitionibus conseratur.

2.
Oppositio.

Opp. Gaspar Juenin. S. Bernardus, cui certe major habenda est fides, quam Otttoni, Serm. lxxx. in Cantica ait, Gilbertum affirmavisse, Deum esse justum, bonum, sanctum, per formas, quæ à se invicem discrepant: Ergo distinxit justitiam à bonitate, tanquam formam à forma. Recedant, inquit Bern., recedant à nobis, charissimi, recedant novelli, non dialectici, sed heretici, qui magnitudinem qua magnus est Deus, & item bonitatem, qua bonus, sed & sapientiam qua sapiens, & justitiam qua justus, postremo divinitatem qua Deus est, Deum non esse impiissime disputant.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Divinitate, inquiunt, Deus est; sed divinitas non est Deus. Accedit testimoniū Gaufridi Monachi Claravalensis, qui in Actis Remensis Concilii, quæ misit ad Cardinalem Albanensem, ait, Gilbertum docere, & credere, quod *Divina essentia, sapientia, bonitas, magnitudo non est Deus.* Item ausum fuisse dicere: *Forma Dei est Divinitus, qua Deus est, & ipsa non est Deus.* Eodem arguento ducitur doctissimus Cardinalis Gotti.

Solutio.

Resp. utique plus deferendum esse D. Bernardo, & etiam Gaufrido, qui contra Gilbertum in Synodo Remensi steterunt, quam Ottoni nimium fortasse in Gilbertum propenso. At Bernardus citato loco afferit, Gilbertum statuisse distinctionem inter sapientiam, justitiam, bonitatem, & divinitatem ex una parte, atque ipsum Deum ex alia; non vero sejunxisse sapientiam à justitia, justitiam à bonitate, bonitatem ab essentia. Idem affirmat Gaufridus. Certe non video Divina attributa ita tanquam secretas invicem formas, aut ab essentia sejunctas, connumerari. Erravit ergo, ac pessime, Gilbertus distinguens attributa & essentiam divinitatis ab ipso Deo: at unum attributum ab alio, singula vero ab essentia sejunxisse Gilbertum, nondum ex Bernardo audivi. Quin is lib. v. de Consid. cap. vii. scribit, Gilbertum admississe in Deo *quaternitatem*, eo quod præter tres distinctas personas, etiam divinitatem à Deo auctus sit distinguere. Quod si comperisset adstrui ab eo distinctionem etiam inter attributa & essentiam, atque inter unam proprietatem & alteram, non quatuor tantum, sed longe maiorem distinctionum numerum diceret esse à Gilberto confitum. Denique S. Bernardus eodem lib. v. de Considerat. cap. 7. aperte fatetur, Gilbertum docuisse, magnitudinem, bonitatem, justitiam, & alia ejusmodi unam esse divinitatem, sed hanc divinitatem non esse Deum. *Quartum hoc, inquit, omnino respuumus* (scilicet divinitatem qua Deus est, & quæ ipse Deus non est, ut asserebat Gilbertus). *Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sane, catholicaque, sed multa unum.* Alioquin si diversa putemus, non quaternitatem babueris, sed centenitatem: *Verbi causa, dicimus magnum, bonum, justum, & innumerabiles talia: sed nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum . . . Scio, quod ad hæc respondere solent. Non multa, in-*

M

quiunt,

quiunt, sed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa sunt, Deo ut sit conferre afferimus. Afferitis ergo, et si non multiplicem, duplicum Deum, & non ad merum simplex pervenistis, neque ad id, quo melius cogitari non potest. Hæc Bernardus dilputans, ut patet, contra hæresin Gilberti, quamquam suppresso istic ejus nomine, quod in conventu Remensi Episcoporum sententia humiliter acqueverit.

3. **Propositio II.** Divinorum attributorum distinctio nulla est, nisi penes diversa connotata, ut docet Gregorius Ariminensis; & omnis distinctio intrinseca est à Deo procul eliminanda.

Prænotanda. Antequam vero hæc propositio demonstretur, quædam sunt breviter præmittenda. Ac primo quidem, nos minime negare distinctionem rationis extrinsecam, videlicet diversas mentis nostræ perceptiones, quibus E. G. substantiam Divinam à relationibus, aut misericordiam à justitia distincto sensu, ac notione intelligimus. Hanc enim distinctionem exprefse comprobat Florentinum Concilium Sess. XVIII. in qua Latini Patres dixerunt: *Nos dicimus substantiam, & personam, sive hypostasim esse idem re, differre autem nostro intelligendi modo, respondentibus vicissim Græcis: Hac in parte nulla est inter nos disceptatio.* Patres quoque contra Eunomium, qui contendebat, qualibet nomina, quæ de Deo enunciantur, eamdem habere significationem, & solo differre sono, singulis proprias subesse notiones unanimiter tradiderunt. Atque nullus quidem est ex Theologis, qui cum Patrem nominat, aut Filium, personam, suique juris subsistentiam à divinitatis essentia mentis apprehensione non separat, illam, non istam intelligendo.

4. **De distinctione rationis.** Hanc distinctionem rationis nullibi negat, quidquid dicant Vasquesius, Tournely, aliqui Theologi, doctissimus noster Ariminensis. Is recte observat dist. VIII. art. 2. quod aliqua dicuntur distinguiri ratione dupliciter; primo modo, quod ipsa sint rationes & conceptus distincti; alio autem modo, quod eorum sint in mente nostra rationes, & conceptus diversi. Itaque negat distinctionem rationis priori modo explicatam, quoniam Dei perfectio non est conceptus animæ, sed res summa, & in se ab æterno subsistens. Cæterum distinctionem rationis secundo modo acceptam Gregorius diserte propugnat 11. Concl. ejusdem articuli pluribus argumentis, inter quæ primum est illud ob-

vium ac tritissimum: Quorumlibet non-minum diversa significantum, vel connotantium diversæ sunt rationes: Attributa, ut manifestum est ex ipsorum definitione, sunt ejusmodi nomina, quæ diversa significant, vel connotant: Sunt ergo attributorum diversæ rationes. Itaque Gregorii sententia & distinctionem rationis complectitur, & è diametro pugnat cum errore Eunomii.

Animadvertisit autem Theologus ille, meo quidem judicio eximiuit, in attributis aliud esse quod principaliter significatur, aliud connotatum extrinsecum: verbi causa, misericordia principaliter significat Deum miserentem, connotatque extrinsece hominem miserum. Ergo contendit Gregorius, divinorum attributorum distinctionem attendendam nequaquam esse penes id quod principaliter significant, sed penes extrinseca connotata, ita ut justitia à misericordia distinguatur, quia illa connotat pœnam infictam impio, hæc vero collatum misero beneficium.

Hæc est sententia Gregorii, quæ cur aliquibus displiceat, me latet. Et primo videtur mihi concordare cum Doctrina Magistri, qui iv. Sententiarum distinct. XLVI. Cap. Sed quomodo, de justitia ac misericordia Dei hæc habet: *Justitia enim Dei, & misericordia non due res sunt, sed una res, id est una Divina essentia: quia non est Deo, aliud esse misericordem, quæd misericordiam, nec justum quæd justitiam, sed idem prorsus: nec aliud est ei esse misericordem quæd justum, vel misericordiam, quæd justitiam, sed omnino idem, quia non denominative, sed essentialiter bæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit Scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordia, quædam justitia? His responderi potest sic: illis locationibus, quibus būjusmodi operum sunt distinctiones, ut alia misericordia, alia justitiae tribuantur, non diversitas subjacentis, id est rei bis vocabulis significata exprimitur, sed varietas sensuum & effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur Deus justus vel justitia, essentia Divina prædicatur, & etiam quod ipse sit distributio, & iudex meritorum datur intelligi. Ita & cum dicitur misericors essentia Divina prædicatur, & in super quod ipse sit miseriorum liberator, intelligi datur. Inde ergo quædam opera misericordia, quædam justitiae dicuntur, non quin Divina essentia bæc & illa operetur, & quin bæc & illa sint opera Divine essentia, quæ dicitur misericordia & justitia; sed quia quædam sunt, quibus ostenditur*

5.

Elucidatio I.

6.

Elucidatio 2.

ditur judex & equus distributor, quædam quibus offenditur miserator. Ex quibus patet Magistrum, iustitiam ac misericordiam se jungere sola effectuum ac terminorum ratione, non rei subiacentis, atque his expressæ vocabulis; quæ est eadem prorsus sententia Gregorii.

*Virtuale distinctionem, quam acer-
De virtuali
Distinctione.
7.* rime Theologi Thomistæ, & Ægidiani propugnant, si, ut jam ab omnibus explicatur, accipias pro summa ac perfectissima re, simplicissima quidem, sed pluribus rebus distinctis æquivalente, nemo, ut arbitror, negare potest. Quis enim negare potest infinitam Dei virtutem tantum valere, quantum distinctæ inter se creaturarum finitæ vires? Quis non libenter assentiat Augustino scribenti xv. de Trin. cap. 17. in Deo non distingui memoriam, intellectum, dilectionem sive charitatem, sed unum aliud quod est quod omnia valat? Illud tantum minus placet, quod afferant doctissimi alioquin Theologi, plures ex parte objecti reperi rationes, quarum una in esse cogniti non est altera. Hanc rationum diversitatem ex sola mente humana arbitror esse repetendam. Docent, hanc eorum distinctionem habere fundamentum in re, idque duplex, summam scilicet Dei simplicitatem, & realē distinctionem creaturarum, quibus illa dicitur æquivalere: unde Scholastici aliquando *Suppositionis* appellārunt distinctionem rationis ratiocinatae. Nos contra fundamentum unicum agnoscamus in effectibus, terminis, connotatis, neque proinde summam illam simplicitatem negamus, sed distinctionem omnem aliunde repetentes, vellemus simplicissimam Dei perfectionem magis asserere. Queruntur, Gregorium nec etiam per intellectum attributa distinguere: verum id quo sensu sit accipendum, satis præmonui; non enim ille uspiam iniciatur diversorum attributorum diversas esse rationes; sed illud tantummodo, quod hæc diversitas repetenda sit penes id, quod principalius significant. Non est ergo tam atrox, & aspera nobis cum doctissimis theologis coluclatio, si res penitus inspiciatur, & ad trutinam revocetur.

A. Prædicta virtuali distinctione nomine tenus differre formalēm Scoti, atque intentionalem Henrici, arbitrantur, Herrera, Suarezius, Gayardi, alijque plures, propterea quod ipse Scotus in I. Senti. dist. 2. q. viii. distinctionem suam differentiam virtualē appellat. Et quidem formalitatum vocabulo neque rerum diversitatem, neque acci-

*8.
De distin-
ctione for-
malī Scoti.*

R. P. Berti Theol. Tom. I.

dentium, quæ in Deo non sunt, vir disputandi acumine celebris voluit significare, sed diversas rationes suis definitionibus notas, quas plaeuit Henrico nominare intentiones, veteribus Thomistis rationes objectivas, vocibus forte ad offundendas luci tenebras excogitatis. Quæ si vera sunt, implacabile illud utriusque Scholæ diffidium verborum erit, non rerum. At modo illuc controversiae status devenit, ut diverse illæ rationes juxta Scotti distinctæ sint ante mentis operationem, secundum Thomistas vero virtute sola, ac potentiam Henricus in creaturis quidem formalem distinctionem agnoscit, sed non in Deo; Scotistæ vero utrobique. Atque hanc fuisse sententiam Scotti erui potest ex I. Sent. dist. viii. quest. iv. unde vereor, quin Theologis, quos memoravi, sicut fecerit speciosum *virtualis differentie* vocabulum. Hæc de attributorum distinctione deberent frugi Theologo sufficere: sed ut modum geramus Scholæ, erit nunc ad argumentationes procedendum.

*Itaque nullam intrinsecam distinc-
tionem dari inter diyina attributa, sic de-
monstro. Intrinseca distinctio aut rea-
lis est, aut formalis, aut virtualis, quæ
fundamentum habeat ex parte objecti; nem inter
virtualē enim extrinsecam, quæ ha-
beat fundamentum penes effectus, &
connotata, dari fatemur: Neque rea-
lis, neque formalis, neque virtualis
distinctio inter divina attributa interce-
dit: Ergo nulla. Prob. mi. de distin-
ctione reali: I. Ex allata definitione Flo-
rentini Concilii Sess. xvi. & ex Cone.
Lateranensi cap. Firmiter; ubi defi-
niuntur omnia, quæ reperiuntur, in
Deo unam esse substantiam, unam rem,
unam naturam. II. ex PP. etenim Au-
gustinus lib. xv. de Trinit. cap. 5. ait:
*Una eadem res dicitur, sive dicatur
eternus Deus, sive immortalis, sive in-
corrūptibilis, sive immutabilis, itemque
cum dicatur vivens, & intelligens, quod
est utique sapiens, hoc idem dicitur. Non
enim percepit sapientiam, qua esset sa-
piens, sed ipse sapientia est.* Quod una-
nimi consensu cæteri omnes Patres con-
firmant. III. Ratione: Omnis realis
distinctio exoritur sive ex limitatione,
ut evenit in rebus creatis; sive ex op-
positione relationis, ut in Personis in-
dividua Trinitatis: Inter divina attri-
buta non est realis distinctio ex limita-
tione proveniens, cum sint infinita,
non consurgens ex relatione, cum non
opponantur: Ergo, &c.*

*9.
Probatur
nullam dari
intrinsecam
Distinctio-
ne
Div. attri-
buta.*

M 2

Pro-

10.
Probatur de
Distinctione
formali.

I. Quia Patres solam distinctionem rationis inter Dei essentiam, ac proprietates, atque inter has invicem agnoverunt. *Discrepant*, inquit Damascenus lib. iv. cap. 3. *επίνοιας λεπτωταῖς, subtilibus cogitationibus: κατὰ τὴν ἐπίνοιαν, secundum considerationem*, in primo adversus Eunomium Basilius; *cogitatione, sive ratione*, in Florentino Concilio Joannes Theologus. Quæcum Scotisti exponunt per distinctionem oppositam reali, extra intellectum tamen existentem, videntur quoque extra mentem locare *ἐπίνοιαν, rationem, cogitationem*: At consideratio & cogitatio frustra extra intellectum queruntur: Ergo & incassum excogitatur extra mentem attributorum distinctione. Ad hæc: Gilbertum, qui divinitatem se jengebat ab ipso Deo, impetrat hoc duplice telo Bernardus: *Si Deus non est, quid est? aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Evidenter non das Deum esse. Sed ne nihil quidem (ut opinor) dabitis; Quod si aliquid est, quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut maior, aut par. At quomodo minor qua Deus est? Refutat ut aut majorē facias, aut minorē. Sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus: si par, duo sunt summa bona, non unum.* Hæc ferm. lxxx. in Cantica. Et lib. v. de Consid. cap. 7. *Quid est Deus? quo nihil melius cogitari potest. Si approbas; non opportet assertiaris esse aliquid, quo Deus sit, & quod Deus non sit: hoc enim sine dubio melius. Longe quidem absit ab heresi Gilberti Scotistarum sententia, & qui consentire affirmant, hi procul dubio decipiuntur. Nihilominus hæc duo Bernardi argumenta quætere videntur Scoticam distinctionem. Ac primum; nam hæc subtilis Theologi formalitates quid sunt? aut Deus sunt, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Si eadem sunt Dei natura; quomodo ab ea distinguuntur? si Deus non sunt, erunt creatum aliquid; sive substantia illud sit, sive accidentis: si nihil sunt, stulti videntur qui de nihilo tantas instituunt disputationes. At reponunt, has formaliter esse quidem divinam essentiam realiter, sed non formaliter. Verum quid sibi velint, crassioris ego, rudisque minerva non capio. Nam si quidquid est, aut Deus est, aut creatura est, aut nihil est: erunt hæc formaliter aut Deus, aut creatura, aut nihil; eritque hæc distinctio formalis vel distinctio Dei à creatura aut à nihilo, vel distinctio nihili à creatura, vel*

distinctio nihili à nihilo. Alterum D. Bernardi contra Gilbertum telum erat: Deo nihil melius cogitari potest: Cogitari potest Deus indistinctus à deitate, qui utique melior est ipso Deo à divinitate distincto: Ergo Deus, qui à divinitate distinguitur, non est Deus. Atque idem sic potest contra Scoti sententiam urgeri; simplicitate, quæ plures formalites actu distinctas compatitur, perfectior cogitatione nostra est ea simplicitas, quæ rejicit actualem plurium formalitatum distinctionem: In Deo admittenda est simplicitas, qua perfectione cogitari non potest: Ergo in Deo ea simplicitas admittenda est, quæ actualem excludat plurium formalitatum distinctionem.

Compertum mihi est respondere Scotum, plures illas formalites nullam *Objec&io* habent rationem actus & potentie, ut *sicut solvi* de divinis Personis omnes fatemur, quæ licet distinctæ, divinam minime tollunt simplicitatem. Cæterum inane videtur ejusmodi effugium. Quidquid enim sit de compositione, quam do à Scotistis vitari; quomodo unitatem ac simplicitatem salvant, ubi plura seipsis distincta constituant? quomodo est summe unum, quod non est actu natura sua indivisibile? Exemplum vero divinarum Personarum non est ad rem: in his enim non potest cogitari unitas, nisi ratione essentie atque attributorum, à quibus neque ipsæ Personæ formaliter distinguuntur. Ut Personæ realiter sunt distinctæ ob relativam originis oppositionem. Denique de hac formalis distinctione loqui videtur Joannes Gerso in quadam Epistola data anno 1426. ad Fratrem Ordinis Minorum; in qua hæc habet *Damnata est nuper per Prædecessores meos in Sacra Theologia facultate sub pluribus articulis Doctrina, quam nonnulli solum impune subtilem garriunt, quam ignorantibus veluti pica loquacissime stabilire nituntur, cum sit mera insania, & vanitas falsa. Unus articulus inter ceteros est; Quod aliquid sit Deus realiter, quod non sit formaliter Deus. Suspectam esse relationem Gersonis putat doctissimus L' Herminier Scoticæ distinctionis propugnator acerrimus, quod neque damnationis annus, neque articuli auctor prodatur, sed Honoratus Tournely utrumque invenit. Scribit enim retractatum eudem articulum à quodam Ludovico anno 1362. Proscripterat quoque eudem artic. anno 1276. Stephanus Parisiensium Episcopus. Non autem tamen asserere tam grave celebris*

bris sententiae præjudicium. Rigidius Parisiensium sese gerebat Academia, ne resurgeret superioris sæculi hæresis, videlicet Gilberti. Eam Theologi etiam Scotistæ damnant: quamquam Dionysius Petavius lib. 1. cap. viii. n. 8. hæc pronunciat: *Ab hac vero vel nibil, vel parum discrepare Scholasticorum aliquot opinio creditur, ut Scotti; qui citra notionem, & intelligentiam nostram per se ab essentia Divina differre proprietates, & inter se ipsas, existimat.*

12.
De Dif-
fin-
tione vir-
tuali in-
trin-
sea.

Denum distinctio virtualis intrinseca, qua ex parte objecti statuuntur diversæ rationes ante operationem mentis potentia distinctæ, facile obruitur. Contendunt quippe Thomistæ, Divina attributa esse unum re ipsa, plura tamen, ut inquiunt, conceptibiliter, id est, summam illam rem, quæ Deus est, non ex solo intelligentiæ nostræ modulo, sed ex propria natura, atque amplitudine esse multiplici ratione perceptibilem; non confuse tantum, & permixte, sed cognitione clara & distincta, adeo, ut etiam ex parte objecti una Divina perfectio non involvatur in alia. Quis autem implexam hanc, opertamque doctrinam recte perspicit, & assequitur? Ego sane non video, quomodo consistat in una, eademque re penitus indistincta illa multiplex dilucida & expressa cognoscibilitas. Ejusdem enim indivisibilis entitatis sicut una est simplex veritas, ita ex parte objecti una simplex cognoscibilitas statui debet; ideoque cognoscibilitas varia & multiplex aut non erit distincta & clara, aut secernenda erit tantummodo per extrinseca objecta, quæ dicimus connotata.

13.
Argumenta-
tiones contra
Thomistas.

Afferamus nihilo secius adversus labilem illam, & flexiloquam Thomistorum sententiam argumentationes non nullas. Ac prima sit: Ita rationes objectivæ quo pacto intelligentia nostra se jungunt? Aut cogitatio mentis nostra est causa efficiens, qua prædictæ rationes distinguuntur actu, aut causa formalis. Si causa efficiens, aut divinas proprietates re ipsa separat, aut sola cogitatione: si re ipsa, ergo Divinam tollit simplicitatem; si sola cogitatione, ergo distinctio est in sola mente, quæ cogitat. Si vero ea rationes objectivæ distinguuntur per intellectum tanquam per causam formalem; aut tanquam per formam ipsis extrinsecam, sicut unum accidens dicitur distinctum ab alio, aut tanquam per formam extrinsecam, sicut qualibet res distinguitur à se ipsa per comparisonem ad plura extrinseca connotata; V. G. una, eademque extensio,

quæ si ad diversas referatur, erit major & minor, æqualis & inæqualis. Profecto Divina attributa non distinguuntur ratione, tanquam intrinseca forma, quum conceptus nostri extrinseci sint objecto; Ergo distinguuntur ratione tanquam per formam extrinsecam, qua ad plura connotata comparantur; quæ est distinctio Gregorii. Præterea: Divina attributa vel distinguuntur ratione aliqua ipsis intrinseca quæ sita sit extra mentem humanam, vel ratione extrinseca, id est sola humanæ mentis cogitatione: Si primum affirmant Thomistæ, virtualis distinctio erit prorsus idem cum distinctione formalis Scotistarum: nam sive dixeris cum D. Thoma 1. dist. 22. q. un. art. 3. etiam in Deo *inveniri distinctionem rationum, quæ realiter & vere in ipso sunt*, sive cum Scoto distinct. v. quæst. ult. mavis appellare formalitates, parum refert; unde merito Franciscus Henno Quest. 2. concl. 3. prope finem, advocat sibi Doctoris Angelici patrocinium. Quod si velint distinguiri attributa sola ratione ipsis extrinseca, nostris scilicet cogitationibus; habemus intentum. Postremo: Nunquam ratione & cogitatione nostra res ipsa intrinseca fieri potest non ipsa: Ergo nunquam ratione, & cogitatione nostra res ipsa distinguitur à se ipsa; ideoque omnis distinctio rei simplicissimæ, nihil est aliud quæ rationum ac perceptionum nostrorum diversitas.

Respondent Thomistæ, utique Divinas proprietates sola intelligentia ac ratione nostra distinguuntur: sed hujus distinctionis dari intrinsecum fundamentum, infinitam nempe Dei perfectionem, quæ pluribus realiter distinctis æquivalet.

14.
Responso-
rum.
Thomista-
rum.

Duo hac response vulgatissima comprehenduntur: unum dari in Deo Responsum summam infinitamque perfectionem pluribus æquipollentem, & hanc nullus omnino denegat; alterum hanc summam perfectionem esse fundamentum distinctionis; idque gratis afferit. Et enim dum intelligentia nostra Deum infinite quidem perfectum percipimus, & divinam aliquam cogitamus proprietatem, vel mens nostra id contemplatur absque ullo ordine & absolute, vel cum referentia & comparatione ad aliquem terminum. Si Deum concipio absolute ut existentem, aut bonum, aut justum, impari licet cogitatione, non distinguo existentiam à bonitate, neque bonitatem à justitia. Distinguuo tamen unum ab altero, dum cogito existentiam in se, misericordiam compare ad miseros, justitiam relate ad rectos vel

impios, quibus mercedem aut pœnam rependit. Fundamentum itaque distinguendi divina attributa inter se hoc unum est, quod cogitationes nostræ modo Deum sp̄etant ut est in se, modo ut referunt ad aliud; & si de solis attributis sermo insituitur, unum ab alio sejungitur, quoniam ad varios terminos comparantur. Filium est ergo fundamentum illud intrinsecum, quod in summa Dei perfectione cogitur, absque comparatione ad extrinseca connotata. Ipse Gabriel Vasquez, qui Gregorium impugnat dis. cxvii. cap. 3. probat divina attributa non posse distinguiri sine respectu ad creaturas, quod etiam demonstrare conatur ex D. Thoma. Et Hugo Victorinus Quæst. ccxv. in Epistolam ad Romanos, docet sapientiam, scientiam, prævidentiam, ceterasque divinas proprietates esse diversa nomina, quæ divina usia, cum sit una & simplex, propter varios effectus sortitur. Hi ergo effectus ac termini diversis cogitationibus nostris fundamentum supeditant.

Reliquum est, ut argumentationes expendantur, quæ pro Scoti sententia aferunt Frassen, Hennus, L' Herminier, qui tamen repetunt pervulgata Fabri ac Mastrii momenta; tum si quæ superesse videbuntur contra Gregorium, quem impugnant loco cit. Vasquezius, Juenin, Gotti, & ex nostris quoque quamplurimi.

SATISFIT ADVERSARIORUM ARGUMENTIS.

Opp. 1. In Deo voluntas, & intellectus, bonitas, & justitia ante quamcunque mentis operationem distinguuntur: Distinguuntur ergo natura sua, ac formaliter. Ant. probatur 1. Intellectus, voluntas, misericordia, justitia, aliaque divina attributa diversis definitionibus describuntur: Habent ergo diversam in se formalitatem atque naturam. Deinde: Deus intelligit peccata, quæ non vult; & confert uni victoricem gratiam misericorditer, alteri eam iuste denegat: distinguuntur itaque divisus intellectus à voluntate, atque à misericordia justitia. Kursus: Filius, cum sit Verbum Patris, procedit per intellectum, Spiritus Sanctus, cum sit utriusque Amor & Charitas, per voluntatem: Sunt ergo intellectus ac voluntas Dei duo principia suapte natura sejuncta. Denique de eadem omnino re verificari nequeunt contradictiones: Atqui de voluntate & intellectu Patris, de justitia ac misericordia, ut colligitur ex

dictis, contradictiones verificantur: Ergo intellectus & voluntas, misericordia & justitia non sunt idem omnino formaliter.

Resp. nego ant. Ad 1. probat. dico, diversas divinorum attributorum definitiones non explicare diversas res atque essentias, alias divinae proprietates, re ipsa & essentialiter forent distinctæ; sed unam eamdemque rem, quatenus plura respicit connotata. Quod Magister ostendit apertissime in iv. fent. dist. xlvi. neque dissentit Aegidius in 1. dist. 33. q. 2. docens, ex diversitate definitionum solam inferri perceptio num nostrarum distinctionem. Atque missis Scholasticis, magnus Basilius Epist. lxxx. docet, quod omnes Deo convenientes notiones ac voces, τῷ μηδὲν περὶ τὴν ὑποκείμενην διαφέρειν σηματίων, nullum habent in rei subjecta significacione discrimen. Augustinus quoque lib. xv. de Trinit. cap. ult. ait, quod cessabunt in Patria multa, quæ nunc de Deo dicimus, neque erunt ibi volubiles hominum cogitationes, quia omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus. Ex quo Henricus Flórez demonstrat suam quoque distinctionem virtualem in cælesti patria evanescere; atque inde consequitur, has omnes divinarum rerum notiones ex variis provenire effectibus, ex quibus Deum cognoscimus tanquam per speculum, & enigma. Distinguuntur propositionem: Divina attributa diversis describuntur definitionibus, quæ demonstrant aliquid in re subjecta discrimen; nego: in effectibus & connotatis, concedo.

Dissolvitur pari ratione 2. probatio: si enim de re vocabulis subjacente loquamur, & voluntas intelligit, & intellectus vult, & misericordia punit, & justitia miseretur, quoniam hæc præstat eadem essentia penitus individua, dicente Augustino xiii. de Civit. Dei cap. 13. *Essentia tua scit, & vult incommutabiliter, & scientia tua est, & vult incommutabiliter, & voluntas tua scit & vult incommutabiliter.* At vero diverse illæ enunciations, *Intellectus non vult, misericordia non punit, ac similes, spectant ad divinas proprietates & attributa, non quatenus in se sunt, sed comparate ad connotata; nam intellectus est divina essentia ut omnium rerum scrutatrix, voluntas ipsamet essentia ut approbans bonum, aut malum permittens, misericordia essentia eadem, ut sublevatrix miserorum; ita ut multiplicitas attributorum ex effectuum varietate*

Solutio 1.

Solutio 2.

16.
tres obje
ctus, bonitas,
& justitia ante quam
cunque mentis operationem distingui
tistarum.

inclusis

rietary tantum confurgat. Quod singulari exemplo in ipsa Dei scientia verum esse monstratur. Deus enim unica intellectione omnia videt tam præterita, quam futura, & consequenter præscientia & Dei intellectio sunt idem omnino; & tamen præteriorum rerum est intellectio, quarum non est præscientia, non alia de causa, nisi quia præscientia dicitur connotative ad futuras. Quare diversa connotatio omnes illas enunciations, quæ videntur oppositæ, planas reddit: neque ad eas verificandas requiritur distinctio aliqua intrinseca. Per que diluitur quoque ultima argumentatio.

18. Soluio 3. Ad tertiam vero repono, mysterium esse imperscrutabile, cur Spiritus Sanctus non sit Filius, quemadmodum est Verbum, vel saltem conentitum esse duplex illud principiorum discrimen, quod ab intellectu ac voluntate repetitur, in eo saltem sensu, quo dicuntur formalitates à natura distinctæ: nullam quippe certam rationem possumus assignare, nisi forte quod Verbum est Filius quia procedit ab uno, Spiritus Sanctus est amor, quoniam est à duobus. Atque illud accedit, quod unum idemque potest esse principium diversarum operationum, ut eadem lux illuminat, & calefacit; eadem creata voluntas diligit, & odio habet; eadem volitio divina est causa effectrix omnium creaturarum. Repetendum est itaque quodcunque discrimen divinarum operationum à connotatorum diversitate: at hæc in libro IX. qui erit III. de Trinitatis mysterio, erunt recudenda.

19. Opponitur 2. Intrinsecam aliquam divinarum proprietatum discrepantiam apertim tradunt Patres; ac præsertim Augustinus. Qui lib. VIII. de Trinit. cap. 2. probat, duas divinas Personas non esse aliud majus, quoniam non sunt aliud verius. Supponit ergo veritatem à Dei magnitudine esse distinctam; nihil enim probatur per idem. Et lib. V. ejusdem operis cap. V. docet, relationes à substantia distingui: Non enim omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur; dicuntur enim ad aliud sicut Pater ad filium. Lib. quoque XV. cap. 3. docet, omnes divinas perfectiones esse æquales: æqualitas autem inter duo extrema intercedit. Denique lib. 3. contra Maxim. cap. 10. ait: Si in una persona Patris & illa invenis quæ plura videntur, & partes non invenis: quanto magis & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus & propter uniuscujusque pro-

prietates tres personæ sunt, & propter deitatem individuam unus Deus est, &c. Quæ Augustini argumentatio ridicula foret, inquit Frassenius, nisi intrinsecam distinctionem admitteret: quippe redderet sensum: Non officit divinæ simplicitati distinctio rationis attributorum; Ergo neque officit divinæ simplicitati realis distinctio Personarum. Hæc autem consecutio omnino est inepta atque explodenda. Igitur Augustinus discrepantiam aliquam majorem distinctione rationis inter divina attributa constituit.

Accedit Damascenus, qui lib. I. de Fide Orth. cap. 41. & 49. disertissime docet, quod: Si dixeris bonum, justum aut quid tale; non naturam Dei dicas, sed quæ circa naturam: censet ergo bonitatem, ac justitiam à natura distingui. Eadem docet Gregorius Nyssenus Orat. 12. contra Eunomium, & Nazianzenus Orat. XXXIII. Quibus nihil clarius & expressius pro sua formalis distinctione posse proferri, existimat Franciscus Hen-

20.

Verum hæc nil penitus me conturbant. Atque ut omnia, quæ producuntur ex Augustino, uno verbo exsuf-ex S. Aug. flentur, opera pretium est præmittere, quid sint atque quid sint juxta Sanctum Patrem divina tributa divinitudina. Fontem universæ doctrinæ suæ aperit Serm. XL. de Temp. cap. 7. In quo docet justitiam, sapientiam, intelligentiam, & quidquid Deo tribuimus, esse unam simplicissimam Dei unitatem, & varias affectiones animæ nostræ, quæ multiplices sunt ex rerum creatarum contemplatione, sed in Deo ratione longe diversissima continentur, sunt enim in illo, tanquam in causa, & principio eminentissime ac simplicissime. Idque Augustinus explicat exemplo lucis, qua funduntur in rebus corporeis multiformes colores, albus, flavus, rubeus, viridis, aliisque. Lux autem in se neque alba est, neque flava, neque rubra, neque viridis, sed una qualitas, quæ illata corporibus illustrat omnia, diversoque aspergit nitore. In Deo, inquit, omne quod dicitur id ipsum est. Neque enim in Deo aliud potestas, & aliud prudentia, & aliud fortitudo, & aliud justitia, & aliud castitas. Quidquid borum de Deo dicitur, neque aliud, & aliud intelligitur, & nihil digne dicitur. Quia bæc animarum sunt, quas illa lux perfundit quodammodo, & prorsus qualitatibus afficit: & infra: Ergo animarum sunt istæ affectiones, quæ bene affectæ sunt ab illa luce, quæ non affectur; & formatæ ab illa, quæ non for-

formatur. Hæc Augustini verba, & exemplum lucis ab eo prolatum omnem cavillationem elidunt, inquit clarissimus Thomassinus lib. iv. Theol. dogmat. c. xi. n. 6.

22.
Solvuntur
tres obje-
ctiones Sco-
tistarum.

Resp. itaque ad primum, magnitudinem, & veritatem distingui, quatenus sunt affectiones & notiones animæ nostræ, quæ ex variis Dei effectibus & operibus multiplices haurit perceptio-nes, non autem distingui quatenus sunt in Deo, qui eminenter ac simplicissime continet omnem magnitudinem ac veritatem, sicuti color flavus ac ruber distinguntur, prout sunt corporum af-fectiones, non prout continentur in luce. Deus multipliciter quidem dicitur mag-nus, bonus, sapiens, sed eadem magni-tudo ejus qua bonitas, eadem bonitas qua sapientia, ait idem Augustinus lib. vi. de Trinit. cap. 7. Ad 2. nego, S. Pa-trum distinguere relationes à substantia; ait enim ejusdem operis lib. vii. cap. 6. Quemadmodum hoc illi est esse quod Deum esse, quod magnum, quod bonum esse: ita hoc illi est esse, quod personam esse: Atqui essentia nullo pacto intrinsece dis-tinguitur à divinitate, imo per Scotum dist. xxxv. quæst. i. art. 4. neque di-stinguitur ab intellectualitate: Ergo per Augustinum nullatenus distinguitur ma-gnitude à bonitate, neque Divina es-sentia à Persona. Verum tamen est, quod non omne vocabulum de Deo pro-latum idem prorsus significat; sed hoc nomen substantiae significat essentiam prout est in se; hoc nomen Patris signi-ficat eamdem essentiam prout conno-tat Filium; ideoque sola discrepantia monstratur nominum, connotatorum, & existentium in mente nostra cogita-tionum. Ad tertium dico æqualitatem ibidem usurpari pro unitate, quo sensu contra Arianos tradunt Patres Filium esse æqualem Patri, id est, unum sub-stantiam: vel accipiuntur attributa prout cogitatione nostra distinguntur in or-dine ad connotata, tam enim relucet infinita misericordia in distributione gra-tiarum, quam infinita justitia in retri-butione mercedis. Ad 4. dico, hanc esse vim illius Augustiniani argumen-ti contra Maximum: Bonitas & sapien-tia non sunt partes divinitatis, quia à di-vinitate non distinguntur: Ergo Di-vinae Personæ non sunt partes essentiæ, qui ab Essentia non distinguntur. Non supponit igitur Augustinus distinctionem attributorum ab invicem, sed solam indistinctionem ab essentia, quam fa-tebantur Ariani. Atque inde probat, neque Divinas Personas esse per nos par-

tes divinitatis, quia per nos nullatenus à divinitate secernuntur. Redarguit quoque S. Pater Hæreticum ex verbis ejusdem. Dixerat namque Maximinus, Deum esse Dominum, Regem, Crea-torem, bonum, sapientem, clemen-tem, nec tamen esse compositum ex par-tibus, quia hæc omnia sunt una eademque simplex virtus. Itaque, inquit, neque Personæ partes erunt, quia sunt eadem Deitas individua. Miror tamen, clarissimus Claudius Frassen nequa-quam advertere, quod sicut exploden-da est hæc argumentatio: Non officit Divina simplicitati distinctio rationis: Ergo non officit distinctio realis; ita ri-denda esset altera, Attributa non habent rationem partis, quia formaliter distin-guuntur: Ergo neque habent rationem partis Divinæ Personæ, quæ distingui-tur realiter. Non enim à distinctione formalis ad realem tenet consecutio. At Frassenius argumentationem illam ex-scripsit à Fabro in 1. dist. 2. quæst. 7. disp. 20. cap. 3.

Ad Joannis Damasceni, aliorumque Patrum testimonia, respondeo, hæc Solvuntur nomina, bonum, justum &c. non Dei na-objectiones Damasceni, aliorumque Patrum. turam significare, sed quæ circa natu-ram sunt, secundum cogitationem no-stram, non re. Etenim nos Divinas perfections cogitamus tanquam adven-titas substantia, ut ait eodem libro cap. ii. Damascenus: *Quod ibi com-mune est & unum, re consideratur, quo-niam una est trium aeternitas, & eadem essentia, actio, voluntas. Cogitatione vero constat quod est distinctum.* Atque in proprietatibus personalibus ibidem præter distinctionem *ætata èπινοιαν*, se-cundum cogitationem, statuit rationem *causa*, & ejus quod est ex causa. Elidit dubitationem omnem Augustinus scri-bens lib. xv. de Trinit. cap. 5. Si dicatur Deus aeternus, immortalis, incor-ruptibilis, inmutabilis, vivus, sapiens, potens, speciosus, justus, bonus, beatus, spiritus; horum omnium novissimum quod posui, scilicet spiritus, quasi tantummodo videtur significare substantiam: ce-tera vero hujus substantiae qualitates. Sed non est ita in illa ineffabili simplici-que natura: quidquid enim secundum qual-iatem illic dici videtur, secundum sub-stantiam vel essentiam est intelligendum. Ab his enim, ut spiritus secundum sub-stantiam dicatur Deus, & bonus secun-dum qualitatem: sed utrumque secundum substantiam. Sic omnia cetera quæ com-memoravimus.

Opp. 3. Minor est distinctio inter bo-num, & bonitatem Divinam, quam Opponitur. inter

23.

Solvuntur
tres obje-
ctiones
Damasceni,
aliorumque
Patrum.

Solutio: inter bonitatem & justitiam: Inter bonum, & bonitatem est distinctio rationis: Ergo inter bonitatem & justitiam est distinctio major distinctione rationis.

— Resp. dist. majorem. Distinctio minor intrinseca, nego: extrinseca, co. Bonitas discrepat a bono cogitatione nostra, quæ concipit bonitatem adinstar qualitatis adventitiae, & connotantis objectum diversum ab objecto justitiae. Quamquam enunciationes illæ, Deus bonus est bonitas, & justus justitia, indignæ videntur viro Theologo, & subولent quodammodo hæresim Gilberti. Melius enim dicitur, Deus est sapientia, & Deus est justitia, vel Deus est sapiens sapientia quæ ipse est, Deus est justus justitia quæ ipse est, cum Deus sit ipsa sua bonitas, ipsa sua sapientia, ipsa sua justitia, ipsa sua magnitudo. Sed dicit hæreticus, (verba sunt Bernardi Serm. LXXX. in Cant.) Deum divinitatem esse dicas? Non, sed eandem divinitatem qua est, Deum nihil minus assero, ne Deo excellentius aliquid esse sentiar. Nam & magnitudine dico magnum, sed quæ ipse est, ne majas aliquid Deo ponam; & bonitate fateor bonum, sed non alia, quam quæ ipse est, ne melius ipso aliquid mihi videar invenisse. Et de ceteris in hunc modum securus & liber pergo inoffenso, ut ajunt, pede in ejus sententiam, qui dicebat, Deus non nisi ea magnitudine magnus est, quæ est quod ipse; alioquin illa erit major magnitudo, quam Deus. Argutius hic est validissimus malus hæretorum. Hæc Bernardus, qui accurate legerat quæ habet S. Pater lib. de Trinit. v. cap. 10.

25. Opp. 4. Sapientia in communi non opponitur, est formaliter bonitas in communi: Ergo infinita sapientia non est formaliter infinita bonitas. Probatur aut. Si sapientia in communi esset formaliter bonitas in communi, sapientia creata esset formaliter bonitas creata: Sapientia creata non est formaliter bonitas creata: Ergo sapientia in communi non est formaliter bonitas in communi. Consequentia autem tenet, quippe esse infinitum, aut creatum formale rationem sapientiae ac bonitatis non destruit. Quod est præcipuum Scotti argumentum.

Solutio per retorsionem: Resp. Gregorius sic retorqueri contra Scotum præfatam argumentationem: Si sapientia infinita esset realiter bonitas infinita, sapientia in communi esset realiter bonitas in communi, & consequen-

ter bonitas creata esset realiter sapientia creata: Atqui per Scotum sapientia in communi non est realiter bonitas in communi: Ergo sapientia infinita non est realiter bonitas infinita. De qua argumenti retorsione vide Fridericū Gavardi Quest. 2. de Attributis art. vii. qui eam vindicat à Fabri cavillis. Nam is Gregorium vocat insulse argutantem, quippe qui ab identitate reali progreditur ad formalem. At Faber minime asscutus est acumen Gregorii: cuius argumentationis vis in eo fita est, quod sicuti se habent plures realitates in specie ad realitatem in communi & in genere, ita se habent plures formalitates in specie ad formalitatem in communi & in genere: Sed ex quo bonitas & sapientia essent idem formaliter in specie infert Scotus, quod bonitas & sapientia deberent esse idem formaliter in communi & in genere: Ergo ex quo bonitas & sapientia sint idem realiter in specie, inferri debet, quod bonitas & sapientia sint idem realiter in communi, & in genere. Atqui bonitas infinita & sapientia infinita sunt idem realiter: Erunt ergo idem realiter sapientia & bonitas in communi, & per consequens idem realiter erunt quoque sapientia & bonitas creata. In quo argumenti genere Gregorius exacte servavit regulas proportionum apprime iis necessarias, qui a paritate volunt argumentari, ut in libro de utilitate Matheleos admonet noster Rabbius.

Sed ea retorsione prætermissa, ad argumentum Scotti nego consequentiam; non enim est inconveniens aliquid esse de ratione inferioris, quod non est de ratione superioris. Scottus namque tenet, Divinam essentiam esse formaliter vitam intellectualem, & tamen essentia in communi non est formaliter intellectualis vita in communi. Hæc Gregorius. Cæterum sapientia, & bonitas in communi, & in genere, sunt idem, quas universaliter appellant dialectici: neque fas est ab humana cogitationis figura ad rei veritatem argumentationes deducere.

Opp. ultimo contra Gregorii sententiam. Hæc Nominalium opinio est eadem prorsus cum hæresi Aetii, atque Eunomii: Ergo falsa est, & penitus abicienda. Probatur aut. Eunomius assertabat quilibet Divina attributa differre tantum nomine tenus, ita ut omnia forent synonima, quibus ex parte objecti nulla subesset notionum diversitas, & qui unum percepiter, comprehenderet universa. Adversus hunc errorem.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

N

ait

ait Basilius lib. i. *Quoniam igitur pactio non erit deridendum, si creandi virtutem substantiam esse dicat, si providentiam virius substantiam?* &c. Et infra: *Nonne manifesta est insania, si dicas proprium significatum unicuique nomini subjectum non esse, sed contra verborum vim decernas nomina omnia idem inter se valere?* Atqui Ariminensis defendit solam discrepantiam nominum; quibus ex parte rei significatae una eademque notio respondet: Ergo ejus opinio est heres Eunomiana. II. Aut Gregorius nominibus, quae dicuntur de Deo, idem tribuit significatum, aut diversum: Si idem prorsus, in eam incidit confusione synonimorum, quam exprobrat Eunomio Basilius: si diversum, oportet admittat aliquam differentiam rationis non solum ex parte intellectus cogitantis, verum etiam ex parte rei significatae, afferatque cum Cyrillo xxxi. Thesauri. *Non omnia ergo, quae in Deo sunt, & de Deo dicuntur, substantiam significant: reliquum est igitur in voce modo dicendi accidentia dicamus, quoniam modo accidentium ea intelligimus.* III. Eunomius neque negabat, neque negare poterat distinctionem connotatorum, credebat enim, se ex creaturis Deum perfecte comprehendere; & tamen Patres aliam notionum discrepantiam ab eo exigebant: Ergo praeter differentiam connotatorum admittenda est distinctio rationum ex parte objecti. Hinc Petavius post acerborem illam in sententiam Scotti censuram, quam supra commemoravi, ait: *Ad Actii, & Eunomii placita implicati videntur generis alterius Theologi, quos Nominales vocant, qui in iisdem illis proprietatibus solum nominum discrimen agnoscent; cum ne intelligentia quidem nostra invicem distincta sint.*

27.
Notanda de
Eunomii
sententia.

Ut plane his satisfaciam, & sententiam nostram ab omni vindicem Eunomianae haereseos suspicione, maximam inter utramque discrepantiam praepono. Eunomius itaque dicebat, varia, quae Deo tribuuntur nomina, eti diversa sunt vocibus, idem tamen sonare, & eamdem habere significatae. Basilius quoque, cuius in nos urgent testimonia, loco supradicto, ait, *omnia Dei nomina nullum in rei subjecta significatione habere discrimen.* Ad tertium respondeo, Eunomium nequam negavisse nominum, & connotatorum discrepantiam, sed in hoc pessime errasse, quod crederet, notione unius nominis Divinam naturam comprehendendi, cum singula nomina diversa connotent, & consignificant; & sermone nostro declaretur, *quod quis animo complexus est, non Dei natura,* ut ait Orat. xxxiv. Nazianzenus. Censura demum Petavii aut sententiam nostram non carpit, aut carpit Petavium ipsum: qui cap. xi. ejusdem libri num. v. probat ex Athanasio in lib. de decretis Nicæ-

frater Andreæ, quæ nomina significant eundem Petrum, sed consignificant diversa, nempe patrem, munus, præminentiam, consanguinitatem: & consequenter Divina attributa, quæ diversa consignificant, minime esse synonima; ita Gregorius dist. viii. art. 4. quæst. 2. Præterea Eunomius omnia attributa permiscebatur, etiam quæ maxime distant, eoque nitebatur, ut crederet, se Deum comprehendere si unum tantum Dei nomen perciperet. Contra Gregorius docet, omnia attributa diversas esse mentis nostræ affectiones, quarum una non Dei naturam in se, sed attingit respectum unius connotati duntaxat. Eunomius denique dicebat, nomina *ingeniti, creatoris, patris,* & quotquot dicuntur de Deo, quamquam ex diversis effectibus mutuata, eandem in nos excitare Divine naturæ notitiam: Gregorius noster docet, ea diversa nomina signa esse diversarum rationum, & cogitationum nostrarum, quarum unaquaque est Deo longe impar, quoniam ejus naturam non introspicit, sed vix unum ex pluribus terminis, quos consignificant. Distat ergo toto calo ab Eunomio Gregorius.

Quibus præmissis ad primum nego antec. non enim sunt synonima, quæ variis effectibus, aut terminos consignificant, esto in resubjecta nulla sit discrepantia. Ad id, quod sequitur, dico diversis Dei nominibus diversam subesse significationem, sed hanc secum afferre differentiam rationum, & cogitationum nostrarum, quæ rei significatae sunt prorsus extrinsecæ; idque demonstrat Cyrilus, dicens Divina attributa non significare substantiam in voce, modo dicendi: quo loco perperam Cardinalis Gotti, & Gaspar Juenin putant, Cyrilum designare differentiam rationum ex parte objecti. Basilius quoque, cuius in nos urgent testimonia, loco supradicto, ait, *omnia Dei nomina nullum in rei subjecta significatione habere discrimen.* Ad tertium respondeo, Eunomium nequam negavisse nominum, & connotatorum discrepantiam, sed in hoc pessime errasse, quod crederet, notione unius nominis Divinam naturam comprehendendi, cum singula nomina diversa connotent, & consignificant; & sermone nostro declaretur, *quod quis animo complexus est, non Dei natura,* ut ait Orat. xxxiv. Nazianzenus. Censura demum Petavii aut sententiam nostram non carpit, aut carpit Petavium ipsum: qui cap. xi. ejusdem libri num. v. probat ex Athanasio in lib. de decretis Nicæ-

28.
Solutio.

Nicenæ Synodi, omnia, quæ dicuntur de Deo, non esse synonima, sed discrepantem habere notionem, quia rem eamdem variis significationibus subiectam designant: *Ut cum dico*, inquit, *Jonæ filius, Princeps Apostolorum, piscator, Andreæ frater.* Atqui hæc nomina non singularem, sed divisam habent notionem, quia diversa connotant; & consignificant: Ergo ex hoc eodem capite omnium, quæ dicuntur de Deo, petenda est discrepantia.

PROPOSITIO III. Nulla intrinseca
Propositiō 3. compositio in Deo est admittenda.

Consequitur ex dictis: compositio enim est unio distinctorum, ideoque ubi non adinvenitur distinctio, nulla fieri potest compositio. Probatur tamen brevissime. Compositio, quæ excogitari potest in Deo, vel esset compositio ex corpore & spiritu, vel ex substantia & qualitatibus, vel ex natura & personis, vel ex essentia & existentia. Non datur in Deo prior compositio, quia corporeus non est, sed expers omnino materiae. Non compositio secundi generis, quia Deus non est bonus, justus, sapiens superadditis qualitatibus, sed ipse est sua bonitas, sua justitia, sua sapientia. Non compositio ex natura ac personis, quia hæc distinguuntur quidem ab invicem, sed sunt eadem omnino divinitas ac substantia. Non denique compositio ex essentia & existentia, quoniam in Deo non est aliud esse, aliud existere. Hæc omnia superioribus propositionibus fuerunt comprobata. Nullum ergo intrinsecum compositionis genus in simplicissima divinitate potest excogitari.

In his Theologi omnes convenient; discrepant tantum de compositione ra-

tionis: quam dari in Deo putant Nominales, præsertim Gregorius distinet. viii. discrepant de quæst. 111. quibus accessit Du Hamel, compositio negant alii communiter. Si quæstionem ita accipias, num de Deo pronunciari possit, quod sit substantia, & ratione nostra cogitari possit substantia genitus quomodolibet creaturis, Deoque commune, puto Deum esse sub genere; ait enim Augustinus in v. de Trinit. cap. 2. *Est tamen Deus sine dubitatione substantia:* & Damascenus lib. 1. Inst. cap. vii. *Genere summo continetur hæc corporis expers essentia, ut Deus, ut Angelus, ut animus, ut dæmon.* Si vero intelligatur quæstio, sine ex æquo enunciabilis ratio substantiae de Deo ac de creaturis; sive concipi possit in Deo genus aliquod univoce, ut inquit, *per differentias contraribile,* nego Deum comprehendendi sub genere: nam ait Clemens Alex. lib. v. Strom. *Deus neque genus est, neque differentia, neque species, neque individuum.* Boetius in libro de Trinit. *Substantia in illo non est vere substantia, sed ultra substantiam.* Castor & desicator est Theologia, si propter incommutabilem Dei simplicitatem, quemadmodum dicimus, Deus est ipsa sua bonitas, ipsa sua magnitudo, non vero subjectus est sua bonitati, sua magnitudini; ita dicamus, Deus est sua substantia, non, Deus comprehenditur genere, & subjicitur *prædicamento* substantiae: atque reminiscentes, quæ adolescentuli de decem Categoriis disputavimus, dicamus cum Augustino IV. Confess. cap. 16. *Falsitas erat quam de te cogitabam, non veritas; & signenta misericordia meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ.*

C A P U T IV.

Ostenditur, Deum esse infinitum, immensum, atque immutabilem.

S U M M A R I U M.

1. Deus est secundum essentiam suam infinitus.
2. 3. Fis, & solvit duplex objectio.
4. 5. 6. 7. Probatur, Deum sua immensitate esse ubique.

8. 9. 10. 11. Proponuntur, & solvuntur quatuor objectiones.
12. 13. Deus est omnino immutabilis.
14. 15. 16. 17. 18. Variæ solvuntur objectiones.

De infinitate, imminitate, & immutabilitate Dei. **S**ophistam aliquantulum molestiore Gregorius & Scotus me fecerunt: sed redeo jam ad ingenium Tevedios *avvayos*, id est, compendio causam expediens. *Deus*, inquit Maximus Martyr apud Eutymium P. 1. tit. 2., *simplices est quia interminatus: interminatus*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

quia & infinitus; comes est enim simplicitatis infinitas, quoniam re simplicissima non possumus cogitare maiorem: quo argumento utebamur & nos Cap. 11. hujus libri, prop. 4. Nunc ergo ab uno ad alterum progredimur attributum.

N 2

PRO-

I. PROPOSITIO I. Deus est secundum
Propositio I. essentiam suam infinitus.

Dixi secundum *essentiam*; nam in Deo neque corpora extensio, neque ulla qualitas reperitur, sed quidquid in eo est, ipse est; ideoque in omni prorsus genere est interminatus. Hanc thesim negari à Socinianis ait Tourny: sed constat ex Wölzogenio Com. in cap. 6. Mat. v. 10. hos negare solam Divinae essentiae quantum ad locum immensitatem, non esse illimitatum in se, ac infinitam potentiam: de quo errore propositione sequenti. Propositionem hanc probant sacræ literæ; legitur enim Baruch 111. 25. *Magnus, & non habet finem: excelsus, & immensus, & pr. cXLIV. 3. Magnus Dominus, & laudabilis nimis:* quæ verba exponens August. ait: *Ipsè non finitur: illius magnitudo sine fine est.* Probat consensus Patrum, qui omnes Augustino consentiunt, Author de Div. Nom. cap. 9. Gregorius Nyssenus Orat. 12. contra Eunomium, Damascenus lib. 1. de Fide Orthodoxa cap. 9. &c. Probat doctrina Ethniconum, inter quos Anaxagoras statuit mentem infinitam principium omnium rerum, Aristoteles dixit, Deum ipsam continere infinitatem, & Zeno & Melissus interminatam perfectionem nunquam deficientem. Probant denique rationes Theologicae, ac tres præsertim apertissimæ, prima: Nil Deo cogitari potest perfectius: Quacunque essentia finita cogitari potest perfectior: Ergo Dei essentia non est finita. Altera: Omne quod limitatum est, vel habet formam aliquam intrinsece receptam, vel saltem habet esse ab alio productum; quidquid enim finitur, vel à se, vel ab alio finem habet: Deus non habet aliquid esse receptum, cum sit suum esse; neque esse productum ab alio, cum sit esse à se: Ergo Deus non habet unde limitetur ac finiatur. Postrema: Deus res procreavit ex nihilo, ad quod necessaria est infinita potentia: Sed infinita potentia supponit essentiam infinitam, imo ab ea nulla ratione secernitur: Ergo, &c.

2. Opp. I. Infinitas in Divinis literis non significat rem maximam atque illimitatam: legitur namque Numer. xxxii. 1. magnam jumentorum copiam esse *infinitam substantiam*; atque decem & octo vicibus enunciatur infinitas de manubiosis, de divitiis, de sceleribus, de numero populorum, de erectis aris, in pluribus Scriptura libris: non ergo fulcitur hæc propositio sacrarum literarum præsidio.

Resp. nego cons. res enim creatas dicimus *infinitas* populari sensu, & communis verborum usu, quo ingentes, & plurimas res infinitas compellamus, ex causa, infinitam stellarum multitudinem, infinitam militum copiam, infinitas arenarum congeries. Quam verborum consuetudinem hoc populari sensu nefas est de Deo usurpare. Quare à Præter populos, manubia, aras, jumenta, & alia, quæ in sacris literis infinita dicuntur, aliae memorantur gentes, aliae præda, alia jumenta; ideoque infinitas de rebus productis enunciata totam ipsarum rerum amplitudinem nequaquam designat. Secus est si loquatur de Deo; nam *Unus est Deus, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis:* Ad Ephes. 1v. 5.

Opp. 2. Si corpus aliquod esset infinitum, non esset præter illud aliud corpus: Ergo si Divina substantia foret infinita, non esset præter illam substantia alia. Resp. dist. ant. Obstante corporis infinitate, nego: obstante locali extensione ac impenetrabilitate, qua infinitum corpus quælibet loca implens expelleret inde quocunque aliud, trans. ant. nam & hac impenetrabilitate in sentientia plurium Theologorum, ac Philosophorum, qui Corporis naturam non locant in soliditate ac dimensione, posset illud corpus expoliari, & consequenter in eodem loco alia corpora sibi penetrata compateretur.

PROPOSITIO II. Deus immensitate sua est ubique.

Id affirmo contra Conradum Worfstium Calvinianum, Wölzogenium, aliosque Socinianos, qui arbitrantur, Deum propriæ quoad essentiam suam supremum cælum inhabitare, unde infinita ejus vis & potentia in omnes partes dimanet, in quibus eam vult exercere. Quem errorem tribuunt aliqui etiam Eugubino, & Erasmo: neque ille potest judice Petavio excusari, cum in Psalmum cxxxviii. scribat, Deum esse ab omnibus remotissimum, & præsentiam suam, qua dicitur esse ubique, non substantię esse, sed potentia, tanquam lucis ab eo emanantis: sed excusari potest tamen, ut ostendam cap. sequenti. Atque is, nempe Erasmus videtur potius ridere aliquorum logomachias, qui disputant, num Deus sit in spatiis imaginariis: quidve agat, ut ipse ait, in antro scarabai: quarum plerasque sine causa reprehendi, diximus in Prolegomenis. Quidquid sit de horum opinione; probatur assertum & contra Worfstium, & quotquot tam impie delirârunt.

Solutio.

Objetio 2.

Solutio.

4. Propositio 2.

runt, ut Deum vel cum gentibus in olympi recessu, vel cum gentilibus Philosophis in superiori sphera, vel cum quibusdam Hebrais in Hierosolymitani templi angustiis coarctaverint. Ac primo probatur auctoritate divinorum librorum; tum Patrum sententiis: postremo naturalis Theologiae obvia aliqua, ac perspicua ratione.

^{5.}
Probatur Dei
Immenitas
ex S. Scri-
ptura.

Atque è sacris litteris haec sunt aperi-
tissima. Josue 2. *Deus in cælo sursum & in terra deorsum*: Ps. 138. *Si ascendero in cælum tu illic es; si descendero in infernum ades*. Hierem. 23. *Cælum & terram ego impleo*. Baruch. 3. *Magnus est, excelsus, & immensus*. Hæc vero Crellius, & Wolzogenius frustra con-
nentur eludere per solam vim & efficaciam; Deus quippe, cum simplicissimus sit, est suam operatio, ideoque si ubique Dei experimur virtutem atque efficientiam, ubique præsens est Dei substantia. Noto hic obiter, sen-
tentiam D. Thoma quæst. VIII. art. 1., & nostri Egidii in I. dist. XXXVI I., qui do-
cent, ex Dei operatione invictissime ipsius demonstari præsentiam, videri ad re-
vincendos Socinianos validiorem opinio-
ne Scoti, qui eadem dist. XXXVI I. ait,
inefficaciter probari, Deum esse ubique,
quia ubique operatur. At oportet, ut
operatio, quæ certum facit Divinæ præsentiae argumentum, infinitam virtu-
tem præferat, qualis est rerum crea-
tio, verum miraculum, & omne opus,
quod sese prodat esse. Divinum. Tunc
enim recte ratiocinabitur quisquis dixerit: Divina substantia est ab ejus ope-
ratione penitus indistincta: Ubique Deus sua virtute operatur: Ergo ubique Deus præsens est sua substantia. Dis-
simulandum tamen non est, quod illi, qui Scoti sententiam putant heresi proximam, & directe adversantem Apostolo dicenti Act. xvii. v. quod Deus: *Non longe sit ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, & sumus, ym* illius testimonii minime expendunt, cum Paulus non provocet Athenienses ad sub-
tiles de essentiali Dei præsentia disputa-
tiones; sed illud tantum afferat, non esse Deum adeo à cognitione nostra remo-
tum & dissumum, quin possit ex nobis ipsi intelligi, quamquam Athenis inscripta esset ara IGNOTO DEO. De qua Epigrapha dixi superiori libro. Sed quum postea offenderim in plures, qui putant, Athenensem aram inscriptam plurali numero ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ, quam sententiam sequitur Erasmus, Lishius, Meursius, Sponius, Clericus, hujusque furfuris plurimi; addo hæc

omnia conciliari: licet enim plures sue-
rint Arae plurali titulo inscriptæ; dubi-
tari non debet, quin fuerit aliquibi quo-
que ea inscriptio in singulari; præsertim
cum Paufanias scribens Athenis fuisse
aras Θεῶν ἀγνώστων, *Deorum ignotorum*,
velit tantum fuisse plures aras inscriptas
ΘΕΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ, ut contendit Grotius,
& ipse Wolzogenius. Atque ad ratio-
nem alibi productam ex Epimenide &
Laertio accedit, quod Auctor Dialogi,
qui inscribitur Philopatris, jurat per
Deum ignotum, qui colebatur Athenis,
& quem ibi se invenisse & adorasse te-
statura. Hæc dicta sint partim in con-
firmationem illius sententiae nostræ, par-
tim ad solutionem illius Scholasticæ con-
tentiois, scilicet Deus ubique præsens per
substantiam ac potentiam: de qua tem-
poris jaæturam facerem, si plura prolo-
querer.

^{6.}
Probo nunc Catholicum theorema ex
Patribus. Arnobius in vi. adversus
Gentes: *Hoc est, inquit, proprium
Deorum, completere omnia vi sua, non par-
tiliter uspiam, sed ubique esse totos:
adesse, non abesse, non cœnatum ad Ä-
thiopas pergere, & post dies bissexos pri-
vatum ad domicilium redire*. Scomma
est notam de Jove fabulam ridentis. Cy-
rillus Cat. vi. *In loco minime definitus:
sed locorum opifex: in omnibus existens,
& à nullo circumscriptus: Unus est ubi-
que præsens*. Hilarius lib. II. ad Const.
Deus & ubique est, & totus ubique est.
S. P. Aug. Ep. LXII. *Fatendum est ubi-
que esse Deum per divinitatis præsen-
tiam; &c.* Quid moror Ecclesia Pa-
tres? Lege Zenonis sententias apud Laë-
tium, Proclum ad Timæum, definitio-
nem Empedoclis apud Huetium, qui
veterum momenta colligit lib. II. qq.
Ad. 7. Quibus addo Senecam Epist. 41. I.
Dionem Chrysostomum apud Grotium
in Caput XVII. Act. Apostol. celeberrim-
um denique oraculum apud Porphy-
rium.

^{7.}
Πάντα Θεῖς πλήρης πάντη Θεοῖς ἐσί, θεόντων.
Omnia Deo plena; ubique Deus est,
Phanethe.

Rationem omnium potissimum putat
Habert cap. XI. quoniam si Deus ali-
cubi considereret, locum suum deferere
cogeretur, ut alibi præsentem se siste-
ret, quemadmodum Angelus, aut homo
Vera est; sed reponerent Worfius,
& Crellius, nullibi extra cælum se præ-
sentem sistere, nisi effusa luce ac poten-
tia. Ut rimula Socinianis præcludan-
tur, intendunt hoc argumento: Quia
Deus est undequaque infinitus, nequit
ullo perfectionis genere limitari: Ergo
N. 3

nec potest aliquo loco circumscribi. Velo-
eo, quod supra innui: ubicunque est
Dei potestas, est & substantia: Potestas
ubique est: Ergo ubique est & substan-
tia. Quorum primum est Basilii in v.
adversus Eunomium; alterum Anselmi
in libro de Incarnat. cap. 4. utrumque
Augustini citata Epistola LVII. ad Dar-
danum.

Objec^tio I. *datum.*

Opp. i. Deum ubique non esse probatur ex sacris literis, Genes. vi. legitur, Cain egressum fuisse à facie Domini. Non erat ergo Dominus in plaga, ad quam Cain profugus abiit, Orientali. Cap. 25. dicitur, Rebecca perrexisse, ut consuleret Dominum: Ergo non erat Deus in regione, in qua Isaac peregrinabatur cum sua uxore. Rursus: Deus olim in Templo Silo, deinde in Hierosolymitano habitavit, ut constat ex 1. & 2. Regum, ita ut Deus ipse cap. viii. v. 6. dixerit Nathan: *Nequi habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Ægypti usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, et in tentorio.* Item sæpumero legimus, Dominum descendisse, ambulasse, recessisse ab impiis, mansionem apud eos facere, qui eum diligunt, aliaque id genus plura; quæ substantiaz prædictæ immensitate convenire non possunt.

Solutio. Resp. Futilia esse quæcumque objiciuntur. Cain dicitur egressus à facie Domini, id est à loco, in quo ei Deus apparuerat, & ab avita (inquit Calmet) parentum suorum sede. Rebecca perrexisse ad consilendum Dominum, id est in penu & cubiculum, remotior à marito ad orandum: nam verbum **עַמְרָה** consiluit, idem est, ac **vehementer preceari**, ut constat ex versu 5. Psalmi xxxviii. Tamen perrexisse Rebeccam ad consilendum Abrahamum, vel Heberum vel alium è schola magni Sem, tradunt Rabbini veteres. Eodem loco Genesio v. 21. legitur **deprecatusque est Isaac dominum pro uxore sua**, Hebraice **שְׁתִין**. **לֶנְכָה** **pro**, & coram uxore sua. Erat ergo ibi Dominus, qui eum exaudiens Habitare dicitur Deus in arca, in templo, in justorum animabus gratiosa manifestatione, & largitione gratiarum. **Fatendum est Deum esse ubique per divinitatis presentiam; sed non ubique per habitationis gloriam**, ait S. P. Augustinus Epist. lvii. ad Dardanum, nunc 187. Conquerens autem Deus se habitare in Domo cedrina, & in medio pellicium, in tabernaculis, in tentoriis, non optat regiam habere, qualém Cadmus apud Euripidem, sed ut David cogitet de Domo xđificanda ad immolandas,

hostias, & peragenda sacrificia. Descendere denique dicitur, ambulare, accedere, quando curam humanæ fragilitatis babere dignatur; ait Augustinus ferm. LXX. de Temp. vel cum aliquid facit in terra, quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum præsentiam ejus quodammodo ostendat; inquit idem S. P. XVI. de Civitate Dei cap. 5. Hinc descendere ad videndam turrim Babel Gen. XI. iram, & peñam superborum, descendere cum Jacob in Ægyptum Gen. XLVI. gratiam, & patrociuum, descendere Spiritum Sanctum Matth. 111. invisibilis sub specie columbae manifestationem, & descendere Filium Dei de cælo humanæ naturæ assumptionem designat.

Opp. 2. Matth. v. 16. habetur, Deum
in celis habitare: & sequenti cap. doc-
cere Christum, ut id in quotidiana ora-
tione exprimatur. Abest ergo Deus
ab aliis terrenis partibus. Confirmat
hoc vetus Hebraeorum traditio, qui ca-
elum in tres dividunt partes, in aërem
unde pluvia atque ros decidit, in firma-
mentum stellarum, ac in remotissimum
locum, ubi Deus & Angeli habitant.
Hanc vero traditionem confirmant Scri-
pturæ; nam Paulus 11. ad Corinth. xii.
2. locum habitationis Dei tertium ca-
elum appellat: & Psal. cxiii. 16. habet
ur, *cælum cœli Domino*. Atque ea est
consuetudo Scripturarum, ut *cælum cœli*
omnium supremam partem designet,
ut *Deus Deorum* Deum altissimum, *Do-*
minus dominorum Dominum valde mag-
num. Igitur, et si divina potentia vastissi-
mo cælorum ambitu non possit compre-
hendi, præsentia tamen essentialis abditissi-
mo loco præcluditur. Utitur hoc ar-
gumento Joannes Ludovicus Wolzoge-
nius.

Resp. Deum specialiter dici quod sit
in caelo, primo quia ibidem ostendit
faciem suam, & locus ille magis est
particeps ipsius operationis, & gloriae;
deinde quia ibidem incessanter laudatur,
regnantque Angeli facientes ejus voluntatem. Ita Aug. 2. de Trinit. cap. 5.
& Patres communiter. A quibus ne-
que dissentunt inimici veritatis Bren-
tius, Glassis, & Calviniani omnes, ac
Lutherani. Wolzogenius Com. in cap.
vi. Matthaei ait, Templum dici habita-
tionem ac locum Dei, quia specialiter
illuc sua providentia habitat, & beni-
gnius supplicum preces exaudit. Quod
Deus sua providentia dicatur habitare
in Templo, non probat hanc providen-
tiā in omnes partes minime dimana-
re,

re, ipso Wolzogenio fatente: Ergo quod Deus dicatur habitare in cælis, non evincit quin essentiali præsentia ubique consistat. Ea de causa orantes ad cælum convertimur, quasi solium Divinæ majestatis venerantes, & hac demissione profitentes, non esse Deum terrestrem patrem, infirmum ac senescentem, sed auctorem omnium, omnipotentem ac sempiternum. Ita & Hebræi, ut summum Deum à suis fecerent Patriarchis, orabant **בָּנֵי שְׁבָשָׂמִים**, quod idem fuisse est, ac Dominicalis orationis exordium. Substantivorum duorum ratio notare auxesim verum est non solum in notatis à Wolzogenio, & cum idem nomen repetitur, verum etiam in synonymis, ut Psalmo xv. 5. pars hereditatis designat omnimodam partem, xxxix, 3. *lutum facies* folidissimam sordem; Esaia xxxii. *spinae* & *repres* plurimam sentem; Mich. ii. 4. *Depopulationis vastatio* extremam desolationem. Sic cælum cæli supremum gloriae solium demonstrat, non quo premit vestigiis Eridanum, ut poetice Aratus; sed quo regnum impertiatur elestis.

Opp. 3. cum Worstio: Dedeget summam Dei majestatem locus infimus, caliginosus, ac folidus. Resp. neque solis lucem à sterquilino fœdari, neque animam infici leprosi corporis solidibus, neque aërem abduci à casa fumaria. Quid ergo inficere poterit Deum incommutabilem lucem, infinitum spiritum, universorum causam, expertem omni motu, omni extensione, omni labore?

Objecatio 3. ultima cum solutione. Ultimo oppones. Patres haud semel tentur, Deum nuspam esse. Resp. Deum non esse alicubi locorum spatiis circumscripsum. Etenim omnia loca, ait Augustinus Serm. i. in Ps. cxiii. n. 14. *tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur.*

Ne præstoleris hoc loco consuetam de spatiis imaginariis disputationem. Quid sunt, quælo, hæc spacia? *Inanes bonum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca, cum locus nihil sit præter mundum.* Ita August. xi. de Civit. Dei cap. 5. Trahunt tamen ad se Augustinum. Assertores affirmativa sententia. At si attente legeris; videbis ibidem confutari Manichæos, & quotquot ante mundum æterna tempora præcessisse autemabant. Hæc est summa Augustinianæ argumentationis: Extra mundum non est locus, quia locus una cum mundo productus est; Ergo ante mundum non est tempus, quoniam omne tempus

fuit cum mundo productum. Quod si volatilis sensus frustra quererit tempus ante mundum, id est antequam fieret ipsum tempus, ut demonstrat S. Pater xi. Confess. cap. xii. xiii. & xiv., quis imaginari potest locum extra mundum, id est extra locum, in quo productus est omnis locus? Verum si exercitationis causa velis de inani mentis nostræ figmento garrire; pro affirmativa sententia plenissime disputat Theophilus Raynaudus Th. nat. disput. vii. Suaresius disp. xxx. Metaph., noster Gibbon disp. x. dub. 4.; pro negativa fere omnes, Scotus, D. Thomas, Aegidius, & qui in eos ediderunt Commentaria. Omnia fere vox una est, Deum in spatiis imaginariis esse tantum potentia; nempe si hæc spacia producentur, Deus his coexisteret. Erat ea ratione etiam in mundo, antequam crearetur. Sed antequam crearetur mundus, Deus ubi erat? quid tunc faciebat? Quarenti quid tunc faciebat, respondet Augustinus laudato libro num. 15. *Non erat tunc, ubi non erat tempus.* Quarenti ubi erat, respondendum est: Non erat ubi, ubi non erat locus. *Dicit aliquis,* (ait S. P. enarrat. in Psalm. cxxi. n. 4.) *antequam ficeret Deus cælum & terram, ubi habebat?* . . . *In se habitabat Deus, apud se habitabat, & apud se est Deus.* Idem de mundo antequam fieret, ac de spatiis imaginariis quæ non sunt, erit nobis absque hæsitatione pronunciandum.

PROPOSITIO III. Deus est omnino immutabilis.

Probatur

Immutabilitas est perpetua rei per-immutantia, in quam neque substantias Dei ex neque accidentium intercidit vicissitudo. Scriptura. Atque hanc immutabilitatem convenire Deo probatur i. ex Scripturis, dicente Malach. iii. 6. *Ego Dominus, & non mutor.* Sap. vii. 17. *In se permanens omnia innovat.* Num. xxiii. 19. *Non est Deus ut filius hominis, ut mutetur.* Jacob. i. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Appellaverat hoc loco Jacobus Deum patrem luminum; & ideo servata solis metaphora utitur vocabulis astronomiæ, quæ mire in Græco textu deprehenduntur. Ibi *transmutatio* dicitur παραλλαγή, *obumbratio* ἀποσύνομα. παραλλαγῆ est varius solis conspectus in ortu, in meridie, in occasu. *ἀποσύνομα* est solis umbra ex subjectis corporibus. Est itaque (ait Jacobus) Deus Pater luminum, a quo omne donum descendit, sed non oritur, non occidit, non recedit, non ali-

aliquid ei accidit mutationis & umbræ, dum lucem effundit, id est, dum ejus opera apparent. Vere singulare Divinae immutabilitatis testimonium!

13.
Probatur ex
Patribus.

Nullus Patrum hanc apertissimam veritatem in dubium revocat. *Immobilem Deus habet naturam*, inquit Chrysostom. *Semper eodem modo se habet*, inquit Cyrillus. *Est bonum simplex, & incommutabile*, inquit Augustinus. Omnia loca accurate persequitur Petavius lib. IIII. cap. 1. & 2., Thomassinus lib. V. cap. 8. 9. 10. quæ omnia recitat quid præstat? Philosophorum, presertim Platonis, Procli, Alcinoi, Hieroclis, Cleanthis, & Numæ Romanorum regis in hac re consensionem vide apud Huetium lib. II. Aln. Quæst. cap. II. 8. 9. & 10.

Probatur ra-
tione Augu-
stiniana.

Accedit multiplex Augustinianaratio. Si enim gradatim à rebus corporeis ad intelligibiles condescendas, comperies natura magisterio illam minus esse mutabilem, quæ est perfectior. Ergo omnium perfectissima erit omnino incorruptibilis & immutabilis. Vide S. P. lib. VII. Conf. cap. 17. Deinde; Omnis mutatio facit non esse quod erat: In Deo non potest non esse quod erat, cum sit essentialiter ipsum esse: Ergo in Deo non potest esse mutatio. Vide lib. de Nat. Boni cap. 19. De Fide, & symb. cap. 4. & v. de Trinit. cap. 2. Ulterius; Quidquid mutatur transit de meliori in deterius, sive à deteriori in melius: Sumnum bonum transire nequit de meliori in deterius, neque à deteriori in melius: Ergo sumnum bonum nequit esse mutabile. Vide Tract. XXXIII. in Joannem; & lib. vii. Confess. cap. 4. Deinceps; Apud Deum est causa, origo, ac ratio omnium rerum mutabilium: Origo, causa, ac ratio omnium rerum mutabilium est omnimoda immobilitas, ut constat ex præcedentilibus: Ergo &c. Vide de Vera R. cap. 18. & 31. Ultimo; Quælibet mutatio aut substantialis est, aut accidentalis: In Deo non est mutatio substantialis, neque accidentalis; quia in Deo neque fuit quod jam non est, neque erit quod nondum fuit: Ergo nulla prorsus mutatio est in Deo. Vid. lib. VIII. de Gen. ad lit. c. 19. & lib. II. de lib. arb. cap. 16.

14.
Objectio I.

Opp. 1. Deus iræ, penititudini, cæterisque passionibus animi subjicitur. Est igitur aliquibus obnoxius mutatio- nibus. Pr. ant. Genes. VI. 6. *Penituit eum quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo (inquit) hominem, quem creavi. &c.* Imo posteaquam diluvio omnem fere

carnem perdiderat, facti pœnitens ait Gen. VIII. 21. *Nequaquam ultra male dicam terra propter homines.* De ira Dei vide Hierem. IX. ab eo versu: *Nunquid super his non visitabo, &c.* Furor quoque Dei Psal. CV. 40. *Et iratus est furore Dominus*, atque alibi saepe numero. Tristitiam animi tribuit Deo Esaiah LXIII. 10. dicens: *Affixerunt Spiritum Sancti ejus.* Quid? Et zeoty- piam suam testatur Deus Exodi XX. 5. & innumeris aliis in locis. Percellitur ergo omni passionum genere Divinus animus.

Resp. nego ant. ad probat. dico, tri- bui Deo pœnitentiam, omnesque hu- manas affectiones metaphorice, id est: *Dei pœnitentia non est post errorem, sed rerum in ejus potestate constitutarum mu- tatio.* ubi enim legitur, quod peniteat Deum, mutatio rerum significatur, im- mutabili præscientia manente Divina; & ubi non penitere dicitur, non mutare intelligitur; ait S. P. XVI. de Civit. Dei cap. 7. Est ergo Dei pœnitudo aut inflictionis pœnarum, aut Divinæ com- miserationis significatio. De ira Dei idem Augustinus scribit in Ench. ad Lau- rent. cap. 33. *Cum Deus irasci dicitur, non ejus significatur perturbatio, qualis est in animo irascentis hominis:* sed ex humanis motibus translato vocabulo, vindicta ejus, quæ non nisi justa est, iræ nomen accepit. De furore Domini in præfatum Psalm. CV. n. 32. ait: *Nolue- runt quidam interpres nostri iram po- nere, in eo quod Græcus habet θυμός: sed quidam posuerunt, quidam vero in- dignationem, quidam animum interpre- tati sunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in Deum;* sed de consuetudine translatum potentia vindicandi hoc nomen accepit. Vocabulum Græcum θυμός non iram solam, sed & mentis velocitatem, animosita- temque designat. Irritari Spiritum San- ctum apud Esaiah LXIII. maxima est execratio impietatis. Ipse gentilis Se- neca de contristatione spiritus script Epist. XL. Ita dico, Lucili, sacer in- tra nos spiritus sedet bonorum, malo- rumque nostrorum observator, & cuius- bic prout a nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. Dei zelotypia nunc ho- noris sui curam, nunc vero ardentissi- mam innuit erga nos dilectionem. Igitur Deus, ut Augustinus ait lib. I. contra Adim. cap. 20. *Quando eum penitet, non movetur & mutat: quando irascitur non movetur, & vindicat: quando mi- seretur, non dolet & liberat; & quando zelat, non cruciat & cruciat.* Quorum omnium

Solutio.

omnium ratio Theologica est, quod omnia quæ dicuntur de Deo sunt, ut diximus cap. præc. affectiones mentis nostræ, & mutabilium connotations effectuum.

15. **Instans.** Dices: ira & motum animi importat, & perturbationem: licet perturbatio non sit in Deo, est tamen motus animi, dicente Tertulliano in 1. adversus Marcionem cap. 26. *Stupidissimum esse, qui non offenditur facto, quod non amat fieri.*

Responsio. Resp. neque motu animi, neque perturbatione tangi Divinum numen. Tertullianum illum tribuere signo tenus atque efficientia putat Pamelius in notis: utrumque Deo affingere censuit Petavius lib. 3. cap. 11. num. xv. Parum refert quid afferat Tertullianus, reclamantibus contra universis.

16. **Opp. 2.** Quos Deus volebat salvos fieri, mutato consilio reprobat, damnat, addicit gehennæ propter perpetrata ab his crimina: Ergo hominum sceleris Divinam immutant voluntatem.

Solutio. Resp. dist. ant. Volebat salvos fieri, ipsis volentibus, & ejus obtemperantibus legi, concedo: ipsis nolentibus, ac renitentibus gratia, nego. *Aspernanti, fugientique infundenda in gremium est Divinae benevolentiae gratia? Nulli Deus infert necessitatem, imperiosa formidine nullum terret: neque enim nefaria nostra illi salus est;* inquit adversus gentes Arnobius. Sed de Divina voluntate in V. Opuscolorum istorum libro.

17. **Opp. 3.** Ante productionem mundi **Oppositio 3.** Deus non erat creator, non erat Dominus, non erat creaturarum rector ac pater; post mundi vero creationem hæc omnes denominations illi advenerunt: Ergo in mundi productione mutatus est.

Solutio. Resp. Ea quæ dicuntur de Deo alia dici secundum se, alia connotative. In iis quæ connotative dicuntur, ut nova accedat denominatio, sufficit si solum terminus commutetur. Habemus exemplum in singulis relativis, & singulare quoddam in nummo, qui inde mutatus fit pretium, fit pignus: de quo lege

Augustinum in V. de Trinitate cap. 16. Dist. itaque minorem: Post mundi productionem advenerunt Deo hæc denominations, quæ sunt secundum se, & absolutæ, nego; quæ sunt solum connotativa atque extrinseca, concedo. Vide & Tertullianum cap. 3. adversus Hermogenem, & quæ breviter prænotavi in 1. hujus libri explicans vii. Dei nomen אֱלֹהִים Adonai.

Si autem insuras: hæc denominations acceperunt Deo ratione creationis, quæ est ejusdem Dei operatio: Atqui hæc operatio peracta est in tempore: Ergo in tempore advenit Deo, quod non habebat ab æterno, videlicet quod sit creator;

18. **Instans.** Adhibenda est eadem responsio: Dist. **Responsio.** minorem: In tempore peracta est creatione terminative accepta, & quantum spectat ad productionem rerum creatarum, concedo: considerata ex parte Dei Creatoris, nego. Non debemus Deum modulo nostro metiri. In nobis distinguuntur consilium, voluntas, & operatio: est enim aliquando sine consilio voluntas, sine operatione consilium. Hæc tria in Deo ob perfectissimam simplicitatem sunt idem, neque potest consistere unum absque altero. Quemadmodum ergo intelligimus opus perfici in tempore à sempiterno consilio, ita debemus afferere effici temporaliter æterna ac immutabili operatione; ita ut mutabilitas tota rei, quæ perficitur, sit permixta. Ut lineæ productæ à centro ad circumferentiam circuli, si speccentur in centro, sunt singulæ punctum indivisibile; si in circumferentia, spatium intercipiunt, & eo amplius, quo magis efflidunt à centro: ita omnia Dei opera, si ea in creaturis metimur, distant invicem ac mutantur, si in centro æternitatis, à quo profluunt, incommutabiliter permanent, nec ab invicem divelluntur. Vide quæ tradit duodecimo libro de civitate Dei cap. 17. magnus Theologorum dux Augustinus. Si quæ sunt alia, quæ contra Dei immutabilitatem possunt opponi, E. G. Divina libertas, æterni Verbi incarnationis, concordia humani arbitrii cum Dei prædefinitionibus, tametsi dirimi possunt ex dictis, suo quaque loco expenduntur.

C A P U T V.

Quod solus Deus propriam habeat æternitatem.

S U M M A R I U M.

1. De dotibus æternitatis.
2. Aeонum fabula.
3. Error Monachorum existentium in monte Atho.
4. Falsum est, omnino affinem esse Palamitatum deliriū Augustinum Steuchum.
5. 6. 7. Deus æternus est.

I.
De dotibus
æternitatis.

DUAS vera æternitas habet dotes: unam, quod caret principio ac fine; alteram, quod omnem excludit successionem. Definitur à Boëtio: *Tota simul ac perfecta interminabilis vita possesso*, id est, duratio permanens & expers successionis in substantia spirituali ac vivente. Prout æternitas utramque dotem complectitur soli Deo, nullo mortalium contradicente, creditur convenire: idque demonstrabo priori hujus capituli propositione. At quatenus æternitas *perpetuum esse* designat, & carere durationis principio, quo sensu dicitur à Gracis ΑΙΩΝ, Aeon, quasi æternum, quod semper est, competit quidem Deo; sed quædam præter Deum hanc proprietatem tenere, imperiti improbiae homines delirârunt. Nam aliqui etiam è secta Platonicorum mundum crediderunt extitisse ab æterno, non intelligentes quomodo prima causa tanto sacerdorum intervallo ab universi molitione cessaverit; alii materiam saltem existimaverunt sempiternam, ut impius ille Hermogenes, cui diem indicavit Tertullianus. De his autem, quoniam ad mundi structuram attinent, agam libro xi. Refutandi sunt tamen hoc loco nonnulli, qui nescio quos Aeonas ab Ecclesia incunabulis commenti sunt, & Græculi quidam Monachi increatae lucis à Deo diffusæ, & ab ipsis separatae substantia, insipientes ac superbissimi jaicatorum.

2.
Aeонum fa-
bula.

Aeонum fabulam Hesiodeo more finxit circa annum Christi CXX, imperante Hadriano, Valentinus, quem Epiphanius Hæresi xxxi. 2. vocat Phreboniten, recentiores Critici Ptenethiten, è patria maritima prope Bolbiticum ostium. In Aegypto primùm errorem sparit, deinde Romæ, quo adventasse creditur anno Ch. Aeræ cxxxi. Statuit in Pleromate, seu plenitudine divinitatis xxx. Aeonas, quos in Ogdoadem, Decadem, & Duodecadem partitus est. In Ogdoade priorem tenet locum Deus inconspicuus ac princeps Aeонum; quem vocabat πρωτεχνη, πρω-

8. Nec potest ejus æternitate aliqua creatura potiri.
9. Jure Valentiniana æонum fabula exploditur.
10. Fit, & solvitur obiec̄io.
11. Fictum est lumen istud in creatum, ac semipernum, in quo Græci Palamites jaicatorum se Deum videre.
12. Soluio objectionis.

πάτρα, καὶ βύθος, *Ante principium, Ante patrem, & Fundum*: cui conjugem dabat Εὐοία, Σγρῖν, καὶ Χάεων, *Mentem, flentium, & Gratiam*. Hæc à Bytho gravida enixa est Νέα καὶ Αἰώνεια, *Mentem & Veritatem*: Hinc procreati Λόγος, Ζωή, Sermo, & vita: ab his Αὐθεῖος, καὶ Εὐλογία, Homo, & Ecclesia. En Valentiniana Ogdoas; in qua prima tetras, nempe Bythos, Αἴναια, Nus, & Alethia peperit alteram, Verbum, Vitam, hominem, & Ecclesiam. Ab hac posteriore Tetrade orta est Decas, & Duodecas Aeонum: decas quidem à Verbo & vita; duodecas ab homine, & Ecclesia. Filii itaque Sermonis ac vita sunt decem Aeona Bóθιος, Μῆτρα, Αγγελος, Εὐαγγελιστής, Αὐτοφυής, Ηδονή, Αινιγμός, Σύνχρονος, Μενογύρος, Μανεῖα, Profundum, Mixtio, Non-Senescens, Unio, Persenascens, Voluptas, Immobilis, Concretio, Unigenitus, & Beata. Duodecas progenita ab homine & Ecclesia hæc est: Παράλιτος, Πίσις, Πατερός, Ελπίς, Μιτεῖος, Αγάπη, Αἴεις, Σύνεις, Επαναπαύσις, Μανεῖτης, Θεάτης, Σοφία, Consolator, Fides, Paternus, Spes, Maternus, Caritas, Semper-mens, Prudentia, Ecclesiasticus, Felicitas, Voluntarius, Sapientia. Hos triginta Aeonas complectitur Valentiniānum πλήρωμα, id est, plenitudo: de quibus vide Irenæum, Tertullianum, & Epiphanium, nec non Natalem Alex. Hist. Eccl. Sac. II. cap. 2. Art. vi. Masfuetum quoque Differt. i. art. i. Cum tam absurdâ sit Valentini fabulosa hæresis, habuit tamen qui eumdem fuisse Orthodoxum contendit, Fœditum Abbatem, qui edidit Dilucidationem Doctrinae, & Historiæ priorum sacerdotum.

Alterius erroris auctor fuit conventus Monachorum. qui in monte Atho Error Monachorum existentium in monte Atho.

3.

ramenta detexit, & confutavit Barlaamus Monachus, qui ex Italia Byzantium venerat, & aliquandiu cum *Quiescentibus* verfatus fuerat; unde adversarium habuit Gregorium Palamam, primo illius instituti professorem, deinde Theſſalonicenſium Episcopum. Fuit Barlaamus natione Calaber, ut scribit Jo. Cantacuzenus lib. II. cap. 39. & Georgius Phranza lib. I. cap. XII. & ex Itaia Conſtantinopolim adiit impe- rante Andronico Juniore, qui contra Avum conſpirans imperium arripuit an. 1328. ſtetitque e partibus Barlaami Gregorius Acindynus, & Joannes Chryſoloras, ut narrat citato loco Phranza. Hunc Chryſoloram putant plurimi etiam primae notae Scriptores eſſe Emmanuel illum, qui regnante Bonifacio IX. Venetiis, Florentiae, Romae, ac Ticini Græcas literas tradidit, Leonardi Bruni Arretini, Raphaeli Volateranni, Pauli Jovii, Baptista Platinae, aliorumque historiorum testimonio celebratissimum. At cum Emmanuel Chryſoloras, cui pluri- mum debet Italia, decesserit in Conſtantieni Concilio mense Aprili ann. 1415., honestatus elegantissima oratione Poggii Florentini ejus diſcipuli, & de Historia benemeriti, contentio autem cum Barlaamo contingit vivente ac imperante Andronico, qui obiit anno 1341., puto hunc à priori Chryſolora eſſe diverſum; non enim adolescentulus cum Palama diſputaſſet, neque tanta atate gravatus memorata Synodo interſuſſet: præfer- tim cum nominum habeatur diversitas, & unius Chryſoloræ ad alterum reci- tentur Epistolæ. Fuerit ergo Joannes Chryſoloras senior Emmanuel. Barlaamum pertinacia, malevolentia, & popula- ris gloriæ cupiditatis redarguit Nicephorus Gregoras lib. Hist. XI. ejusque argumenta veluti aranearum telas diſcuſſa à Palama ſcribit citato loco Phranza: fed Gregoras paulo ante virum di- xerat ſacris dogmatibus eruditum; & poſtea mutata ſententia Conſtantinopolitanam Pseudosynodum, quæ Barlaamum damnaverat, poſt ejus in Italianam reditum, decem libris impugnavit. Phranzes eumdem Barlaamum fatetur diſſertum & eloquentem, & Joannes Cantacuzenus acutum & perſpicacem libro Hist. II. cap. 39. licet Cantacuzenus Palamitarum fabulas approbet. Hæc ad- didi ad horum Græcorum historiam, quam ornate refert Petavius lib. I. Th. Dogmatum cap. XII. cum Jacobus Gret- ferus vir & ipſe eruditissimus adnotat, in cap. prædictum Cantacuzeni animad- vertat hanc controverſiam historiamque

R. P. Berti Theol. Tom. I.

fuiſſe Latinis Scriptoribus propemodum ignotam.

Et ne sub magnis nominibus errandi tribuatur occasio, quod recte cautum Falso sum eſt 4^a facit vir diſſertifimus Lamindus Prita- omnino, alia niſi eſe Pa- rum moderatione; falso eſt omnino lamitarum deliriis Au- affinem eſſe Palamitarum deliriis Augu- gustinum Steuchum, etiamsi id afferant Senechus, plures, & idem Petavius lib. III. cap. VI. n. 111. & Possevinus in Apparatu pag. 147. Nam Steuchus, quamquam haud ſcire cælum empyreum, & claritatem cæleſtis regni increatam, & à divinitate emanantem nuncupavit; affirmat ta- men hanc lucem ac regnum eamdem eſſe divinitatem. Ait enim in libro de rebus incorporeis & inviſibilibus de hoc caelo ac regno: *Hoc eſt divinitas, hoc regnum Patris, & Sanctissimæ Trini- tatis*, & poſt paucā, *Quod calum etiam eodem modo Paulus vocat lucem inacceſſibilem, eamque dicit à Patre inabitari, nimurum à ſe ipſo manantem, non alie- nam à ſe*. Vocat ibidem hanc lucem, & regnum: *increatum, incorruptibile, inalterabile, immutabile*. Atque initia Cosinopœja pag. 3. probat, nihil pro- fuit potuſſe ab aeterno conſiſtere diſtin- ctum à Deo his verbis: *Ubi eſt aeterni- tas ſemper item eſt exiſtendi vigor ac po- teſtas, quæ ſola in Deo eſt; & tanta eſt bæc divinitas & poſteſtas, ut alteri et- iam ab ipſo Deo non poſſit confeſſi. Quapropter si Eugubinus hanc lucem appel- lat aeternam, si affirmat non eſſe alie- nam à Deo, si afferit eſſe ipsam Patris divinitatem; non exiſtimavit emanare à Deo in ſenſu Palamitarum, ſed quemad- modum nos communiter dicimus emanare à Dei ſubſtantia ejus proprietates, ratione nimurum noſtra, non diſtin- ctione reali. Neque obſtat, Eugubinum afferere, non facile diſtu an hæc lux corporea ſit, an incorporea, & hanc eſſe Olympum poētarum; benigne enim exponendus eſt, non quaſi corpo- ream ſuſpicatus ſit, aut locum exten- ſum: ſed quod ea lux corporalia ac ſpi- ritualia ſuperemineat, & ſit ipſa bea- torum ſpirituum ſempiterna felicitas. Quod declarant ipſius Eugubini proxi- ma verba. *Hæc lux manat diu taxat à Deo, quæ cum ſit lux divinitatis e- jus, ſemper cum eo fuiſſe neceſſe eſt. Et bæc ſi calum Empyrium eſt, ſemper ab aeterno fuit calum Empyrium, id eſt im- mensa lux divinitatis, beatissimum illud quod eſt ſupra calum, quod appellare non audeo. Nam neque locus eſt, neque cor- pus, neque tempus*. Errant ergo, qui putant Steuchum Palamitarum nugis*

O 2

ineptire,

ineptire, & gerris Manichæorum tradere consentanea: quæ dicta sunt salvo iudicio Petavii viri accuratissimi, & de Dogmatica Theologia præ ceteris optimè meriti. Jam vero à Critica & Historia, quæ duo quanta potui brevitate expedivi, ad scita & assertiones me confero.

5. **Propositio I.** Deus æternus est, nec potest ejus æternitate aliqua creatura potiri.

Probatur Deum esse æternum ex Scriptura. Demonstro priorem partem divinis Scripturis: Deuteronomii xxxii. 40. habetur: *Vivo ego in æternum. Ps. ix. 8. Dominus in æternum permanet. Dan. viii. 14. Potestas ejus potestas æterna. Ad Hebr. 1. 11. Ipsi peribunt, tu autem permanes.* In his autem advertendum est, quod etsi Deo tribuuntur anni, secula, & vicissim rebus temporalibus æternitas, & ipsum etiam Hebraicum **עָזֶל** **וְלֹם** **Holam**; dicuntur tamen de Deo cum quadam emphasi, que nulla ratione ceteris potest convenire. De annis namque illius dicitur Ps. cxii. 28. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* De seculis, & **עַלְמָם** **עַד-עַלְמָם** **מִעַלְמָם**: *A seculo usque in seculum tu es Deus: hoc est, quodcumque pertranseat seculum, tu semper idem immutabiliter permans.*

6. **Probatur ex Patribus.** Idem docent unanimiter Patres. Tert. in 2. contra Marcionem: *Viva, & germana divinitas nec de novitate nec de vetustate censetur. Deus si est vetus non erit; si est novus non fuit. &c.* Nazianzenus Orat. LXXXVII. *Deus & erat semper, & est, & erit: vel, ut rectius loquar, semper est.* Aug. IX. Confess. IO. *Fuisse & futurum esse non est in eo, sed esse solum.* Ita omnes alii. Quibus cum discipulorum suorum grege subscribunt Socrates, Plato, Parmenides, Euripides, & Thales; qui hanc Dei tradit definitionem: *Deus est quod caret principio ac fine, omnium rerum antiquissimum, & nunquam genitum.*

7. **Probatur ex S. Augustino.** Magni Augustini argumenta hæc sunt; Primum in lib. de nat. Boni cap. 39. *Quidquid est immutabile debet esse æternum; nam si non caret principio mutatur de non esse ad esse, si non caret fine mutatur de esse ad non esse: Deus est prorsus incommutabilis: Ergo Deus est æternus.* Alterum in lib. viii. de Gen. ad lit. cap. 26. *Nullum excogitari potest intervallum ac spatum, quo circumscripta sit Dei immensitas. Igitur nequit concipi tempus aut seculum,*

quo sit definita Dei permanentia. Tertiū in lib. 1v. Confess. cap. 10. Deus est summa animæ beatitudo, in qua dolere non potest neque affici desiderio aut timore. Atqui anima aut dolet, aut desiderat, aut timet, quotiescumque figurit voluptate in bono, quod oritur, definit, ac perficitur: Ergo Deus est bonum sempiternum, in quo nihil incipit, nihil cessat, nihil crescit. Huc spectant quæ de aliis attributis dicta fuerunt: unum etenim ex alio consequitur.

Probatur 2. pars. Æternitas Dei est interminabilis vita quantum ad existentiam & operationem omnino immutabile. nullo pacto lis: Immutabilitas nullo pacto rei crea- posse compete: Ergo nullo pacto tere creatu- creaturæ competere potest Dei æterni- tem Dei. **Probatur** **8.** **Probatur**
tere creatu-
creaturæ competere potest Dei æterni-
tem Dei.
de Cons. Prosa vi. afferere, quod etiam mundus non habuisset initium, ut quibusdam philosophis visum est, nihilominus non fuisset Deo coæternus. Nam mutationi esset subiectus, & temporis pateretur vicissitudinem: Habes etiam quo sensu Patres mortalem quandoque scribant rationalem animam: quia scilicet habet quidem non desinentem vitam; sed in cognitione & amore mutatur, deficit, proficit. Vide Aug. in Ps. LXX. & Tract. XXIII. in Joannem. Paulus quoque 1. ad Tim. v. 16. ait de summo Deo: *Qui solus habet immortalitatem* Nempe & à se, & omnino incommutabiliter. Lege Aug. lib. IIII. contra Maximinum cap. 12.

Quod affirmant Scholastici, æternitatem esse mensuram durationis divinæ, accipendum est de mensura improprie, & secundum rationem nostram accepta, ut scite animadvertis Magister Florez Tract. III. quæst. 2. Art. 6. §. 2. num. 12. Non enim duratio ab æternitate, & æternitas à Dei substantia distinguitur, sed idem sunt penitus; ut ait S. P. E. narrat. 2. in Psalm. CI. n. 10. *Non enim aliud anni Dei & aliud ipse: sed anni Dei æternitas Dei est: æternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, &c.*

8. **Propositio II.** Jure ac merito Va- lentiniana æonum fabula exploditur. **Propositio 2.**

Afferam quasdam demonstrationes æonum præter eas XVI. quas ex Irenæo colle- bula explo- git Natalis Alex. diss. xv. 2. facili- ditur. art. 1. quas tamén vide. Sit 1. Aëones Valentini, sive ab Hebræorum Kabalis, ut putat Joannes Franciscus Budæus in diss. de hac heresi, & Salomon Glassius de posteriori Kab. membro, vel ut

ut probat doctissimus Renatus Massuet
dissert. I. pag. xx. & seq. ex Chaldaeorum
Theologia, atque ex Pythagorica Qua-
ternatione habuerunt originem: Sed
Kabala est elementaria Scripturarum
expositio, literarum aut numerorum
pro lubitu permutatio, inconstans, at-
que ut plurimum supersticio; Chal-
daeorum vero Theologia, ac Pythagor-
ica quaternitas ex idolatriæ semine ger-
minavit: Ergo explodenda est Aeonum
fabula impuris his fontibus derivata.
II. Aēones aut sunt affectiones ac mo-
tus unius Dei ab essentia divina distin-
cti, ut videtur eos cogitasse Valentinus,
aut personæ ejusdem divinitatis, ut
commentus est Ptolomæus, de quo Ter-
tull. lib. adv. Valentiniū XIV. Non
primum, quia summus Deus non est
mutabilis, & affectionibus adventitiis
obnoxius; non secundum, quia inter
Aēones solus Nus est præstantissimus,
totamque Bythi complector magnitudinem,
Personæ autem ejusdem divi-
nitatis æqualem habere debent perfectio-
nem. Oportet ergo ut omnes Aēones
sint procreati, ideoque non erit, neque
Axinitus, neque Aēonus, neque Au-
tophnes. III. Bythus & Anteprinci-
piū debet habere ante generationem
Nou vitam, prudentiam, felicitatem,
beatitudinem; non sunt ergo progeni-
tæ post conjugium Nou, Zoë, Synesis,
Machariotes. IV. Aēones aut sunt spi-
rituales, aut corporei: Si corporei, non
ergo spectant ad pleroma intelligibilium:
si spirituales, quomodo est inter Aēones
Syngrasis, Mixis, Enosis? quomodo
Sophia fere absorpta fuit? quomodo si-
ne corpore sexuum distincio, connubia,
generationes? V. Achamoth, quam
Valentinus dicit filiam Sophię, & extra
Plenitudinem collocat, & eadem
Sophia Synonima sunt; atque unum
Græcum est, scilicet Σοφία Sophia, al-
terum Hebraicum, idest חַבְמוֹת Achamoth; & utrumque significat sapientiam:
Alethias, Logos, Synesis ad
unam spectant facultatem intelligendi;
Pistis, Agape, Elpis sunt nomina vir-
tutum eidem spiritui convenientium;
quare ergo finguntur Aēones, aut saltem
ab iisdem parentibus non gignun-
tur? Hæc ego addo ad argumenta Ire-
næi, quæ validiora sunt quidem; sed
requirunt notitiam totius systematis Val-
entiniani, cuius Aeonum fabula est una
tantum pars, & alia superest Enthymesis,
ac tertia de Operibus Demiurgi:
quæ sunt forsitan adolescentibus, qui-
bus hæc conscribo, adhuc ignota. At
argumentationes istæ, si conferas cum

nominibus propriis Aeonum supra ex-
positis, erunt vel rudioribus satis ob-
viæ.

Oppones: Aeonas à filio Dei proge-
nitos ac procreatos affirmat Divina Scri-
ptura, confirmant testimonia Patrum,
corroborat Kabalistica ars: Non est
ergo undequaque fabulosum Valentini-
num systema. Ant. probatur; nam in
Ep. ad Hebreos c. I. 2. ubi nos legimus:
Per quem fecit & saecula, habent Graeci
codices, διὰ τὸν αὐτὸν ἐργάσεν, *Per quem*
& Aeonas condidit. Etcap. XI. 3. ubi nos
legimus: *Fide intelligimus aptata esse se-*
cula verbo Dei, ut ex invisibilibus visi-
bilia fuerent, habent Graeci. Πλέον γένεσιν
κατηγορεῖ αἱ τοιούτους φύματι τοῖς, εἰς τὸν
ἔφαντον τὰ βλεπουσεῖα γενονται. *Fide*
intelligimus aptatos esse Aeonas sermonē
Dei, ut ex non apparentibus visibilia fie-
rent. Aēones itaque ex Nu ac Logō
fuerunt progeniti, ut corporalia con-
derentur secundum ideam Aeonum in-
visibilium existentium in Pleromate.
Nec dissentient Patres. Gregorius enim
Nyssenus in I. contra Eunomium scribit:
Sæculi Conditorem Αἰώνας, & qui in eis
est locum antea constituisse, in iis vero
omnia deinceps procreasse. Quod nume-
rorum comprobat ratio, siquidem xxx.
Aēones in annis Christi, XII. in Apo-
stolis fuerunt designati, quorum duo-
decimus Judas proditor & apostata So-
phiam invidam ac suo loco dejectam fi-
gurabat. Scripturis itaque, Patribus,
& Kabalæ videtur Valentini systema
consentaneum.

Resp. nego ant. Ad argumentum ex Epistola Pauli ad Hebreos facilis est re-
sponsio, si dicamus, Aeonas conditos
μετωνυμίας, metonymice, & per enal-
lagen numeri, ut dicimus, creatum tem-
pus ætatemque rerum corporearum.
Aeon quippe non est res aliqua quæ per-
se subsistat, sed vita rerum intelligibili-
um. Ita Damascenus lib. 2. de Fide Orth. cap. I. Possumus quoque priorem
textum ita exponere, *Per quem crea-
vit & mundum;* quum Hebraice sit,
וְבָה עֶבֶר לְעַלְמָא. Possumus &
affercere, significari à Paulo, Christum esse
Messiam, cuius gratia dicebant Hebrei
fuisse creata universa; quandoquidem
particula Δια cum genitivo interdum va-
let propter. Alter vero textus signifi-
cat tantummodo in ordinem fuisse di-
gestas jussu ac verbo Dei mundi partes,
& conditas ex non extantibus, cum es-
sent olim in Verbo Dei invisibilia, quem-
admodum sunt opera in mente Artifi-
cis. Gregorium Nyssenum minus pro-
prie

prie & accurate locutum scribit Petavius lib. iii. cap. v. 8. Sed mihi videtur id solum velle, quod Deus principio Aeona & universum considerit tanquam conceptaculum rerum visibilium, quia in principio condidit mundum & Angelos, sed terra erat inanis & vacua; quam postea singularum creaturarum generibus exornavit. In quo nihil est non accuratum, non proprium. Kabbalisticae Valentiniabotum arguitunculae flocci sunt facienda; tametsi Christus vixisset xxx. annos, quod est alienum à vero: explevit enim xxxiiii.; atque his annis male aliquot detrahuntur, male superadduntur à pluribus Recentioribus, ut ostendam opportunius. In Juda damnato ac perduto homine male designatur Sophia, cuius interitum Horus a Bytho & Sige genitus extra Pleroma impeditivit. Cum à Verbo decem fuerint geniti Aeones, quare non sunt pares huic numero Apostoli? aut quare duodecim Aeonis non addidit Valentinus lxxi i. alios numero pares discipulorum? Sed mitto jure ab Irenæo ac Tertulliano irrigas fabulas.

II. PROPOSITIO III. Fictitium est lu-
Propositio 3. men illud increatum ac sempiternum,
in quo Græci Palamitæ jactabant se
Deum videre.

Palamitarum
fictitium 10.
men explo-
ditur.

Facillime demonstratur argumentatione Joannis Cyparisioti Decade vi. Ejusmodi lux, quæ beatorum corpora circumfulget, ut Græculi isti contendunt, est defluxio & energia manans à

Divina substantia: Fictitia est defluxio, & energia manans à Divina substantia, quæ sit improducta, sempiterna, & distinguatur à divinitate; non enim diversa est Dei natura ab ejus proprietatis & operationibus: Ergo fictitia est illa lux æterna, & defluens à Divina substantia, & quæ ab ea distinguatur. Consimile est argumentum Barlaami, de quo Joannes Cantacuzenus lib. ii. cap. 39. Nihil inter Deum & creaturam potest excogitari; nam quidquid est, aut est à se, aut productum ab alio: si est à se, Deus est; si ab alio productum, creatura est: Igitur stultissime mentis pigmentum erit illa lux sempiterna, increata, & tamen à divinitate distincta. An vero in eo lumine ac defluxione, si daretur, videri posset Divina Essentia, videbitur in eo libro, qui proxime ad istum consequetur.

Dices: Meminit increatae hujus lucis Basilius Hom. i. in Hexam.

Resp. arcanam, & inaccessam lucem divinitatis, quam Basilus commemorat, esse eamdem divinitatem, & sempiternum Dei filium; de quo ipse Basilus lib. iv. contra Eunomium cap. i. *Filius*, inquit, *cum splendor sit, non ali quando erit; sed ejus coeternaliter. Lux enim est Deus, ut David inquit: In lumine tuo videbimus lumen, & Daniel: Lux cum ipso est.* Itaque Basilus lucem illam sempiternam ac splendorem Dei, cuius meminit Hom. i. in Hexam, non aliam intelligit præter ipsum Deum, & Unigenitum procedentem à Patre.

12.

C A P U T VI.

De infinita potentia Dei, & de iis, quæ ad hanc evertendam possent adduci.

S U M M A R I U M.

1. Deus infinitam habet potentiam.
2. Animadversio ad faciliter occurendum objectionibus.
3. 4. 5. 6. 7. Solvuntur objectiones variae.
8. 9. 10. 11. Potest Deus plura facere, quæ non facit.

12. 13. 14. Afferuntur, & solvuntur objectiones.
15. 16. Potest Deus facere meliora iis, quæ fecit.
17. 18. 19. 20. Solvuntur objectiones.

De Potentia Dei infinita.

RABSACES, quem legis suæ defer-
torem Hebræi putant, eo quod He-
braice loqueretur, & ad ejus ma-
ledica verba Ezechias sciderit vestimenta, adeo infirmum ajebat esse Dominum
Deum Israël, ut non posset liberare Je-
rusalem de manu Regis Assyriorum. Populares ipsi Judæi in solitudine aus-
funt contra Omnipotentem in hanc blasphemiam erumpere: *Nunquid poterit Dominus parare mensam in deserto?*

Pl. lxxvii. In eo quippe detinebantur errore, quod & Dii essent alii apud Gen-
tes, & unus ille, quem colebant, non haberet ubique maximam potestatem. At Deus manifestam reddit potestiam suam statim post Rabfacis blasphemiam percutiens centum octoginta quinque millia in castris Sennacheribi; & contra murmurantes Hebræos, pluen-
tibus cælis manna, & aquis de petra fluentibus saluberrimis. De Manichæis
jam

jam dictum supra, Deum bonum tam fecisse impotentem, ut non posset malum avertere. De Petro denique Abaelardo scribit Epist. 190. S. Bernardus, soli Patri plenissimam tribuisse potentiam, aliquam tantum Filio, nullam penitus Spiritui Sancto, contra apertissimam divinarum scripturarum ac Patrum auctoritatem. Ergo adversus horum deliramentum summa Dei potestas est comprobanda, nec non expedienda sunt dubia quædam, quæ à Theologis omnibus solent in hoc argumento promoveri.

I. PROPOSITIO I. Deus infinitam habet potentiam.

Probatur infinita Potentia Dei ex Scriptura. Ita sacra Biblia. Esther xiiii. 12. Domine rex Deorum, & universæ potestatis. Job. xlvi. 2. Scio quia omnia potes. Eccles. i. 8. Unus est altissimus creator omnipotens, & Rex potens. Matth. xix. 26. Apud Deum omnia possibilia sunt. Ita Patres: Cyrilus Catæch. viii. Nyssenus lib. i. contra Eunomium, Tertullianus de Resurrect. carnis cap. xi. Magnus Augustinus de Fide & Symbolo cap. 2. quorum, aliorumque loca vide apud Petavium lib. v. cap. v. Ita Gentiles Philosophi ac poëtae, quorum collegit dogmata Huetius lib. 2. Conc. c. ii. n. xxi.: unde merito S. P. ferm. cxxxix. de Temp. ait: Non dico, da mibi Christianum, da mibi Judæum: sed da mibi paganum, idolorum cultorem, dæmonum servum, qui non dicat Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest, negare omnipotentem Deum non potest. Ita demum Theologica ratio, quæ ex multis ab Augustino traditis sic deponitur: I. Deus est universæ opifex creaturæ: Ad creaturæ universæ opificium necessaria est omnipotencia: Ergo omnis, plenissimaque potentia tribuenda est Deo: Ex Sermone cxix. de tempore. II. Magnam habet Imperator in regno suo potestatem, quia alia jubet, alia permittit: In amplissima, immensaque universa creatura Republica nihil fieri potest, quod à summo imperatore Deo aut non jubeatur, aut non permittatur: Habet ergo Deus in omnia, quæ fieri possunt, plenissimam potestatem: Ex lib. iii. de Trinit. cap. 4. III. Ille est omnipotens, qui potest facere omnia, quæ fieri possunt: Ille potest facere omnia, quæ fieri possunt, qui semper & immutabiliter est: Ergo qui semper, & immutabiliter est, est omnipotens. Pr. minor. Ex rebus omnibus quædam fuerunt, quædam sunt, quædam erunt, quædam sunt solum potentia; Igitur virtus producen-

di omnia est virtus quæ fuit, quæ est, quæ erit: At virtus quæ est, quæ fuit, quæ erit, est virtus summi Dei, qui semper & incommutabiliter est: Ergo qui semper & immutabiliter est, habet virtutem faciendi omnia, quæ fieri possunt: Ex lib. xxvi. contra Faustum cap. 5.

Ut facilius argumentis occurras, quæ possunt ex adverso proferri, animadverte *Impossibile* aliiquid dici posse multipliciter. Ac primo impossibile appellatur, ad quod pares vires non sufficiunt, ut parvulus exercere nequit athletam, videre catulus, vivere perpetuum animal. Deinde appellatur impossibile, quod ut plurimum non fit, quo sensu ait Matth. v. 15. *Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Tertio dicitur impossibile, quod rationi non est consentaneum, aut legi adversatur, ut Gen. 44. 22. *Non potest puer relinquere patrem suum.* Quarto vocatur Impossibile, à quo justa de causa voluntas est aliena, ut Matth. xiiii., & Marc. vi. 5. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, propter incredulitatem eorum.*

V. Impossibile nuncupatur, quod hominibus quidem est tale, non autem Deo, ut concipere virginem, hominem iterato nasci, & quæcunque miraculum perpetrare. Quum ergo dicimus, nihil Deo esse impossibile, accipitur impossibile in primo, secundo, ac postremo sensu, non in tertio, vel quarto: quippe certum est, Deo plura non convenire, ut posse mori, posse peccare; pluraque fieri ab eo, aut prætermitti, quæ possent alijs pro ejus luctu evenire. Atque rationem reddimus apertissimam; si enim Deus indecora ac prava posset efficere, non esset justus ac sanctus, sed deficiens ac improbus; & consequenter repugnat, Deum optimum maximum posse facere quæ rectæ adversantur rationi, & quæ à deficiente & infirma, non à potentissima causa dependent. Quod si non posset voluntate sua plura, quæ possibilia sunt, non efficere; foret necessarium agens, non liberum, & facultate perfectissimi arbitrii careret.

Oppones I. Deus non potest mori, non mentiri, non peccare, non facere, non immitare, & evertere naturas rerum. Ergo non potest omnia.

Resp. nego consequentiam. Quæcunque enim memorata sunt nequam posse, non infirmatis argumentum est, sed potentiae, quod de singulis breviter quidem, sed ratione probaturum sum validissima. Quantum ad poten-

2.
Animadver-
fio ad sol-
vendas objec-
tiones.

potentiam moriendi, optime respondet Estius dist. XLII. §. 2. ac Sylvius Q. XXV. art. IV. Deum dici omnipotentem secundum potentiam activam, & non secundum potentiam passivam, quæ est imperfectio conceptaria materia: Atqui posse pati, mori, augeri, mutari, passionem, non actionem significant: Ergo nullatenus ad Dei spectant omnipotentiam. Ac Sylvius hæc acceperat à D. Thoma II. contra Gen. cap. 25., cuius doctrinae fidelissimus est interpres. Addo hæc primo tradidisse Augustinum, qui lib. V. de civit. Dei cap. XI. ait, Deum esse omnipotentem faciendo quidquid vult, non patiendo quæ non vult. Et quidem si posse mori non imbecillitatis esset, sed potestatis; nonne immortalis anima, atque Angelici Spiritus forent pecudibus, natusque ad corruptionem corporibus deteriores? Vere itaque Deus est omnipotens, quia mori ac pati non potest; nam quod patitur & moritur, impotens est.

Idem dicendum est de potentia fallen-
di ac peccandi. Quod primum ostendo,
quoniam mendacium & peccatum non
causam effectricem habent, sed deficien-
tem, quum defectum importent ac pri-
vationem: deinde istam argumentatio-
nem propono: Sicut ens, quod potest
excidere abente, non est sumnum ens; ita potentia, quæ potest excidere à ve-
ritate & à bonitate, non est summa po-
tentia; etenim summa potentia est sum-
mum ens, & veritas pariter ac bonitas
sunt aliquid ens: Atqui posse mentiri,
& posse peccare, est posse excidere à
veritate, & bonitate: Ergo posse men-
tiri & peccare non est summa potentia.
Quapropter S. P. serm. CIX. de Temp.
inquit: Non potest mori, non potest pec-
care, non potest mentiri, non potest fal-
li: tanta non potest, quia si posset, non
esset omnipotens. Idem habet lib. V. de
civit. Dei citato loco, & serm. de Symb.
ad Catech. cap. I. Neque dicas, hæc
nullam importare contradictionem,
quum homo & fallatur, & mentiatur,
& moriatur: confessim enim repono,
equidem non implicare si conferantur
cum creatura, quæ potentiam habet
passivam, & desicerre potest ab esse; at
non ita est, si comparentur cum sum-
ma potentia, quæ nulla ratione, ut dixi,
ab ullo esse potest excidere.

De rebus præteritis non una est Theo-
logorum sententia. Nam S. Petrus Da-
mian. Opusc. XXXVI. ntitur probare,
quod Deus omnipotens illud quoque
possi efficere, ut compressa virgo non
sit compressa. Ita docet Gilbertus Por-

retanus in lib. de Trinit. & Guilelm.
Antisiodor. in Summa: quibus subscri-
bit Gregorius noster Arimin. dist. XLII.
art. 2. quæst. I. quamquam Frid. Ga-
vardi affirmet, Grégorium instituere di-
sputationem de re præterita non redu-
plicative, & in sensu composito, nempe
prout sub præteritione consistit, sed in
sensu diviso, & præteritione p̄cisa:
quo sensu quæstionem dirimit etiam
Gaspar Juenin dissert. IV. quæst. IX.
cap. I. sed Theologi & numero & erudi-
tione p̄cipui negant unanimiter, spe-
ctare ad infinitam potentiam, ut efficere
possit non fuisse, quæ fuerint. Neque
in hac quæstione diutius immorabor:
cum apertissime illam definit S. Pater
Augustinus lib. XXVI. contra Faustum
cap. V. dicens: *Quisquis dicit, si omni-
potens est Deus, faciat, ut quæ facta sunt,
facta non fuerint; non videt hoc se di-
cere: Si omnipotens est, faciat, ut qua-
vera sunt, eo ipso, quo vera sunt, falsa
sunt. Potest enim facere, quod aliquod
non sit quod erat, tunc enim facit ut non
sit, quando id esse invenerit, de quo fiat;*
*ut cum aliquem, qui caput esse nascendo,
facit non esse moriendo, hoc enim factum
invenit de quo fieret. Quis autem dicat,
ut id quod jam non est, faciat non esse?*
*Quidquid enim præteritum est, jam nou-
est: quod si & de ipso fieri aliquid potest,
adibuc est, de quo fiat.* In his autem
Augustini verbis putant quidam, alio-
quin docti viri, aperte distingui duplex
illud præteriti genus quod commemo-
ravi, p̄cisa scilicet præteritione, &
ea considente. Sed ego hebes ingenio
hanc discrepantiam non video: imo ne-
que sine præteritione præteritum cogi-
tare possum; quemadmodum, sine hu-
manitate hominem, sine productione
rem productam, sine divinitate Deum
nequeo aliqua ratione comprehendere.
Quod si creaturam transactam, aut præ-
sentem, aut futuram ab omni sejunxeris
temporum differentia, non aliam mihi
ideam suggeris, quam creature: ad
quam producendam validissimam esse
potentiam Dei, nemo potest rationabili-
ter dubitare. Dicendum ergo impli-
care, & à nullo hominum ratione præ-
dicto posse intelligi, nunquam fuisse quod
fuit aliquando; neque in disputationem
vertendum esse, num possint fieri quæ-
cunque fieri non possunt. De quibus si
lubet, ut fit interdum, raptis extra orbi-
tas cavillari; nostratum manibus terun-
tur pro Ariminensis sententia argumen-
tationes Hyacinthi Tonti Theologi at-
que Concionatoris clarissimi, ad cuius
laudum cumulum parum posset acci-
dere,

5.
Quid de re-
bus præteri-
tis dicen-
dum.

dere, si verborum deleatum, & ingenii servasset severioremoderationem.

6.
Quomodo
naturæ re-
rum immu-
tabiles.

Naturas autem rerum esse immutabiles fateor, si in ideis ac notionibus inspiciantur, sive ut Scholæ utamur vocabulis, in prædicatis essentialibus: non enim ita acceptæ sunt aliud, quām perceptiones animæ, quæ ad regulam exiguuntur Divini luminis & incommutabilis veritatis. At si accipiantur ut existunt, & in rerum creatarum serie constituuntur; quisquis illas diceret immutabiles, ipse naturas rerum perverteret. Etenim potest Deus aquam in vinum, in sanguinem, in vaporem ignis convertere, potest suscitare, de lapidibus filios Abraham, potest universi ordinem immutare: & fictitia est ac repugnans perceptio immutabilis creature; quæ eo ipso, quo creatura est, non potest non esse mutabilis.

7.
Oppositiō 2. Opp. 2. Dei potentia & Dei voluntas idem sunt, atque, ut Augustinus scribit cap. 96. Enchirid., Non ob aliud Deus veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult, potest. Sed Deus non vult omnia: Igitur nec omnia: potest.

Solutio. Resp. Omnipotentiam, & voluntatem Dei esse idem realiter & in se, non autem connotative; illa namque significat omnia possibilia, hæc definita tantum, ac volita. Augustinus vero idcirco affirmat, Deum esse omnipotentem, quoniam quidquid vult illud potest; non quod Dei potentia concludatur voluntate, sed quod ex voluntate possit apertissime demonstrari. Nam si probatur creature imbecillitas ex quo impediri possit quod ipsa vult; probatur optime summa potentia Dei ex quo impediri non possit quod Deus vult: & propterea S. P. immediate ait: Nec voluntate cuyuspiam creature voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Habes in eodem Enchirid. libro cap. 95. hæc alia Augustini verba, quæ omnem tollunt dubitationem: Tunc in clarissima luce sapientiae videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur: quām certa & immutabilis, & efficacissima sit voluntas Dei, quām multa possit, & non velit, nihil autem velit quod non possit, quamque sit verum quod in Psalmo canitur, Deus autem noster in celo & in terra omnia quaecunque voluit fecit. Quod utique non est verum, si aliqua voluit & non fecit; & quod est indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas

R. P. Eerti Theol. Tom. I.

hominis impeditivit. Attramen ut plane proposita dubitatio expendatur, sit

PROPOSITIO II. Potest Deus plura facere, quæ non facit.

8.
Propositiō 2.

Spectat hæc prop. ad fidem, eamque defendunt Catholicomnes contra Abaelardum, & Wiclefum, quibus addit Estius Calvinum, qui tamen fatetur in lib. de vera Religione, posse Christum, si vellet, panem in suum corpus convertere; ideoque ab hoc errore immutem fuisse putant Juenin dissert. 1v. cap. 2. & Petavius lib. v. cap. 6. n. xvii. Calvinianitatem afferunt, quod revera natura rerum non patitur, ut panis substantia in corpus Christi convertatur; & forte non est ubique sibi constans eorum antesignanus; neque errat Estius, qui errorem Calvini distinguit ab errore Wiclefi; iste enim hoc nicitur fundamento, quod Deus agat necessitate naturæ; Calvinus vero quod agat necessitate justitia ac sapientia sua, quæ non patiuntur res alio ordine fieri, quām prout institutum est, etiamsi consequtatur libertatis exitium, & peccandi necessitas. Præ cæteris hanc questionem pari eruditione, & copia dissolvunt Hugo Victorinus de Sacram Fid. lib. 1. p. 2. cap. ultimo, Thomas Valdensis Tom. 1. lib. 1. art. 1. cap. 10. laudatus Estius Dist. 43. Petavius citato lib. v. cap. 6., Silvius Quæst. xxv. art. 5. Greg. dist. xlvi. quæst. 1. &c.

Atque probatur 1. Plura Deo possibilia esse Divina narrat Scriptura, nec tamen usquam leguntur facta: Ergo posse Deum præter ea, quæ facta sunt, potest Deus summum potens multa facere. Prob. ant. Sap. xi. 18. habet: Non enim impossibile erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisa, immittere illis multitudinem urorum, aut audaces leones, aut novi generis ira plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes . . . Sed & sine his uno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ; sed omnia in mensura & numero, & pondere dispositi. Macchab. VIII. 18. Potest & venientes aduersum nos, & universum mundum uno nutu delere. Mat. iii. 9. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Ubi tandem lapides in Abrahæ filios communiquato loquendi genere designant gentes ad fidem venturas, non tamen si literaliter accipiuntur, excedunt Divinæ potentiae mensuram; quam Isaiæ li. 1. effecti Abrahæi femur cavernæ ac lapidi comparetur: neque difficilis

P

fit

st Deo hominem excidere ex lapide, quām Isaac procreare ex infecundis, sēnibusque parentibus. Et cap. xxvi. 53. ita Christus Petrum alloquitur: *An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mibi modo plusquam duodecim legiones angelorum?* Ubi satis erat duodecim Angelos apostolis comparare, vel unum ad perdendos hostes accersere; sed duodecim legiones nominavit ut Patris potentiam ostenderet. Porro neque immisit Dominus in Aegyptios urforum multitudinem aut leonum, neque nutu universum mundum delevit, neque suscitavit ex lapidibus filios Abraham, neque legiones Angelorum in sui defensionem adscivit: Narrat ergo Divina Scriptura omnipotentem Dominum plurima posse, quæ nunquam perficit.

10. Probatur 2. ex PP. inter quos Athanasius lib. iii. contra Arianos: *Poterat, inquit, et si nunquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere. Poterat etiam ab initio Salvator advenire, & cum advenit, non tradi Pilato.* Hieronymus in Comment. ad cap. i. Isaiae: *Qui tantorum signoriam patrator est, & celum terraque & maria suo facit servire nutui, etiam ipse crucem evadere potuit.* Pro omnibus sit Augustinus, qui in Opus. ad Marcellinum cap. i. ait: *Absurdum tibi videatur dici, aliquid fieri posse, cuius deest exemplum: cum sicut credo non dubites, nunquam esse factum, ut per foramen acus camelus transiret; & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile: legas etiam duodecim (millia) legiones Angelorum pro Christo, ne patretur, pugnare potuisse, nec tamen factum: legas fieri potuisse, ut semel gentes exterminarentur à terra que debetur filiis Israël; Deus tamen id paullatim fieri voluisse; & alia juxcenta possunt occurre, quæ fieri potuisse, vel posse fatetur, & eorum tamen exempla, quod facta sint, proferre nequeamus.* Vide ejusdem libri cap. xxxv. De qua Augustiniana sententia scribit Petavius cit. loco n. x. peremptoriam esse, & cum item omnem quæstionemque dissolvere, tum subtiles quorundam nugas & inceptias discutere.

11. Nec theologicæ defunct rationes; Probatur tā quarum sit prima: Cum omnes creaturæ simul finitæ sint, non potest earum productione exhaustiri infinita Creatoris potentia: Ergo præter ea, quæ creat & facit, nova semper, semperque creare potest, & facere. Altera: Si Deus non posset nisi quæ facit, ergo non potuit præservare Adam à transgressione, nec

Davidem ab adulterio, neque à perditione Saulem: non potuit emollire cor Pharaonis, convertere Achab, trahere Judam ad penitentiam: non potuit descendere de Cruce, non signum dare potentibus Scribis, non montem in medium mari transferre: quæ si vera sunt, tollitur gratia, perit libertas, cessat meritum: & inevitabilis est rerum omnium eventus, excusabilis Phariseorum pervicacia, necessaria reproborum malitia; quæ omnia quantum absurdâ sint, nemo est qui non videat. Postrema ratio hæc sit: Deus potest facere ut terra tremat, ut pluat manna, ut sistant se aquæ fluiminum, ut tenebrae fiant super universam terram, ut scindantur petrae, & alia innumera, quæ fecit olim in diebus Moysis, Josue, Oziæ, extremodo tempore mortis suæ; vel hæc patrare non potest: Si non potest; suam ergo perdidit omnipotentiam: Si potest; ergo potest aliqua, quæ non facit. Non enim renovantur modo prædicta, aliaque signa, quæ certum est præcessisse.

12. Opp. 1. Matth. xxvi. 39. ita Christus Patrem est adlocutus: *Si possibile est, transeat à me calix iste!* scilicet, subtrahere me, si fieri potest, ab imminente crucis supplicio: Atqui non transi à Christo calix, neque eum Pater à teterima morte subtraxit: Ergo erat id impossibile. At quare Pater filium non subtraxit à morte? Profecto quia pro humani generis salute eamdem mortem decreverat. Est igitur impossibile quidquid Deus facere non decrevit, quidquid altissimæ sapientie suæ consilio non vult.

Relp. dist. conf. Ergo erat impossibile absolute, & impossibilitate primi generis, id est virium defectu, nego. Impossibilitate quarti generis, id est, repugnante decreto, & voluntate Patris, concedo. Vide prænotata proposit. I. Quando Christus ait: *Si possibile est, non dubitavit an posset Pater ipsum à morte subtrahere;* sunt enim apud Deum omnia possibilia, ut habetur Mat. xix. 26. sed ait, si possibile est ordinata potentia, consistente cum aeterno decreto, quod perinde est, ac si dixisset, *si vis.* Eximit omnem scrupulum Lucas xxii. 42. ita Christi orationem enarrans: *Pater, si vis, transfer calicem istum à me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.* Quam responsio nem non solum tradidit Scholastici, & sacri Interpretes, verum & Grotius in hunc locum Commentario, quod propter hodiernos haereticos dignum est ut producatur. *Quomodo autem cohæret conditio illa ei duratur ipsis, si possibile est, quam*

Salvid

quam cum Matthæo etiam Marcus ponit, cum eo quod apud Marcum sequitur πάντα δύναται τοι, omnia tibi possibilia sunt? Nimirum recurrentem hic est ad illam tritam in scholis distinctionem; ejus quod ἀδύνατον, impossibile, sit per se, & ejus quod ἀδύνατον impossibile, sit hoc, vel illo posito. Nam per se nihil est Deo ἀδύνατον impossibile, extra ea quæ sunt in semetipsis ἀδύνατa repugnantia, aut quæ Divinæ naturæ repugnant. Ad sensus est, si tua decreta ferunt ut alio modo tuae gloriae, & hominum saluti æquè consulatur. Doctissimus Estius Comment. in loca difficiliora Scriptura addit, Christum non dixisse, Si possibile est tibi, quemadmodum pater habent spiritum mutum apud Marcum ix. 21. ait, si quid potes, adjuva nos: quod utique aliqua videretur de Divina potentia hesitatio: sed ait Christus, Si possibile est, nempe, in se non repugnans propter paterni decreti consistentiam. Uno dicam verbo: Deus omnia potest absoluta potentia, non ordinata, & supposita voluntate; quæ non esset, si posset revocari, immutabilis.

^{13.}
Objec^{2.}to 2. Opp. 2. Deus non potest facere nisi ea, quæ prævidit, nam si posset facere quæ non prævidit, posset absque providentia operari: Atqui prævidit ea sola, quæ facit; Ergo ea sola, quæ facit, hæc potest.

Solutio.
Resp. eodem pacto dist. ma. potentia ordinata, & supposita præscientia, concedo: potentia absoluta, nego. Potest absolute Deus facere quidquid non repugnat; facit autem quod solum præscivit & præordinavit. Itaque ex præscientia ac providentia infertur tantum ea non esse futura quæ non fuerunt prævisa, minime vero non esse possibilia; nam poterat Deus alia præordinare ac præscribere. Vide loco cit. Victorinum. At forte inquires: Sapientia Dei est immutabilis: non ergo poterat Deus alia prævidere. Utique sapientia Dei est immutabilis, sed non est ad unum, vel alterum determinata. Dicitur de Deo sapientia, dicitur & præscientia: sapientia respectu omnium penitus rerum, præscientia respectu futurarum. Itaque sola præscientia quamdam habet in connotatis terminationem: at quatenus in Deo sunt, nullum est inter utramque discrimen: sed mutabilitas est penes solas creature, quæ ideo sunt futuræ quia sunt prævisa; & poterant non esse futuræ, quia poterant non esse prævisa, constante eadem providentia in eo ut non fierent, sicut modo in eo consistit ut fiant.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Opp. 3. Hieronymus Dialogo primo contra Pelag. affirmat, illud tantum esse Objectio 3. possibile, quod est futurum.

Resp. Hieronymum loqui de eo quod est possibile homini, contra Pelagianos, qui jactabant, posse hominem vivere sine peccato; & quos redarguit ex ipsa hominum imbecillitate satis experimento manifesta. Cæterum posse Deum tantam gratiam elargiri, si vellet, ut quilibet omne prorsus evitaret peccatum, qualem habuit Sanctissima Dei Genitrix, idem Hieronymus tradit lib. 2. contra Pelagianos cap. 6. laudatque Augustinum, qui idem affirmat lib. 2. de peccatorum meritis cap. 6. 14. & 17. Unde torqueri potest argumentum: Potest Deus specialissimæ gratiæ beneficio hominem toto vitæ tempore ab omni prorsus peccato immunem reddere, nec tamen id præstat: Potest ergo præter ea, quæ actu exequitur, alia complura.

PROPOSITIO III. Potest Deus facere meliora iis, quæ fecit. Propositio 3

Sequitur ex dictis; & probatur. Probatur I. Quia Apost. ad Eph. iii. 20. ait: Deum Deum posse posse omnia facere præter cæ quæ facta facere meliora iis, quæ fecit ex Scriptura cogitare: Potens est, inquit, omnia facere superabundanter quam petimus, & intelligimus. Ubi in Græco codice habetur τῷ δὲ δυναμένῳ υπερ πάντα πονίσαι υπερ ικτελεῖσθαι, &c. Repetitur particula υπερ super, ac primo dicitur υπερ πάντα super omnia, deinde ampliori auxiliū υπερ εἰπεῖσθαι, superabundanter; quorum primum resertur ad opera, alterum ad cogitationem nostram; & consequenter ostenditur, Deum posse & meliora his, quæ facta sunt, & meliora iis, quæ aut petere audeamus, aut cogitare.

Deinde probatur ex Patribus. Constat enim ex Augustino & Hieronymo, ut nuper diximus, posse Deum facere, Patribus. ut humana voluntas ope adjuvante Divina in nullum prolabatur peccatum, ut immortalitate cum animæ, tum corporis rationalis creatura sit prædicta; atque, ut ait Dionysius viii. de Divinis nominibus, infinitas virtutes ab iis, quæ jam conditæ sunt, in infinitum perfectiores producere. Quæ tamen omnia, ut admouui, intelligenda sunt juxta absolute potentiam, non vero hac providentia supposita. Quis enim hoc statuto rerum ordine dubitet, quin providentissima majestas id efficerit, quod melius erat, & rectius? Huc spectant omnes rationes superius productæ, præcipue quod nullo opere quantumvis perfecto ac mirabili infinita exhauriri potest omni-

potentia: & ea insuper, quæ utitur S. Pater contra Manichæos 11. de civit. Dei 22. quoniam si Deus optima quæque produceret, ut non posset addere meliora; omnia à visibilibus usque ad invisibilia forent æqualia, & nil præter angelos vel homines procreasset.

17. Opponitur 1. S. Pater, si Deus potuisset gignere Filium sibi æqualem, nec genuisset, fuisse invidus. Ergo si potuisset procreare meliora, nec procreasset, invidus parvus fuisse.

Respondetur. Resp. nego consequentiam ac paritatem: Aequalitas enim naturæ debetur filio, omnis enim generatio in naturæ similitudinem fieri debet, & consequenter nequit pater, nisi invidus sit, filio suo perfectionem vel minimam denebare: quæ ratio de rebus creatis non militat, quibus nulla perfectio debetur, sed quamcunque habent, beneficium est ex liberalitate Conditoris. Præterea invidentia, quæ est odium felicitatis alienæ, ut eam definit S. P. in Psalm. civ. locum non habet in iis, qui nullum bonum vel malum possunt ex aliis capessere, neque in iis, qui maxime distant: ideoque non potest Deus esse invidus creaturis, quæ nihil possunt Divinæ detrahere felicitati, atque immensum ab eo conditione ac dignitate recedunt.

18. In instantia. Si dicas Augustinum in 4. de Gen. ad lit. cap. 16. eodem modo de Filio Dei, ac de omnibus creaturis ratiocinari; nam ait: *Si bona facere possit Deus nec faceret, magna esset invidentia;*

Solutio. Estius, Sylvius, Juenin repontent minus esse auctoritatibus horum librorum attendendum. Revera de his scribit S. P. 11. Retract. cap. 24. *In quo opere plura quaesita, quam inventa sunt; & eorum quæ inventa sunt pauciora firmata: cetera vero ita posita, velut adhuc requirienda sint.* Sed respondere etiam possumus, Augustinum loqui supposita hac providentia, & consistente decreto definitam perfectionem unicuique rei tribuendi; quam, cum sit immutabilis & invidentia, sicut & cujusque passionis expers, quadam consequente necessitate eo modo, quo libere definivit, largitur. Nam in 111. de libero arbitrio cap. ix. utrumque distinguit, & posse Deum producere meliora, & posito hoc ordine creaturarum, invidum esse, qui velit aliquam interire: *Si dixerit, inquit, non erat tamen difficile aut laboriosum omnipotenti Deo, ut omnia quæcumque fecit sic haberent ordinem suum, ut nulla creatura usque ad miseriam per-*

veniret; non enim hoc aut omnipotens non potuit, aut bonus invidit: respondebo, ordinem creaturarum à summa usque ad infimam gradibus iustis ita decurrevere, ut ille invident qui dixerit: Ista non esset; invidet etiam ille, qui dixerit: Ista talis esset. Si enim talem vult esse quælis est superior, jam illa est, & tanta est, ut adjici ei non oporteat, quia perfecta est. Qui ergo dicit, Etiam ista talis esset, aut perfecta superiori vult addere, & erit immoderatus & injusus; aut istam vult interimere, & erit malus, atque invidus. Quæ, & alia, quæ ibidem Augustinus dissertissime disputat, haud obscure probant, Deum ea fecisse, quæ statuto providentiae ordini congruunt, neque possunt absque malevolentia nota immutari.

Opp. 2. Deus est optimus: sunt ergo optima quæcumque facit.

19. Opponitur 2. Respondetur. Resp. diff. conseq. sunt optima, id est prætentio fini, decretoque ordini maxime congruentia, concedo: sunt optima, id est naturam habent, conditionemque præstantissimam, nego.

Si insurgas, ex opere artificis sapien- Insurgitur. tiam, ac prudentiam pensari;

Dico non elucescere infinitam Dei virtutem in creatis operibus, si unice illorum attendatur substantia, quæ finita est, & in comparatione Auctoris sui, tanquam nibilum: sed optime intelligi ex modo, & ratione producendi: quænam enim supremus artifex neque materia, neque temporis intervallo, neque causarum aliarum subsidio ad quæque vel maxima molendum, opus habeat, hinc satis ejus virtus ac sapientia splendescit: atque, ut ait S. Pater 11. de civit. Dei cap. 22. *Deus ita artifex est magnus in magnis, ut minor non sit in parvis: quæ parva non sua granditatem, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.*

Si objicias ex artefactis hominum pertiam scientiamque estimari;

Resp. id esse primo, quia cum homines materia, instrumentis, & aliorum egeant ministerio, nequeunt propriam ostendere industriam, nisi in artefactis elaborandis: deinde quia, cum hominum ars & sapientia non sit essentialis, perfectioribus operibus & ipsa perfectur, ideoque ex his estimatur. Contra Deus summopere commendatur ex modo in minimis quoque, ut diximus, infinito; & cum sit perfectissimus essentialiter, neque artem acquirit, neque proficit operando, neque laudari proinde debet ex sola suorum operum conditione.

20. Objicitur ultimo.

Respondetur.

C A P U T VII.

Quod Deus sit verax, nec possit homines in errorem inducere.

S U M M A R I U M.

1. 2. q. Deus est summe verax, neque potest esse seductor, aut auctor mendacii.
4. 5. 6. 7. Proponuntur, & solvuntur objections.

De Veracitate Dei.

NON omnia hoc loco ad crism revocabimus, quae in sacris literis primo aspectu videntur esse mendacia; sed ea tantum quae directe opponi possent contra Divinam veracitatem. Sive enim exempli causa Abraham, Jacob, Judith, Nathan, aut Prophetarum alii quandoque ut homines mentiti fuerint, nec ne, non est hujus loci differere. At si proferri possunt quae à Deo vel per se, vel per alium falso sint prænuntiata, evertantque hoc Divinæ attributum veracitatis, ea hoc loco sibi vindicant sedem. Dabo tamen quasdam regulas ad cetera quoque explicanda, quæ ad Prophetarum, sanctorumque hominum prædictiones intelligendas magnopere deserviant; poterat sequentem firmavero positionem.

I. PROPOSITIO: Deus est summe verax, neque potest esse seductor, aut auctor mendacii.

Probatur veritas Dei ex scriptura. Theologi omnes hanc thesim prouenant, sed breviter & nervose Canus lib. 2. cap. 3. Gregorius Ariminensis dist. XLIII. Quæst. 2. Petrus Annatus lib. 2. de Divina Script. art. XII. Aurelius Piette Tom. III. quæst. IV. de Fide, & alii, quos ommitto. Et probatur 1. Divinis Scripturis: in quibus habetur Num. XXIII. 19. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur. Ad Roman. III. 4. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. 2. ad Timoth. n. 13. Fidelis permanet, negare seipsum non potest. Ubi fidelis, & verax eadem significatione usurpantur, ex Græcis codicibus, in quibus πρόσως idem est αὐτός: & ea propter tam Græci, quam Latini dicunt ψευδῶς, mentiri eum, qui fidem fallit.

2. Probatur ex Patribus Chrysostom. Hom. XXXVIII. in Joan. Mentiri, inquit, non potest Deus. Ambros. ad Chromat. Nunquidnam mentitur, Deus? Sed non mentitur, quia impossibile est mentiri Deum. Impossibile autem istud nunquidnam infirmitatis est? Non utique. S. P. Augustinus XXII. de civitate Dei 15. Si velint inveire quid omnipotens

8. Adnotaciones quædam ad quæstionem, an mendacium sit intrinsecè malum, quæ ad sacrarum literarum intelligentiam sunt ap̄ primè utiles.

tens non potest; ego dicam mentiri non potest. Consentient Gentiles Philosophi: quos inter Plotinus lib. Enn. VI. 8., & Proclus lib. I. Platon. Theol. cap. 17. diserte, & acute probant, Deum non posse ullius mendacii, vel fraudis esse causam; atque Simplicius, & Alcinous, Deum *Veritatis* nomine appellaverunt, quod *veritatis omnis ita sit principium, ut sol omnis luminis*, inquit Huetius.

Argumentum à ratione petitum, & quidem validissimum, vide præcedenti cap. Prop. I. Diximus enim Deum, cum sit sumnum ens, nulla ratione posse excidere à veritate; alias potentiam passivam haberet, & per quam maximam imbecillitatem.

3. Probatur Deo quod intrinsecè malum est, & ab ipso vetitum; Mentiri intrinsecè malum est, ac vetitum: Ergo Deo repugnat mentiri. Denique; Ea est creaturarum imbecillitas, ut deserere interdum possit veritatem, quoniam obnoxia est affectionibus, & nunquam facultate ac virtute sua in eodem permanet statu: Igitur Deus permanens, immutabilis, eadem semper volens, habet natura sua, ut sit fallere, & falli perpetuo & incommutabilitate impotens. Propterea citato Numerorum loco cum dixisset Moyses: Non est Deus ut homo, ut mentiatur, subdit è vestigio: Nec ut filius hominis, ut mutetur. Et Matth. XXIV. 36. ut prædictionum suarum certissimus expectaretur eventus, ait Christus: Cælum, & terra transibunt; verba autem mea non transibunt; id est, fieri potest ut cælum & terra deficiant, non autem,

autem, ut irrita fiant verba mea: quam interpretationem ostendit Lucas cap. xvi.
17. dicens: *Facilius est autem calum & tertam praterire.* Matthæi phrasis derivata est à proprietate Hebraicæ linguae, in qua cùm non habeatur modus hypotheticus & subjunctivus, pro *transfarent*, usurpatum est futurum indicativi.

Opp. 1. Non semel Deus mentitus est: nam Genes. 4. Caino timenti ne occideretur, ait: *Nequaquam ita fiet*, & tamen occisus est à Lamech. Jonas cap. 3. jubente Deo prædixit post quadraginta dies Ninivem subvertendam, nec tamen diruta est. Christus Dominus Marci XIII. 32. ait, se diem, & horam extremi judicii nescire, & nihilominus omnis in eo est scientia plenitudo: & Joann. VI. 8. rogatus ut tempulum ascenderet: *Ego, inquit, non ascendō ad diem festum istum:* atque ascendit tamen. Falsum est ergo, Deum nunquam protulisse mendacium.

Solnio. Resp. nego ant. Ad Caini factum respondet Annatus, utique fuisse occisum à Lamecho; at Deum non prædixisse Caino nequaquam occisumiri, sed tantum id non esse eo modo futurum, quo Cain timebat, nam néque à primo occurrente vulnus accepit, néque ex intentione ipsum Lamech interemit, sed inter aucepum, & in vendendo, cum crederet feram telo confondere. Quod & Hieronymus ex traditione Hebræorum scribit Epist. 125. ad Damasum, & plurimi etiam tradunt Interpretes. Sed verior est responsio, Cainum, tametsi eam promereretur mortem, uti propria ipsum monebat conscientia, & naturæ dictatum, *ut quisque ferat quæ fecit*, Deo tamen clementissime exiguum numerum hominum spectante, fuisse à violenta morte servatum: de qua re plura Grótius in I. de jure belli & pacis cap. 11. §. 5. & in eruditissimis notis Gronovius. Atque hanc sententiam aperte confirmant ea verba Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum.* Nam Cain Lamechi abavus, & pluribus major generationibus non poterat ab occidente suo adolescentulus appellari. De Ninive communis est sententia, fuisse *vaticinium comminatorium*; nam sunt plura ejusmodi in sacris literis, quæ implenda essent sic rebus manentibus. Sed altera est ingeniosior Augustini responsio Enarrat. in Psalm. I. n. 11. *Stetit Ninive, an eversa est Ninive? Aliter quidem videtur hominibus, & aliter visum est Deo.* Ego autem

puto impletum fuisse quod propheta prædixerat. Respicere qua fuit Ninive, & vide quia eversa est: eversa in malo, ædificata in bono: sicut eversus est Saulus persecutor, ædificatus Paulus prædicator. Eamdem explicationem tradit S. Pater lib. xxi. de civit. Dei cap. 2. Quomodo Christus dicatur diem judicii nescire, quum abutantur hoc loco Ariani & Sociniani ad ejus impugnandam divinitatem, dicam in libro vii. qui erit primus de Trinitate. Nunc satis est, si dicamus, nescire Christum illam diem, ut revelet hominibus, quo sensu proges ac ministri dicuntur nescire credita sibi Monarcharum secreta. Ad illud, quod obiicitur ex Joan. VII. 8. alii respondent, Christum dixisse, se non ascensurum ad diem festum palam, & eo modo quo rogabatur; alii, dixisse, se nondum, scilicet eo tempore ascensurum. Et quidem utraque responsio convenit cum iis, que sequuntur: *Hæc cum dixisset mansit in Galilæa.* Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Alii ne Christus argueretur mendacii legerunt, *Ego vero ascendit ad diem festum, Ego nondum ascendo:* quidam addiderunt adverbium temporis *et nunc:* nonnulli delendum putarunt pronomen *tauτην, istum.* Sed genuinam esse vulgatae nostræ lectionem constat, quod hinc Porphyrius olim Christum calumniatus fuerit de mendacio. Neque opus est veram immutare lectio nem; nam Christus, cur non ascenderet, causam apertissimam protulit, dicens: *Quia meum tempus nondum impletum est;* Græce *πεπλήρωται, completum est.* Itaque autem, *compleri*, proprio dicitur de certo tempore, quo est expectandum.

Opp. 2. Si Deus esset summe verax, non præcepisset malis angelis & hominibus, ut alios deciperent: At præcepit: Non est ergo summe verax. Pr. minor: Ex. XI. 2. ait Dominus Moys: *Dices ergo omni plebi, ut posulet vir ab amico suo vase argentea, & aurea.* Scilicet animo ea furandi, & commondantes fallendi. Et III. Regum cap. XXI. 22. dæmoni dicenti: *Ego spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus:* respondit Dominus: *Decipies & prævalebis: egredere, & fac ita.*

Resp. nego minorem. Ad priorem ex lib. Exodi probationem, missa ea quæstione, num Israëlitæ furtum patraverint, de qua non est una Patrum sententia, ut constat ex Commentariis Calmet ad cap. III. 22. certum est, quod potuit

Objec̄to 2.

Solnio,

potuit Deus præcipere ut Hebrei vasa peterent ab Aegyptiis, & populus id exequi absque ullo mendacio, vel mutui simulatione. Quod si Israëlitæ de ceperunt Aegyptiis dicentes sè reddituros quæ ipsis commodabantur; id quidem permisit Deus in pœnam idololatrarum qui furtum licitum esse putabant, sed non præcepit. Atque idem de spiritu deceptore prophetarum Achab erit sine ulla dubitatione afferendum; quippe ea verba: *Egredere, & fac ita;* non sunt Dei præcipientis, sed permittentis. Proni namque ad fallendum nequissimi spiritus non iussum nutumque expectant, sed permissionem: & exemplum satis, ut arbitror, idoneum habenus Matt. VIII. 32. ubi rogantibus dæmonibus ut mitterentur in gregem pororum, respondit Jesus: *Ite: Quod* permittentis verbum esse constat ex Marco V. 13. qui ait: *Et concessit eis statim Jesus.* Cum ergo Dæmons & fallere & nocere peroptent, idque valent nativis viribus nisi à superiori vi impediatur, non opus habent, ut proprio indulgent genio, Divino mandato aut confilio. Judæ quoque proditori ait Christus Joan. XIV. 27. *Quod facis, fac citius. Quæ vox non jubentis est, sed sinentis,* inquit Serm. VII. de Passione Magnus Leo.

6.
Instantia. At dices: Non ita sentit Augustinus, qui in lib. Quæst. LXXXIII. q. 53. de Aegyptiis ait, sūsse deceptos jubente Domino, quoniam deceptione digni erant. Et de prophetis Achab: *Quem Deus, inquit, per se non falleret, eum fallit, Deo jubente, Cacodem.*

Solutio. Respondet Canus lib. 2. cap. 4. ipsum Augustinum lib. de Prædest. & Grat. cap. 4. docuisse, quonodo ejus testimonia accipere debeamus his verbis: *Non operatur Deus in homine ipsam duritiam cordis, sed inducere cum dicitur quem mollire noluerit: sic etiam excavarere, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare.* Recte quidem, sed non est opus extra libri prefatum LXXXIII. quæst. vagari. Quippe eodem, qui objicitur loco, ait: *Quapropter cum Aegyptii deceptione digni essent, & populus Israël pro illa cætate generis humani in tali adhuc gradu morum constitutus esset, ut non indigne hostem deciperet; factum est ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permitteret, ut vasa aurea & argentea, quibus adhuc terreni regni appetitores inhiabant, & peterent ab Aegyptiis non reddituri, & acciperent quasi illud reddituri.* Simulationem itaque Israëlitæ-

rum non füssit Deus, sed permisit. Idem dicendum est de spiritu nequam, qui Achabum decepit: scribit enim Augustinus id factum esse, *non sine iudicio Divino*, nimurum Deo permittente. Hæc & exemplum ab ipso Augustino ibidem allatum, & absoluta sententia reddunt manifestissima. Exemplum est de odio inimicorum, de quo dictum est antiquis: *Odio habebis inimicum tuum,* ut refert Mat. V. 44. certum est autem, quod nunquam est iussum revera Israëlitis ut odio haberent inimicos; sed soli non fuit expresse prohibitum. Sententia denique absoluta haec est: *Non itaque Deus deceptor est: quod credere nefarium & impium quis non intelligat?* Oppones ultimo: Potest Deus innocentem occidere: Ergo & decipere similem.

Resp. nego consequentiam: etenim spectat ad supremum altissimumque dominum vitam dare, & eripere; **Objectio III.** **Dominus enim vivificat & mortificat,** inquit Cant. Annæ I. Reg. II. 6. non spectat autem ad supremam veritatem quemquam fallere: sed posse in errorem inducere pugnat cum veritate Divina; habetur namque in libro Numer. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur.*

In quæstione, utrum mendacium sit intrinsecè malum, expedientur nonnulla **Annotatio IV.** **Anotatio alia,** quæ hoc loco objici possent. Nunc **de annotatione** principio pollicitus sum, annotationes præmitto cum ad hanc quæstiōnem, tum ad sacrarum literarum intelligentiam apprime utiles. Sit prima: **Annotatio I.**

Multa Dei verba, quæ falsa rudioribus videntur, ubicunque Deus aut reprehendit, aut futuras prænuntiat calamitates, sunt figuratae locutiones, quas Rethores appellant Ironiam. Ita Gen. 11. 22. ait Dörflinus: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est; sciens bonum, & malum.* Jud. X. 14. *Ite, & invocate Deos, quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustie.* Esaïæ XVII. 3. *Reliquia Syrie, sicut gloria filiorum Israël erunt;* id est, inquit Hieronymus, *ignominia, &c.*

II. Nonnulla, quæ fabulosa videntur, **Annotatio 2.** sunt aptissimæ similitudines & parabolæ; ut Iudicium IX. narratio Jotham de arboribus querentibus, & eligentibus sibi regem, Ezech. XVI. 2. de duabus aquilis, & alia plurimæ, in novo præsertim testamento. De quibus memoria tenendum est quod scribit Hieronymus in cap. 12. Eccl. *Parabolæ aliud in medulla habent, aliud in superficie pollentur: & quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum*

opera

operculis absconditus fructus inquiritur: ita in eis Divinus sensus altius perscrutandas. In his maxime attendendus est scopus, ex quo earum proprietas, & significatio dignoscitur.

Annotatio 3. III. Verba Dei, quæ comminatoria sunt, ut supra dixi de subversione Nivives, accipienda sunt hypotheticæ, rebusque sic permanentibus. Quam regulam tradit apertissime Hieremias XVIII. 8. *Si penitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversus eam; agam & ego penitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Ideo post diurna monita, & dilatam nimis pœnitentiam locum vix habet hæ regula; ut in prædictione Hierosolymitanæ excidii apud Lucam xix. 44. ubi Judæis exprobratur, quod non cognoverint tempus visitationis suæ, id est oblatæ neglexerint remedia salutis.

Annotatio 4. IV. Ut etiam supra monui, plura quæ videntur Dei operationem imperiumque sonare, præsertim ubi alloquitur improbos, qui meditantur iniquitatem in corde suo, de sola permissione sunt exponenda: ut Eliseus filiis prophetarum importune insistentibus ut mittarent ad quærendum Eliam, iv. Regum 2. dixit, *Mittite;* & Dominus ad Judæos, Jo. 11. *Solvite templum hoc.* Quo sensu dicitur Deus exæcasse cor Pharaonis, & Ex. vi. 10. *Exæca cor populi hujus.* Paulus quoque ad Rom. 1. 24. *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum;* & paullo post, *in passiones ignominiae, & in reprobum sensum;* id est *relictæ per Divinam patientiam, non per potentiam compulsi,* ait S. P. August. de Prædest. SS. cap. 10.

Annotatio 5. V. In Vaticiniorum complemento observandum est non semper impleri in Personis ad quas fuit, sed ut plurimum in earum posteritate. Sic Genes. xxv. 23. dicitur de Jacob: *Major serviet minori,* quod impletum est in Idumeis, regnante Davide. Aliquando etiam complentur in sensu analogico, ut in cæde Bethleemiticorum infantium impletum est vaticinium Jeremieæ xxxi. 15. *Vox in Rama audita est, &c.*

Annotatio 6. VI. Multa non ad literam, sed my-

stice sunt accipienda, veluti, Joannem Baptistam esse Eliam, Christum agnum ac petram, Fideles oves, & alia id genus. In quibus ne Hæretici nobis obiciant, nos sacra torquere literas, quomodo futores dentibus extendunt pelles, ut immerito effutit Glassius lib. 11. Tract. 2. sect. 3. art. 6. de Becano, Staphleton, Joanne de S. Geminiano, aliisque viris doctissimis; æquum est, ut Ecclesiæ sequamur Magisterium, Sanctorumque Patrum interpretamenta se-temur: nec quisque propria venditet rudibus commentariola.

VII. Quum omnia, quæ in veteri te-**Annotatio 7.** stamento narrantur, fuerint umbræ & imagines futurorum, nemo debet sistere in rerum gestarum, verborumque cortice; sed potissimum considerandum est, cuius rei gratia & significatione facta, vel dicta sint. Plura enim putantur mendacia, quoniam non ea quæ vera significantur dicta intelliguntur, sed ea quæ falsa sunt dicta esse creduntur. Idque Augustinus explicat in libro contra mendacium cap. v. & 6. exemplo Jacob, qui consilio matris ait, se esse primogenitum Isaac, & personam Esau fratris sui simulavit.

VIII. Si aliquando à Deo mendaces **Annotatio 8.** commendari videntur, ut de obstetricibus Aegyptiis legitur Exodi 1. 20. Non officiosum mendacium putandum est comprobari, sed animi pietatem, timorem Domini, & misericordiam, ut scribunt Augustinus citato libro cap. 15. & Gregorius lib. xviii. Moralium cap. 4. Atque idem dicendum est de quibusdam Historiis Sanctorum, quæ opponi possunt in patrocinium mendacii: sed de hac quæstione iterum differendum. Nam de veritate Dei, quam Canus appellat caput ceterarum, controversia finitur his regulis; quarum duæ vel tres traditæ ab Aurelio Piette exemplis à me illustrantur, alia non minus necessariae superadduntur. Vereor enim ne nimis otiosus videar, si doctissimorum virorum laboribus solum fruar, & ne plagi insimuler, si Auætorum qui mihi aliquo sunt adjumento, ubi occasio se dederit, non meminerit.

C A P U T VIII.

De perfectione, ac pulchritudine summi Dei.

S U M M A R I U M.

- 1. *Perfectio alia est simpliciter simplex, alia complex communiter.*
- 2. *Singulæ omnium rerum perfectiones sunt in Deo eminenter.*
- 3. *Deus simul & creature non sunt aliquid perfectius, quam Deus solus.*
- 4. 5. 6. *Solvuntur objections.*
- 7. *Reperitur in Deo summa, & perfectissima pulchritudo.*

SUPER-

1. Perfectio alia simpliciter simplex, alia complex.

SUPER VACANEUM videtur de perfectione Dei verba facere; cum enim perfectum sit hoc loco, non quod est ab artifice elaboratum atque expolitum, sed quod in se omne bonitatis genus complectitur; idem est querere, num Deus sit perfectus, ac si ne summe potens, immensus infinitus, & quidquid optimum & praestantissimum nostrae potest occurtere cogitationi. Ad facilitorem tamen Scholasticorum intelligentiam addo, ab his duplex perfectionum genus distingui: quarum aliqua *simplificiter simplices*, aliqua *simplices* communiter appellantur. Perfectio simpliciter simplex illa est, quae cum majori vel aequali perfectione non pugnat, sive, ut ait cap. XIV. Monologii Anselmus, *Quæ melior est ipsa, quam non ipsa*; ut esse spiritum, esse justum, veracem, beatum. *Melius namque est esse justum, quam non justum; beatum, quam non beatum;* inquit idem Anselmus cap. 5. Proslogii. Perfectio simplex ea est, quæ pugnat cum majori vel aequali, & non est melior ipsa quam non ipsa; ut qualitas, extensio, corpus, animal, aurum &c. *Nam melius est homini esse non aurum quam aurum, quamvis forsitan melius esset alicui aurum esse, quam non esse aurum, ut plumbo.* Ait cit. cap. Monologii S. Anselmus. Atque hic est communis Theologorum sensus; licet doctissimus Petavius lib. VI. cap. 7. n. X. scribat, quod prædicata, quæ sunt ejusmodi, ut ipsa per se meliora sint quam non ipsa, veluti esse sapientem & justum, vulgo *perfectiones simplices* dicuntur. Et quidem congruentius, & clarius loqueretur, qui perfectiones prioris generis *simplices* appellaret; alias vero in certo aliquo genere limitatas. Has postremas perfectiones in Deo non esse, constat ex quo in eo non sit aliquid, quo potest melius excogitari.

2. Sunt tamen singula omnium rerum perfectiones in Deo *eminenter*. Quid sit contineri *eminenter* explicant Theologi, dicentes *eminenter* contineri, quod in alio non secundum propriam formam, sed nobiliori quodam modo comprehenditur; ut rationalis anima continere dicitur vegetativam, & sensitivam. Sed quoniam ista subobscura videntur, & repetita synomia; dixerim perfectionem contineri formaliter, quando in ea perfectionis specie res aliqua, veluti forma materies determinatur, & perfectio de ipsa re enunciatur in recto: contineri autem *eminenter*, quotiescumque res in eo perfectionis genere non est limitata, & perfectio de ipsa re præ-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

dicatur tantum oblique. Sic aurum, argentum, calidum, frigidum *formaliter* continentur in hoc, vel illo corpore, quoniam his qualitatibus & formis corpora afficiuntur, & recte enunciantur, hoc est aurum, illud argentum, istud calidum, istuc frigidum. Quoniam vero sapientia, justitia, aliaque attributa rectissime de summo Deo predicantur, non autem sunt in aliquo genere terminata, dicuntur esse *formaliter* in Deo minus proprie; & licet in valuerit ea loquendi consuetudo, Deus est *formaliter* sapiens, *formaliter* justus; melius tamen foret dicere, Deus est sapientia, & justitia quæ ipse est, ut monui præcedenti cap. 3. Non enim est in Deo forma aliqua, aut perfectio à summo esse distincta. Hinc Thomassinus lib. IV. cap. XI. n. 12. docet, *perfectiones istas aptius à Deo auferri, quam de illo affirmari.* Contra, cum Deus sit causa, & exemplar omnium creaturarum, infinitus in quolibet genere perfectionum, & creature de ipso Deo enunciantur oblique, non enim dicitur, Deus est Angelus, auct homo, sed, Deus est hominum, & angelorum; perfectio angelorum, perfectio hominis, perfectio universarum creaturarum, non *formaliter* in Deo continentur, sed *eminenter*. Quæ rurunt, Theologian Deus, & creatura simul sint aliquid perfectius quam Deus solus: ut huic quoque scrupulo satisfiat, sic

P R O P O S I T I O I. Deus simul & creatura non sunt aliquid perfectius, quam **propositio I.** Deus solus.

Intelligenda est thesis de perfectione, probatur quam vocant *intensivam*; nam de numero & extensione, frustra à quibus & creaturas dam disputatur: non enim hæc duo per non esse quid perfectum important, sed limitationem perfectius, quam Deus potius in aliquo genere quantitatis: ideo solum que hoc complexum Deus, & creatura designat summum bonum, & bonum finitum; & numerus, & extensio tantum in bono finito reperitur, ut divulsus, & sejunctum à summo bono. Probatur autem prop. I. ex scripturis, legitur enim Pl. 38. *Substantia mea tanquam nibilum ante te.* Nihilum vero & ens, si complexe accipiuntur, non sunt aliquid perfectius solo ente. II. Ex Patribus, dicente Augustino Tract. XI. in Joannem. *Si fueris sine Deo, minor eris: si fueris cum Deo, maior Deus non erit: non ex te ille maior, sed tu sine illo minor.* III. Ratione: Deus seorsim spectatus est unus, simplex, infinitus, summum bonum continens omnia bona; & ex collectione Dei, & creaturarum consurgit tantum numerus,

Q

&

& multitudo: sed numerus nullam addit perfectionem ad unum, infinitum summum bonum continens omnia bona; cum ad summum, & infinitum nulla fieri possit additio: Ergo collectio Dei & creaturarum nullam addit perfectionem Deo seorsim spectato.

4.
Objec^{tio} 1.

Opp. 1. Deus & creatura faciunt numerum: Ergo majorem extensionem perfectionis.

Solutio.

Aegidius Romanus in 1. dist. 24. q. 3. plura numerorum genera scite distinguunt. Duo ex his ad rem faciunt. Primum genus numerorum spectat ad quantitatem discretam, in qua una unitas non continetur in alia: talis est numerus E. G. quatuor drachmarum, aut quinque aeris quadrantium. Alterum numerorum genus spectat ad quantitatem, in qua plures distinguuntur unitates, sed una praetinent alias: talis est distinctio sici à quatuor drachmis, aut obuli à quinque quadrantebus. Constat autem quatuor drachmas addere ad sicut extensionem quidem numeri, non valoris; tantum enim pendet sicutus, quantum drachmæ quatuor. Exposita hoc exemplo Aegidiana doctrina, nego consequentiam; habetur enim multitudo, & extensio numeri absque extensione perfectionis, quotiescumque perfectio unius unitatis eminenter praetinetur in alia: quemadmodum permutato in drachmas quatuor uno siculo, multiplicantur numero nummi, non extenditur valor, quoniam valor quatuor Drachmarum in illo uno siculo continetur.

5.
Instancia à
Solu^{tione}.

Quod si dixeris: Quamvis nummus argenteus contineat eminenter plures minores asses, hi tamen additi nummo ejus valorem adaugent: Ergo licet Deus eminenter contineat perfectiones creaturarum, istæ nihilominus, &c. Respond. nego consequentiam. Etenim etiam si nummus argenteus tanti valeat, quanti plures minuti asses, nihilo tamen minus cum sit finiti valoris, non habet valorem proprium vilioris monetae quam superadditur. E. G. tanti valet sicutus quam duplex didrachma, at non quanti duplex didrachma, & assis. Perfectio autem Dei est infinita, neque, si milles addideris creaturas, pluris valet.

6.
Objec^{tio} 2.
cum solu^{tione}.

Opp. 2. Splendor astrorum, ac planarum vigor eminenter continentur in sole, & tamen sol sese non est perfectior sole unâ cum plantis, & astris. Ita, &c. Resp. solem non praetinentem.

nere particularem astrorum plantarum que perfectionem, sed universalem tantummodo; quum Deus contra eminentem habeat quidquid perfectionis potest in creatis rebus adinveniri.

PROPOSITIO II. Reperitur in Deo summa, & perfectissima pulchritudo.

Explicatur, simulque probatur postrema haec propositio. Primo pulchritudo dicit congruentiam & aptitudinem,

7.
Propos^{tio} 2.
Probatur in
Deo perfe-
ctissima pul-
chritudo.

ut corpora appellantur pulchra, quæ habent aptam figuram membrorum cum quadam suavitate coloris, auctore Tullio in 1v. Tusculana. In Deo autem est invariabilis ordo sæculorum, consonantia perfectionum, immutabilis regula providentiae: atque, ut inquit Augustinus vi. de Trinit. cap. 10. *prima aquilitas, & prima similitudo*, id est, Divinum Verbum, candor æternæ lucis, & imago pulchritudinis ejus. Deinde pulchrum est quod allicit, & ad amorem trahit: & in Deo est bonitas, pietas, charitas, jucunditas, gloria, & alia, quæ nos ad amandum provocant, & in cœlesti patria plenissimo replet gaudio. Pulchrum quoque est decus, & ornamentum animi: atque in Deo est virtus, sanctitas, magnificencia, & omnis justitiae fons; unde Augustinus in Psal. XLIV. *Summa, inquit, & vera pulchritudo justitia est. Ibi illum non videbis pulchrum, ubi deprehendis injustum. Si ubique justus, ubique decorus.* Quod & Ambrosius probat in libro de Isaac & anima pluribus argumentis, inter quæ est illud comprobatum experientio, quod in sapientia, ac fortitudinis venerationem efficiet sensi vultum, & lacerata martyris membra exoscularunt, suaviter ab interiori pulchritudine allecti. Tandem simulacra & imagines rei, quam representant, ostendunt venustatem, & opera Artificis sui pulchritudinem, sicut eruditus probat Cicero in Oratore ad Brutum exemplo Phidias, cuius simulacra eximiam speciem pulchritudinis referebant, *qua ipsius in mente infidebat.* Quanta vero sit in omnium creaturarum serie pulchritudo, & quisque propterea oculis intuetur, & præclara inductione demonstrat Vincentius Contensonius dissert. III. cap. II. spec. 3. & longe melius Augustinus Enarrat. in Psalmum CXLVIII. num. 15., cui his verbis imponit coronidem: *Si pulchra sunt quæ fecit, quanto pulchrior est qui fecit?* Atque idem sit, ut aliquid habeat decoris, finis secundi libri.

DE